

Onderwerp

Instemming Realisatieovereenkomst van het Nieuwe Natuur project 'Swifterpark'

Registratienummer

1954120

Datum

15 augustus 2016

Auteur

M. de Vries

Afdeling/Bureau

GE

Openbaarheid

Passief openbaar

Portefeuillehouder

Appelman, J.N.J.

Ter kennisname aan PS en
burgerleden**Kern mededeling:**

Op 22 november 2016 hebben GS ingestemd met de realisatieovereenkomst voor het Nieuwe Natuur project 'Swifterpark'. Tijdens de vergaderingen van de Commissie Duurzaamheid in 2016 zijn diverse aandachtspunten besproken, met name het draagvlak in de omgeving, de veterinaire risico's, de taxatie en de borging van de natuur. Deze zijn in de voorbereiding van de realisatieovereenkomst meegenomen en waar nodig zijn daarover nadere afspraken vastgelegd. Met deze mededeling informeren wij u over de gemaakte afspraken in de realisatieovereenkomst 'Swifterpark'.

Mededeling:

GS hebben op 22 november 2016 ingestemd met de realisatieovereenkomst voor het project 'Swifterpark' in het kader van het programma Nieuwe Natuur. Deze realisatieovereenkomst is op basis van de planuitwerking en businesscase op 22 november 2016 tot stand gekomen. In deze realisatieovereenkomst zijn de voorwaarden vastgelegd waaronder het project 'Swifterpark' kan worden gerealiseerd. Zo zijn afspraken vastgelegd met betrekking tot ruimtelijke, programmatische en financiële aspecten van het project en zijn tevens de rol- en taakverdeling, planning en fasering geregeld. Er is onder andere afgesproken dat de feitelijke realisatie van het project en daaraan gekoppelde beschikbaarstelling van gelden pas kan plaatsvinden nadat een bestemmingswijziging naar de bestemming 'natuur' onherroepelijk is vastgelegd. De verdere planuitwerking en de genoemde afspraken passen binnen het toewijzingsbesluit van Provinciale Staten van 17 december 2014 en de aan het college van Gedeputeerde Staten meegegeven kaders van het programma Nieuwe Natuur. Initiatiefnemers, mevrouw en de heer Van Dalen, hebben aangetoond dat het project (financieel) haalbaar en uitvoerbaar is. De onderdelen uit de Planuitwerking geven een degelijke onderbouwing van de financiële haalbaarheid van het project inclusief de risico's. De businesscase toont -op basis van huidige inzichten- aan dat het project financieel uitvoerbaar is en duurzaam in stand kan worden gehouden. De initiatiefnemers hebben zich met de ondertekening van de realisatieovereenkomst verplicht om het project conform de gemaakte afspraken uit te voeren.

Tijdens vergaderingen van de Commissie Duurzaamheid in 2016 zijn diverse aandachtspunten besproken, waarbij de nadruk lag op draagvlak in de omgeving, de veterinaire risico's, de taxatie en de borging van de natuur. Met name deze punten zijn in de voorbereiding van de realisatieovereenkomsten meegenomen en waar nodig zijn daarover afspraken vastgelegd in de realisatieovereenkomst.

Geheimhouding:

Initiatiefnemers hebben verzocht om de taxatie en de Planuitwerking (de businesscase met de taxatie, de begroting van de inrichting, het beheer- en onderhoudsplan, de begroting van het beheer en onderhoud en de cash flow die als bijlagen bij de realisatieovereenkomst zijn gevoegd) geheim te houden omdat er privacy- en bedrijfsgevoelige afspraken in staan. Daarnaast zijn er kostenoverzichten in opgenomen die het proces van de aanbestedingsprocedure kunnen beïnvloeden. Gezien het privaatrechtelijke karakter en de redelijkheid van het verzoek, is besloten om de genoemde documenten openbaar te maken vanaf het moment dat het project is opgeleverd en financieel is verantwoord. De stukken

kunnen door u desgewenst onder geheimhouding worden ingezien. De stukken zullen daartoe ter inzage worden gelegd bij de griffie van 25 november tot 14 december 2016.

Draagvlak:

Met uitzondering van een aantal direct omwonenden is er groot draagvlak binnen de gemeenschap van Swifterbant, de scholen en de gemeente voor dit initiatief. Dorpsbelangen en diverse scholen hebben hun medewerking toegezegd bij het ontwikkelen van het educatie-onderdeel van het project. In de afgelopen tijd hebben initiatiefnemers het project uitgewerkt en binnen deze uitwerking zijn er volop mogelijkheden om deze medewerking concreet vorm te geven en maatschappelijke partijen te binden aan het project.

Een aantal direct omwonenden heeft vanaf de start van het initiatief aangegeven op een aantal punten weerstand te hebben tegen het plan. Deze bezwaren hebben voornamelijk betrekking op de besluitvorming door de provincie (de hoogte van de compensatie door de waardevermindering van de gronden, het handhaven van de agrarische functie op het bouwperceel Biddingweg 13) en de wijze waarop over de voortgang van het project wordt gecommuniceerd (voortgangsrapportage). De provincie heeft meerdere malen per brief gereageerd naar de omwonenden. Afschriften van deze brieven zijn in de afgelopen periode aan Provinciale Staten gezonden.

Het kernpunt van de inhoudelijke zorgen van omwonenden vormen de mogelijke veterinaire risico's van de realisatie van het project voor de omliggende bedrijven. De provincie heeft de mogelijke veterinaire risico's, in het bijzonder die van vogelgriep, tweemaal zorgvuldig laten onderzoeken door deskundige en onafhankelijke bureaus. Daarbij zijn ook de aanvullende vragen en kritiekpunten van omwonenden nadrukkelijk betrokken. Deze onderzoeken laten zien dat niet aannemelijk kan worden gemaakt dat de risico's op de insleep van en besmetting met dierziekten op omliggende veehouderijbedrijven door de komst van Swifterpark aantoonbaar hoger is dan in de situatie dat er sprake zou zijn van (voortgezet) agrarisch gebruik. Dat neemt echter niet weg dat enig risico niet is uit te sluiten. Volgens de uitgevoerde onderzoeken kan echter niet worden aangetoond dat een dergelijk risico verband houdt met de komst van het Swifterpark. Daarvoor is de aantrekkende werking van het Swifterpark voor wilde watervogels te gering in verhouding tot de omliggende agrarische activiteiten, natuurgebieden en waterpartijen. Omwonenden hebben aangegeven zich niet te kunnen vinden in de bevindingen van de onderzoeken. Wij hebben daar kennis van genomen en stellen vast dat er daarbij door omwonenden geen nieuwe punten naar voren zijn gebracht die in de uitgevoerde onderzoeken niet al zijn beantwoord en geconcludeerd.

Niettemin zijn wij van mening dat recht moet worden gedaan aan een verdere zorgvuldige omgang van de bezwaren van omwonenden. Daartoe is de publiekrechtelijke procedure rond het bestemmingsplan de formele juridische weg. In die publiekrechtelijke procedure kunnen de bezwaren van de omwonenden desgewenst nader worden gewogen bijvoorbeeld via een aangekondigde 'third opinion' onderzoek. Binnen de bestemmingsplanprocedure die uitgevoerd wordt door het bevoegde gezag (in casu de gemeente Dronten) is daar ruimte voor. Om voorgaande redenen hechten GS eraan dat de feitelijke realisatie van het project en daaraan gekoppelde beschikbaarstelling van gelden pas kan plaatsvinden nadat een bestemmingswijziging naar de bestemming 'natuur' onherroepelijk is vastgelegd. Die randvoorwaarde is nu in de realisatieovereenkomst voor Swifterpark vastgelegd.

Borging

In de realisatieovereenkomst is vastgelegd dat initiatiefnemers de ruimtelijke procedures starten om de huidige bestemming te wijzigen in de bestemming 'natuur' en worden kwalitatieve verplichtingen met kettingbedingen op de percelen gelegd.

De initiatiefnemers verplichten zich middels de kwalitatieve verplichting om het **natuurgebied** in stand te houden, te blijven beheren en open te stellen voor publiek, geen bestemmingswijziging aan te vragen en de overeengekomen inrichting van het natuurgebied binnen twintig (20) jaren na de

realisatie van het project zonder toestemming van de provincie niet te wijzigen. Deze verplichtingen gaan over op de koper bij een eventuele verkoop van het natuurgebied. De kwalitatieve verplichting voor de nieuwe beheerschuur voorziet dat de initiatiefnemer als grondeigenaar het perceelgedeelte waarop de beheerschuur staat niet mag verkopen zonder schriftelijke toestemming van de provincie. Ook mogen de initiatiefnemers de beheerschuur en de gronden alleen voor natuurdoeleinden conform de afspraken in de realisatieovereenkomst gebruiken. Ten slotte vestigt de initiatiefnemer een recht van overpad tussen de openbare weg en de beheerschuur bij in gebruikgeving aan een derde of bij eventuele verkoop van de bouwkaavel.

Staatsteun

In de voorbereidingsfase van de realisatieovereenkomst heeft adviesbureau Lysias op 20 oktober 2016 (#1954631) een staatssteunanalyse voor het project uitgevoerd. Deze is als bijlage bij het besluit bijgevoegd. Op basis van dit advies zijn de initiatiefnemers voor het project 'Swifterpark' als Dienst van Algemeen Economisch Belang (DAEB) aangewezen.

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Realisatieovereenkomst	1922482	Ja
Bijlage bij de realisatieovereenkomst: Kwalitatieve verplichtingen	1993910	Ja
Bijlagen bij de realisatieovereenkomst: Bijlagen behorende bij Planuitwerking: bijlage 1 tot en met 6, 11 en 12 en 14 tot en met 16.	1992356	Ja
Kaart ontwerp plangebied	1980148	Ja
Risicoregister Swifterpark	1954566	Ja
Staatssteunanalyse	1954631	Ja
Second opinion veterinaire risico's	1978520	Ja
Reactie second opinion	1988816	Ja
Brief aan Zuidema en omwonenden	1990816	Ja

Ter inzage bij de griffie

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Bijlage bij de realisatieovereenkomst: Planuitwerking incl. business case	1987530	Nee *

*) Openbaar na oplevering en financiële verantwoording.

Betreft de Planuitwerking incl. business case (bijlagen 7 tot en met 10 en 13- taxatierapport en toelichting-). Op grond van artikel 10, eerste lid sub c van de Wet openbaarheid van Bestuur (WOB) worden documenten beschouwd als niet-openbaar, op basis van de relatieve weigeringsgrond dat er sprake is van bedrijfsgegevens die door natuurlijke - of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld. In de Planuitwerking die als bijlage bij de realisatieovereenkomst is gevoegd wordt inzage gegeven in de wijze van bedrijfsvoering en de te maken kosten. Deze gegevens zijn vertrouwelijk verstrekt.

REALISATIEOVEREENKOMST NIEUWE NATUUR
Project 'Swifterpark'

Ondergetekenden:

1. De heer W.M. van Dalen, wonende te 8255 RD Swifterbant, Biddingweg 13, geboren op 19 april 1971 te Zuidelijke IJsselmeerpolders;
2. Mevrouw M.A. van Dalen – Baak, wonende te 8255 RD Swifterbant, Biddingweg 13, geboren op 11 oktober 1972 te Hengelo;

De heer en mevrouw Van Dalen hierna te noemen: **'Initiatiefnemers'**;

en

3. De publiekrechtelijke rechtspersoon de Provincie Flevoland, gevestigd en kantoorhoudende aan de Visarenddreef 1 te (8232 PH) Lelystad, postadres Postbus 55, 8200 AB te Lelystad, op grond van artikel 176 van de Provinciewet vertegenwoordigd door de Commissaris van de Koning, de heer L. Verbeek, hierna te noemen: **'Provincie'**;

Initiatiefnemers en de Provincie hierna samen te noemen: **'Partijen'** of ieder afzonderlijk **'Partij'**;

in aanmerking nemende dat:

- a) Provinciale Staten op 17 december 2014 bij besluit 1661723 (hierna 'Besluit') hebben besloten om het 'Programma Nieuwe Natuur' te doen ontwikkelen;
- b) Initiatiefnemers het projectvoorstel genaamd 'Swifterpark' met nummer 1646667, hebben ingediend (hierna te noemen: 'het Projectvoorstel');
- c) Bij dit Besluit het Projectvoorstel is gehonoreerd dat het mogelijk maakt dat initiatiefnemers Nieuwe Natuur ontwikkelen aan de Biddingweg te Swifterbant;
- d) Bij dit Besluit de volgende maximale bedragen zijn toegekend:
 - i. Vergoeding voor de afwaardering van de grond: maximaal € 1.655.000,-
 - ii. Bijdrage in de inrichtingskosten van het natuurgebied: maximaal € 360.000,-
 - iii. Bijdrage in de beheerkosten van het natuurgebied op basis van een periode van 10 kalenderjaren: maximaal € 68.582,-;
- e) Dat Partijen op 1 oktober 2015 een Intentieovereenkomst Nieuwe Natuur, nummer 1800061, hebben gesloten;
- f) Initiatiefnemers de percelen in eigendom hebben voor de realisatie van het Projectvoorstel;
- g) Het Projectvoorstel inmiddels is uitgewerkt in de Planuitwerking welke positief is beoordeeld door de provincie en daarmee past binnen het Besluit en het vigerend beleid;
- h) Op basis van het Besluit en de Planuitwerking de provincie bereid is een financiële bijdrage te leveren aan het Project "Swifterpark";
- i) De werkzaamheden die voor initiatiefnemers voortvloeien uit de verplichtingen op grond van onderhavige realisatieovereenkomst zijn aangewezen als 'Diensten van Algemeen

- Economisch Belang' (DAEB);
j) Partijen nadere afspraken wensen vast te leggen in deze Realisatieovereenkomst.

verklaren te zijn overeengekomen als volgt:

Artikel 1: Definities

In deze Overeenkomst wordt verstaan onder:

Besluit: het Statenbesluit van 17 december 2014 met nummer 1661723, waarbij 22 projectvoorstellen voor het ontwikkelen van Nieuwe Natuur zijn toegewezen.

Project: het plan "Swifterpark" waarmee ca. 24 ha nieuwe natuur zal worden gerealiseerd binnen het projectgebied aan de Biddingweg te Swifterbant, conform de Planuitwerking.

Intentieovereenkomst: Overeenkomst Nieuwe Natuur, project 'Swifterpark' welke op 1 oktober 2015 met nummer 1800061, tussen partijen is overeengekomen .

Planuitwerking: het geheel van documenten dat samen tot doel heeft om een gedragen haalbaar plan te maken met nummer 1942636.

Projectgebied: Het in de bijlage bij deze Overeenkomst, in de Businesscase opgenomen, tekening met omlijning aangegeven gebied. De geografische begrenzing van het Projectgebied betreft de percelen kadastraal bekend:

- gemeente Dronten sectie B nummer 3244 ter grootte van 108.695 m²
- gemeente Dronten sectie B nummer 3242 ter grootte van 70.035 m²
- gemeente Dronten sectie B nummer 3246 ter grootte van 4.675 m²
- gemeente Dronten sectie B nummer 3237 ter grootte van 35.125 m²
- gemeente Dronten sectie B nummer 3239 ter grootte van 7.525 m²
- gemeente Dronten sectie B nummer 1291 ter grootte van 293 m²
- gemeente Dronten sectie B nummer 3248 ter grootte van 3.455 m²
- gemeente Dronten sectie B nummer 1410 ter grootte van 717 m²

in eigendom bij initiatiefnemers.

Overeenkomst: Onderhavige realisatieovereenkomst tussen de Provincie en initiatiefnemers, waarin in vervolg op de Intentieovereenkomst onder andere nadere financiële en juridische afspraken tussen partijen worden vastgelegd met betrekking tot de realisatie van het Projectvoorstel aan de hand van de Planuitwerking.

Gemeente: de gemeente Dronten.

Provincie: de provincie Flevoland.

Artikel 2: Doel van de realisatieovereenkomst

Het doel van de Overeenkomst is het vastleggen van de voorwaarden waaronder gekomen zal worden tot realisatie van het Project 'Swifterpark'. Partijen willen in deze Overeenkomst de afspraken tussen hen met betrekking tot de ruimtelijke-, programmatische- en financiële aspecten van het project – e.e.a. conform de Planuitwerking - vastleggen en tevens de rol- en taakverdeling, planning en fasering regelen.

Artikel 3: Publieke taak

De in deze Overeenkomst vastgelegde taken en verantwoordelijkheden voor de Provincie, hebben geen invloed op de publiekrechtelijke taken en bevoegdheden van de Provincie.

Artikel 4: Taken en verantwoordelijkheden gedurende de realisatiefase

1. Initiatiefnemers verplichten zich het Project conform de goedgekeurde Planuitwerking te realiseren en hiertoe de door de provincie beschikbaar gestelde inrichtingsbijdrage in te zetten;
2. Het bepaalde onder lid 1 wordt als kwalitatieve verplichting als bedoeld in artikel 252 boek 6 Burgerlijk Wetboek en/of als kettingbeding opgenomen in een notariële akte en ingeschreven in de desbetreffende (openbare) registers, zodanig dat de bedoelde verplichting overgaat op degenen die het goed onder bijzondere titel zullen verkrijgen, waaronder ook valt toedeling, alsmede vestiging van de beperkte rechten van vruchtgebruik, van gebruik en van erfpacht of van opstal. De kosten van de akte en de inschrijving zijn voor rekening van initiatiefnemers;
3. Initiatiefnemers starten een ruimtelijke planprocedure bij de gemeente Dronten als bevoegd gezag, met het verzoek tot het wijzigen van het bestemming van het Projectgebied naar de bestemming 'Natuur';
4. De provincie zal zich inspannen om binnen haar publiekrechtelijke bevoegdheid te bevorderen dat in verband met de benodigde planologische- en vergunningprocedures tijdig en met voortgang positief geadviseerd wordt;
5. Initiatiefnemers dragen zorg voor de tijdige aanvraag van alle voor het Project benodigde vergunningen, ontheffingen en toestemmingen;
6. Alle kosten die voortvloeien uit de afspraken die in deze overeenkomst zijn gemaakt met betrekking tot de realisatie van het Project zijn voor rekening van Initiatiefnemers, tenzij anders is overeengekomen;
7. Initiatiefnemers verplichten zich na gereedkomen van de inrichting van het Projectgebied deze te beheren en als natuur, conform het bepaalde in de Planuitwerking, in stand te houden, ingaande op het moment van oplevering;
8. De provincie voldoet de vergoeding ten behoeve van de bijdrage in de beheerkosten, in één keer, één en ander zoals in artikel 5 nader is aangegeven en gespecificeerd;
9. De provincie voldoet de vergoeding ten behoeve van de bijdrage in de inrichtingskosten in termijnen, één en ander zoals in artikel 5 nader is aangegeven en gespecificeerd;
10. De provincie voldoet de vergoeding ten behoeve van de waardevermindering van de gronden binnen het Projectgebied, één en ander zoals in artikel 5 is aangegeven en gespecificeerd;
11. De initiatiefnemers houden zich voor zover van toepassing aan het Europese en Provinciale aanbestedingsbeleid.

Artikel 5: Financiën

1. De vergoeding voor de afwaardering als gevolg van de functiewijziging is op basis van taxatie bepaald op € 1.591.000, waarmee zowel Initiatiefnemers als de Provincie zich akkoord hebben verklaard;
2. Het totale bedrag als bedoeld onder artikel 5 lid 1 wordt aan Initiatiefnemers uitbetaald zo spoedig mogelijk doch binnen twee maanden nadat de wijziging van het bestemmingsplan als bedoeld in artikel 4 lid 3 onherroepelijk is geworden en de kwalitatieve verplichtingen en/of kettingbedingen als bedoeld in artikel 4 lid 2 en artikel 6 lid 5 in werking zijn getreden c.q. zijn bijgeschreven in een notariële akte welke is

gekoppeld aan de gronden binnen Projectgebied;

- a. Indien de Initiatiefnemers de afwaardering van artikel 5.2 willen gebruiken om een perceel grond te verwerven, er prijsovereenstemming is met de huidige eigenaar van dat perceel en bemiddeling door de provincie nodig is en kan helpen om de gronden daadwerkelijk in handen te krijgen van Initiatiefnemers dan kunnen Initiatiefnemers de provincie schriftelijk verzoeken tot bemiddeling over te gaan. Dit aanbod eindigt op 31 december 2019.
 - b. Indien Partijen voorgaand aan een betaling van de afwaardering afspraken maken over de overdracht van grond door/via de Provincie, wordt dat betrokken in de hoogte van de te betalen afwaardering.
3. De bodem en het grondwater binnen het Projectgebied dienen geschikt te zijn voor de voorgenomen ontwikkeling van nieuwe natuur. Initiatiefnemers zijn verplicht deze geschiktheid aan te tonen middels onafhankelijke onderzoeken op basis van normering NEN 5725 en bij twijfels over het al dan niet verontreinigd zijn NEN 5740. Indien de bodem en/of het grondwater toch onaanvaardbare verontreiniging bevat in relatie tot de totstandkoming van voorgenomen ontwikkeling, zal worden bepaald of sanering door de initiatiefnemers noodzakelijk is en of verdiscontering in één of meer provinciale bijdragen als genoemd in artikel 5 lid 2 aan de orde is;
4. De bijdrage in de inrichtingskosten is vastgesteld op € 428.000. Onderdeel van de inrichtingskosten betreft de realisatie van de beheerschuur. Deze wordt door initiatiefnemer gerealiseerd op het perceel kadastraal bekend Dronten sectie B nummer 2972. Daarover hebben partijen schriftelijk afspraken gemaakt in een kwalitatieve verplichting met kettingbeding (HAV/2016.1608.01 #1993910); Betaling vindt plaats op basis van:
- a. een eerste termijn van 80%, welke wordt uitbetaald zo spoedig mogelijk doch binnen twee maanden nadat de wijziging van het bestemmingsplan als bedoeld in artikel 4 lid 3 onherroepelijk is geworden en Initiatiefnemers eveneens schriftelijk hebben verklaard te starten met de fysieke realisatie;
 - b. een tweede termijn van 20% na oplevering van het Project als bedoeld in artikel 9 van deze overeenkomst en nadat verantwoording is afgelegd van de gemaakte kosten in de eerste termijn, middels het aanleveren van bewijzen van betaling. Het bepaalde in artikel 9 lid 2 is van toepassing.
5. De bijdrage in de beheerkosten zijn vastgesteld op € 65.000. Betaling vindt in zijn geheel plaats zo spoedig mogelijk nadat de inrichtingswerkzaamheden zijn afgerond, het Project conform de gestelde eisen is opgeleverd en het in artikel 9 lid 2 bedoelde proces-verbaal door beide partijen is ondertekend;
6. Definitieve afrekening van de bijdrage in de voorbereidingskosten op grond van de intentieovereenkomst vindt plaats na ondertekening van de realisatieovereenkomst. Hiertoe zullen de op de gedeclareerde voorbereidingskosten betrekking hebbende nota's binnen drie maanden na ondertekening van de intentieovereenkomst door initiatiefnemers beschikbaar worden gesteld, waarna de Provincie deze zo spoedig mogelijk zal toetsen aan het bepaalde in de intentieovereenkomst;
7. De in deze realisatieovereenkomst beschikbaar te stellen bedragen zijn eenmalige vaste bedragen. Indien de Initiatiefnemers de bedragen inzet voor BTW-plichtige goederen of diensten, maakt deze BTW onderdeel uit van de bedragen en wordt deze niet daarbovenop vergoed of verrekend.

Artikel 6: Instandhouding en beheer inclusief borging van (kwaliteit van) de natuur

1. Initiatiefnemers verplichten zich na gereedkomen van de inrichting, het Projectgebied te beheren en als natuur in stand te houden
2. Voor het beheer van het projectgebied is gedurende de eerste tien jaren na oplevering

- van het project een bedrag toegekend conform het bepaalde in artikel 5;
3. Initiatiefnemers verplichten zich om het beheer uit te voeren conform de in de Planuitwerking opgenomen beheertypen en normering;
 4. Het is de Initiatiefnemers niet toegestaan om een wijziging van de bestemming van het Projectgebied aan te vragen voor zover deze strijdig is met de afspraken in deze overeenkomst en om binnen twintig (20) jaren na realisatie van het Project de overeengekomen inrichting, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de provincie, te wijzigen. De Provincie kan voorwaarden verbinden aan de hiervoor bedoelde toestemming. Daarover hebben partijen schriftelijk afspraken gemaakt in een kwalitatieve verplichting met kettingbeding (HAV/2016.1608.01 #1993910);
 5. Het bepaalde onder lid 1, 3 en 4 wordt als kwalitatieve verplichting als bedoeld in artikel 252 boek 6 Burgerlijk Wetboek en/of kettingbeding opgenomen in een notariële akte en ingeschreven in de desbetreffende (openbare) registers, zodanig dat de bedoelde verplichtingen overgaan op degenen die het goed onder bijzondere titel zullen verkrijgen, waaronder ook valt toedeling, alsmede vestiging van de beperkte rechten van vruchtgebruik, van gebruik en van erfpacht of van opstal. De kosten van de akte en de inschrijving zijn voor rekening van initiatiefnemers.

Artikel 7: Openstelling voor publiek

Initiatiefnemers dienen het Projectgebied open te stellen voor het publiek vanaf de oplevering, conform de uitgangspunten zoals neergelegd in de Planuitwerking.

Artikel 8: Overlegstructuur en verantwoording: monitoring door initiatiefnemers

1. Het programma Nieuwe Natuur kent per project een projectgroep minimaal bestaande uit de Initiatiefnemers en een ambtelijk vertegenwoordiger namens GS. Deze projectgroep heeft contact over de voortgang en realisatie van dit project;
2. Initiatiefnemers rapporteren na het afsluiten van deze Overeenkomst tot en met de oplevering twee maal per jaar schriftelijk over de voortgang van de realisatie aan GS. Dit via een door GS vast te stellen format. De provincie toetst tot en met de oplevering de hierin opgenomen uitgevoerde werkzaamheden en of is voldaan aan de financieringsvoorwaarden.
3. Gelet op de aanwijzing als DAEB als bedoeld in sub i van de considerans bij deze overeenkomst, leggen initiatiefnemers na het starten van de inrichtingswerkzaamheden twee-jaarlijks (iedere twee jaar)verantwoording af aan de Provincie ten aanzien van het tekort in de projectexploitatie (beheer). Indien dit tekort kleiner is dan de toegekende financiële bijdrage, zal dit verschil in mindering worden gebracht op de bijdrage, c.q. zal dit verschil worden teruggevorderd. Uit het aanwijzingsbesluit "Dienst van Algemeen Economisch Belang (DAEB) inzake het Project Swifterpark" d.d. 22 november 2016, kenmerk 1985625, vloeit voort dat voornoemde regeling van financiële verantwoording en verdiscontering een looptijd heeft tot 30 december 2029.

Artikel 9: Oplevering

1. Oplevering vindt plaats nadat de inrichtingswerkzaamheden zijn afgerond, waarna het gebied open gesteld wordt voor publiek, zoals dat is beschreven in de Planuitwerking;
2. Van de oplevering zal door initiatiefnemers een Proces-verbaal van oplevering worden gemaakt welke door beide partijen dient te worden ondertekend;
3. Na oplevering van het project wordt door Initiatiefnemers binnen drie maanden aan GS verantwoording afgelegd over de bestedingen uit hoofde van de beschikbaar gestelde

- bijdrage in de inrichtingskosten, middels de levering van een eindrapportage, inclusief accountantsverklaring;
4. Aan de in lid 3 genoemde eindrapportage zijn de volgende voorwaarden verbonden:
 - a. De eindrapportage dient dezelfde indeling te volgen als de van de Planuitwerking onderdeel uitmakende projectbegroting (Businessplan);
 - b. uitsluitend kosten die door Initiatiefnemers zijn gemaakt, zijn betaald en die voor de uitvoering van het onderhavige project noodzakelijk zijn komen voor een bijdrage in aanmerking. Hiertoe overleggen Initiatiefnemers voornoemde eindrapportage, welke in ieder geval een detailspecificatie, kopie facturen en betaalbewijzen van alle gedeclareerde kosten bevat.
 5. Indien en voor zover gedeclareerde kosten achteraf niet voor vergoeding als bijdrage in de inrichtingskosten in aanmerking kunnen komen of de daadwerkelijke inrichtingskosten lager zijn dan het reeds door de Provincie uitbetaalde bedrag, dienen deze bedragen – tenzij anders overeen gekomen - aan de Provincie te worden terugbetaald.

Artikel 10: Communicatie

1. Initiatiefnemers zullen na ondertekening van deze Overeenkomst tot en met de oplevering naar redelijkheid zich blijvend inspannen voor een zorgvuldige communicatie met de omgeving en naar redelijkheid alles in het werk stellen om een zo groot mogelijk maatschappelijk draagvlak te verkrijgen en te behouden. De inspanning die Initiatiefnemers leveren om de omgeving bij het project te betrekken dient minimaal te bestaan uit het informeren van de omgeving, het ophalen van alle opvattingen en bezwaren uit de omgeving en het afwegen van die opvattingen en bezwaren in het kader van de ruimtelijke bestemmingsplanprocedure;
2. Partijen realiseren zich dat het Programma Nieuwe Natuur de verwezenlijking van het project mogelijk maakt. Om ervoor te zorgen dat de relatie tussen het Programma Nieuwe Natuur en het Project zichtbaar blijft zullen partijen:
 - i. in externe communicatie-uitingen in relatie tot het Project steeds de relatie met het Programma Nieuwe Natuur leggen door het gebruik van een door de Provincie beschikbaar gesteld programmalogo en het daaraan gekoppelde programmacredo;
 - ii. elkaar informeren en afstemming zoeken over de planning en inhoud van de externe communicatie-uitingen.

Artikel 11: Afspraken over tussentijdse beëindiging

1. Indien de omstandigheden waaronder deze overeenkomst is gesloten zodanige wijzigingen ondergaan dat van Partijen of één der Partijen in redelijkheid niet meer gevergd kan worden dat deze de overeenkomst geheel of gedeeltelijk nakomt of deze de overeenkomst niet meer kan nakomen, zullen Partijen in overleg treden om te bekijken op welke wijze de overeenkomst kan worden voortgezet, danwel op welke wijze de financiële afwikkeling tussen Partijen zal geschieden en hoe de concrete realisatie van het project verder zal dienen te worden afgewikkeld;
2. Indien partijen niet tot overeenstemming komen, is de geschillenregeling zoals bedoeld in artikel 19 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 12: Niet nakoming

1. Indien één van de partijen in de nakoming van één of meer verplichtingen voortvloeiend uit deze Overeenkomst toerekenbaar tekort schiet en de wederpartij haar in gebreke stelt, zal

de ingebrekestelling via aangetekende brief, danwel deurwaardersexploot geschieden en zal de wederpartij haar daarbij aanzeggen om binnen een in redelijkheid te stellen termijn alsnog haar verplichtingen na te komen;

2. Indien partijen in de uitvoering van hun werkzaamheden worden belemmerd door omstandigheden die niet aan één of beide partijen te verwijten danwel toe te rekenen zijn, zullen partijen binnen redelijke termijn overleggen over de consequenties voor – de nakoming van – onderhavige overeenkomst.

Artikel 13: Beëindiging overeenkomst

1. Indien de in het eerste lid van artikel 12 bedoelde niet nakoming ondanks de gestelde termijn voortduurt, kan dat voor de ingebrekestellende partij reden zijn de overeenkomst tussentijds, zonder rechtelijke tussenkomst is vereist, te beëindigen, tenzij er sprake is van een geschil in welk geval eerst de geschillenregeling van artikel 16 wordt toegepast;
2. De Provincie kan deze overeenkomst terstond, en zonder voorafgaande ingebrekestelling of rechterlijke tussenkomst beëindigen indien Initiatiefnemers surseance van betaling wordt verleend, zijn faillissement is aangevraagd, zijn crediteuren onderhands akkoord wordt aangeboden, wordt ontbonden of geliquideerd of anderszins beperkt wordt in zijn bevoegdheid rechtshandelingen te verrichten;
3. Deze overeenkomst eindigt indien Partijen tussentijds beëindiging overeenkomen;
4. In het geval sprake is van een (tussentijdse) beëindiging als bedoeld in de leden 1, 2 of 3 van dit artikel, zullen de reeds betaalde bijdragen weer terugvloeien naar het Programma Nieuwe Natuur. Partijen zullen in dat geval in overleg treden om te bekijken op welke wijze de financiële afwikkeling zal geschieden en/of hoe de concrete realisatie van het project verder zal dienen te geschieden;
5. Bij (tussentijdse) beëindiging van deze overeenkomst zullen de door de Provincie verstrekte bijdragen slechts worden teruggevorderd voor het deel waarvoor Initiatiefnemers nog geen betalingen hebben verricht of onomkeerbare verplichtingen zijn aangegaan;
6. In afwijking van het bepaalde in lid 5 houdt de Provincie zich het recht voor om in geval van (tussentijdse) beëindiging als bedoeld in lid 2 of (tussentijdse) beëindiging in verband met opzet of grove nalatigheid alle reeds verrichte betalingen terug te vorderen;
7. Deze overeenkomst eindigt van rechtswege indien partijen aan al hun verplichtingen hebben voldaan.

Artikel 14: Aanvullingen op en wijziging van de Overeenkomst

Elke Partij kan de andere Partij schriftelijk verzoeken deze Overeenkomst geheel of gedeeltelijk te wijzigen. De wijziging behoeft de schriftelijke instemming van alle partijen. Partijen treden in overleg binnen één maand nadat een Partij de wens daartoe aan de andere partijen schriftelijk en rechtsgeldig heeft medegedeeld. De wijziging en de verklaring tot instemming worden in afschrift als bijlage aan deze Overeenkomst gehecht.

Artikel 15: Inwerkingtreding

Deze overeenkomst treedt pas in werking met ingang van de dag nadat Partijen deze ondertekend hebben.

Artikel 16: Geschillen

1. Partijen zullen bij geschillen eerst in goed onderling overleg trachten tot een oplossing

te komen. De projectgroep als bedoeld in artikel 8 lid 1 in eerste instantie plaats waar geschillen aan de orde worden gesteld.

2. Alle geschillen, - daaronder begrepen die, welke slechts door één der partijen als zodanig worden beschouwd - en die ontstaan naar aanleiding van de Overeenkomst of van de overeenkomsten, die daarvan het uitvloeisel mochten zijn, op verzoek van de meest gereede partij worden beslecht bij de bevoegde rechtbank.

Artikel 17: Slotbepalingen

1. De bij deze overeenkomst gevoegde en door parafen van Partijen gewaarmerkte bijlagen, die genoemd zijn in deze Overeenkomst, maken integraal onderdeel uit van deze overeenkomst
 - I. Planuitwerking (Businesscase versie 10 inclusief bijlagen) (#1987530)
 - II. Kwalitatieve verplichtingen met kettingbedingen (#1993910)
2. Indien de bepalingen of aanwijzingen in de voormelde bijlagen afwijken van, danwel in strijd zijn met hetgeen in deze Overeenkomst is bepaald, geldt het bepaalde in deze Overeenkomst.

Artikel 18: Geldend recht

Op deze Overeenkomst is uitsluitend Nederlands recht van toepassing.

Aldus overeengekomen en in tweevoud opgemaakt en ondertekend te Lelystad, op 22 november 2016

Namens Initiatiefnemers,

Namens de Provincie,

W.M. van Dalen

L. Verbeek
Commissaris van de Koning

M.A. van Dalen - Baak

HAV/2016.1608.01

- 1 -

VERKORTE VERSIE

AKTE VESTIGING OPSTALRECHT / KWALITATIEVE VERPLICHTING EN
KETINGBEDINGEN

Heden, [passeerdatum], verschenen voor mij, mr. Bart Jan Binnerts, notaris te Lelystad:

1. [medewerker Hak en Rein Vos]
te dezen handelend als schriftelijk gevolmachtigde van de heer Leendert Verbeek, geboren te Leiderdorp op vijf maart negentienhonderdvierenvijftig, handelend in zijn hoedanigheid van Commissaris van de Koning van de publiekrechtelijke rechtspersoon: **PROVINCIE FLEVOLAND**, gevestigd te Lelystad, (feitelijk gevestigd Visarenddreef 1, 8232 PH Lelystad), op grond van de artikel 176 lid 2 Provinciewet, ter uitvoering van de besluiten van Gedeputeerde Staten van de Provincie Flevoland de dato tweeëntwintig november tweeduizend zestien kenmerk 1940228, en aldus deze provincie rechtsgeldig vertegenwoordigend,
de Provincie Flevoland hierna ook genoemd: de Provincie;
Van voormelde volmacht blijkt uit een onderhandse akte van volmacht die aan deze akte is gehecht.
2. de heer **Willem Maik van Dalen**, wonende te 8255 RD Swifterbant, gemeente Dronten, Biddingweg 13, geboren in de Zuidelijke IJsselmeerpolders op negentien april negentienhonderdeenzeventig, gehuwd met na te noemen Miranda Amber Baak,
hierna ook genoemd: 'Van Dalen' en/of 'Eigenaar' en/of 'Opstaller'.
3. a. mevrouw **Miranda Amber Baak**, geboren te Hengelo (O) op elf oktober negentienhonderdtweeënzeventig, gehuwd met Willem Maik van Dalen voornoemd, wonende te 8255 RD Swifterbant, gemeente Dronten, Biddingweg 13,
hierna ook te noemen: 'Baak';
b. 1. de heer **Egbert van Dalen**, geboren te Vollenhove op dertig oktober negentienhonderdzesenveertig;
2. mevrouw **Aaltje van den Berg**, geboren te Zwartsluis op elf oktober negentienhonderdvijfenveertig,
met elkaar gehuwd, beiden wonende te 8255 RH Swifterbant, gemeente Dronten, Elandweg 55,
de comparanten sub 3.a, 3.b.1 en 2, hierna tezamen ook te noemen: 'Grondeigenaar'.

De comparanten, handelend als vermeld, verklaren:

DEFINITIES

Tenzij uitdrukkelijk anders blijkt wordt in deze akte verstaan onder:

- **'Partijen':**

HAV/2016.1608.01

- 2 -

- de Provincie, Eigenaar en Grondeigenaar;
- **'de Initiatiefnemers':**
Van Dalen en Baak
- **'het Besluit':**
het besluit van Provinciale Staten van de Provincie van zeventien december tweeduizend veertien met nummer 1661723, waarbij tweeëntwintig (22) projectvoorstellen voor het ontwikkelen van Nieuwe Natuur zijn toegewezen;
- **'het Projectvoorstel':**
het door de Initiatiefnemers ingediende voorstel 'Swifterpark' met nummer 1646667 zoals deze bij het Besluit is gehonoreerd;
- **'de Tekening':**
de aan deze akte gehechte tekening met nummer 1993548;
- **'het Projectgebied':**
Het op de aan de Realisatieovereenkomst (in de Businesscase opgenomen) gehechte tekening met omlijning aangegeven gebied.
- **'het Registergoed':**
de percelen grond, gelegen te Swifterbant aan de Biddingweg, kadastraal bekend gemeente Dronten, sectie B nummers
 - 3244, groot twaalf hectare, acht are en vijfenzeventig centiare (12 ha 8 a 75 ca), echter met uitzondering van dat gedeelte ter grootte van ongeveer een hectare, tweeëntwintig are en vijfenveertig centiare (1 ha 22 a 45 ca) dat met streeparcering is aangegeven op de tekening;
 - 3242, groot zeven hectare, vijfenzeventig centiare (7 ha 75 ca);
 - 3246, groot zevenenveertig are (47 a);
 - 3237, groot drie hectare, eenenvijftig are en vijftwintig centiare (3 ha 51 a 25 ca);
 - 3239, groot vijfenzeventig are en vijftwintig centiare (75 a 25 ca);
 - 1291, groot twee are en drieënnegentig centiare (2 a 93 ca);
 - 3248, groot vierendertig are en vijftenvijftig centiare (34 a 55 ca);
 - 1410, groot zeven are en zeventien centiare (7 a 17 ca).
- **'het Perceel':**
het perceel grond gelegen te Swifterbant aan de Biddingweg, kadastraal bekend gemeente Dronten sectie B nummer *** *(opmerking: hier dient een splitsing te komen van het kadastrale perceel 2972, en dit krijgt voordat de akte passeert een eigen kadastraal nummer dat hier zal worden vermeld)*, groot ongeveer *** *(het kadaster geeft daaraan ook een voorlopige oppervlakte, welke voorlopige oppervlakte hier zal worden vermeld)*, waaraan door het kadaster een voorlopige kadastrale grens en –oppervlakte is toegekend, waarop door de Initiatiefnemers een beheerschuur zal worden geplaatst;
- **'de Opstal':**
de op het Perceel op te richten casu quo te plaatsen beheerschuur bestemd

HAV/2016.1608.01

- 3 -

om te worden gebruikt conform het bepaalde in de Realisatieovereenkomst, bedoeld voor onder andere stalling, beheer en educatiedoeleinden voor zover dit verband houdt met het Projectgebied;

- **'het Opstalrecht'**

het bij deze akte te vestigen recht van opstal als bedoeld in artikel 5:101 Burgerlijk Wetboek op het Perceel;

- **'het Project':**

het plan 'Swifterpark', waarmee nieuwe natuur zal worden gerealiseerd binnen het Projectgebied aan de Biddingweg te Swifterbant, één en ander conform hetgeen is opgenomen in de Businesscase;

- **'Businesscase':**

het geheel van documenten dat samen tot doel heeft om een gedragen (financieel) haalbaar plan te maken, waaraan nummer 1987530 is toegekend;

- **'de Realisatieovereenkomst':**

de op ****(hier volgt datum ondertekening Realisatieovereenkomst)* tweeduizend zestien tussen de Provincie en de Initiatiefnemers gesloten

"Realisatieovereenkomst Nieuwe Natuur Project 'Swifterpark' (nummer 1922482), waarin in vervolg op de op één oktober tweeduizend vijftien tussen de Provincie en de Initiatiefnemers gesloten Intentieovereenkomst (nummer 1800061) onder andere nadere financiële en juridische afspraken zijn vastgelegd met betrekking tot de realisatie van het Projectvoorstel aan de hand van de Businesscase;

CONSIDERANS

- a. Provinciale Staten van de Provincie heeft op zeventien december tweeduizend veertien besloten om het 'Programma Nieuwe Natuur' te doen ontwikkelen.
- b. De Initiatiefnemers hebben het Projectvoorstel bij de Provincie ingediend; dit voorstel dat het mogelijk maakt dat Initiatiefnemers aan de Biddingweg te Swifterbant Nieuwe Natuur ontwikkelen is bij het Besluit gehonoreerd.
- c. De Provincie en de Initiatiefnemers hebben op ****(hier volgt datum ondertekening van de Realisatieovereenkomst)* de Realisatieovereenkomst, met elkaar gesloten, van welke overeenkomst een kopie aan deze akte is gehecht, en welke overeenkomst onderdeel uitmaakt van deze akte.
- d. Partijen zijn met elkaar overeengekomen dat op het Perceel door de Initiatiefnemers een beheerschuur zal worden gerealiseerd;
- e. Grondeigenaar en Van Dalen zijn met elkaar overeengekomen dat Grondeigenaar op het Perceel een opstalrecht zal vestigen ten behoeve van Opstaller, zulks onder de bepalingen zoals hierna onder A omschreven;
- f. Partijen wensen afspraken vast te leggen over de vestiging van kwalitatieve verplichtingen als bedoeld in artikel 6:252 Burgerlijk Wetboek versterkt en aangevuld met een kettingsbeding, welke kwalitatieve verplichtingen in deze akte wordt vastgelegd, één en ander als hierna onder B omschreven.

HAV/2016.1608.01

- 4 -

A. OPSTALRECHT - PERCEEL

Ter uitvoering van de in de Considerans onder e omschreven overeenkomst wordt hierbij door Grondeigenaar gevestigd en door Opstaller aanvaard het zelfstandig recht van opstal als bedoeld in titel 8 Boek 5 Burgerlijk Wetboek, op het Perceel, inhoudende de bevoegdheid voor Opstaller om de Opstal op het Perceel aan te brengen, te vervangen, vernieuwen, houden, onderhouden, te gebruiken en in eigendom te hebben.

Hierna volgen de (inhoudelijke) bepalingen betreffende het te vestigen opstalrecht zoals deze zullen gelden tussen Opstaller en Grondeigenaar.

B. REALISERING, INSTANDHOUDING EN BEHEER PROJECT 'SWIFTERPARK'

Artikel 1

Vergoedingen

a. Afwaarderingsvergoeding

Blijkens de Realisatieovereenkomst ontvangt Van Dalen een vergoeding voor de afwaardering als gevolg van de functiewijziging van het Registergoed van de agrarische functie naar de functie natuur.

De betaling van de afwaarderingsvergoeding door de Provincie vindt plaats op de wijze als omschreven in artikel 5 lid 2 van de Realisatieovereenkomst.

b. Inrichting- en Beheervergoeding

1. Blijkens de Realisatieovereenkomst en besluitvorming is aan de Initiatiefnemers een bijdrage in de totale inrichtingskosten van "het project Swifterpark" (waarvan een gedeelte is bestemd voor de realisatie van de beheerschuur) toegekend evenals een bijdrage in de beheerkosten.
2. De betaling van deze inrichting- en beheervergoeding door de Provincie vindt plaats op de wijze als omschreven in artikel 5 lid 4 respectievelijk lid 5 van de Realisatieovereenkomst.
3. Indien het Registergoed en/of de Opstal door Van Dalen wordt vervreemd voordat de inrichting van het Registergoed casu quo de bouw van de beheerschuur is voltooid, dient Van Dalen de van de Provincie ontvangen inrichtingsvergoeding aan zijn rechtsopvolger te vergoeden door middel van verrekening daarvan met de door die rechtsopvolger te betalen koopsom. Op deze vergoeding mogen in mindering worden gebracht de door Van Dalen casu quo de Initiatiefnemers gemaakte kosten in verband met de alsdan reeds tot stand gebrachte werken, inrichting en/of bebouwing. Het bedrag van de kosten wordt vastgesteld door Van Dalen casu quo de Initiatiefnemers en de Provincie in onderling overleg. Indien zij er niet in slagen om overeenstemming te bereiken over de hoogte van de vergoeding, wordt het bedrag van de vergoeding vastgesteld door middel van arbitrage conform het bepaalde in het Wetboek van Burgerlijke

HAV/2016.1608.01

- 5 -

Rechtsvordering.

4. Indien het Registergoed en/of de Opstal door Van Dalen wordt vervreemd binnen tien (10) jaren na de datum waarop de Provincie de beheervergoeding aan de Initiatiefnemers heeft betaald, dient Van Dalen de door hem ontvangen beheervergoeding te vergoeden aan zijn rechtsopvolger op de wijze als bedoeld in lid b.3. Deze vergoeding wordt met tien procent (10%) verminderd voor ieder verstreken jaar gerekend vanaf vorenomschreven datum van betaling van de beheervergoeding tot aan het tijdstip van vervreemding, waarbij een gedeelte van een jaar naar evenredigheid wordt berekend.
5. Onder vervreemding wordt in vorenbedoelde bepalingen verstaan, de overdracht in eigendom, de vestiging van een beperkt (genots)recht, alsmede inbreng in eigendom of mede-eigendom in rechtspersonen, vennootschappen of aan anderen.
6. Bij niet nakoming van enige verplichting als bedoeld in dit artikel verbeurt de nalatige een boete gelijk aan de door de Provincie aan Van Dalen casu quo de Initiatiefnemers uitgekeerde inrichtings- en/of beheervergoedingen, ten behoeve van de Provincie.

Artikel 2

Beschikkingsbevoegdheid Eigenaar

Het Registergoed is door Eigenaar verkregen blijkens een akte van levering verleden op één april tweeduizend veertien voor mr. E.D. de Jongh, notaris te Dronten, bij afschrift ingeschreven in de daartoe bestemde registers op twee april tweeduizend veertien in Register Hypotheken 4 in deel 64120 nummer 187.

Artikel 3

Kwalitatieve Verplichting / Kettingbeding Registergoed, Perceel en Opstalrecht

1. Blijkens de Realisatieovereenkomst hebben de Initiatiefnemers casu quo heeft Van Dalen zich jegens de Provincie verplicht, om:
 - a. het Project zoals nader omschreven in de Realisatieovereenkomst en/of andere overeenkomsten te realiseren;
 - b. na realisatie van het Project, het Registergoed als natuurgebied in stand te houden en te (blijven) beheren;
 - c. het onder b bedoelde beheer uit te voeren conform de in Realisatieovereenkomst en/of andere overeenkomsten opgenomen beheertypen en normering;
 - d. om de door de Provincie ter beschikking gestelde inrichting- en beheervergoeding geheel aan te wenden voor de inrichting en het beheer van het Registergoed, met dien verstande dat een gedeelte van de in de Realisatieovereenkomst vermelde inrichtingsvergoeding zal worden aangewend voor de realisatie van de beheerschuur op het Perceel;
 - e. een bestemmingsplanwijzigingsprocedure te starten om te bewerkstelligen

HAV/2016.1608.01

- 6 -

- dat de huidige agrarische bestemming van het Registergoed wordt gewijzigd in een Natuurbestemming (waarbij agrarisch medegebruik alleen is toegestaan ten behoeve van de ontwikkeling en beheer van de natuurwaarden);
- f. te dulden dat het Registergoed, conform de uitgangspunten van de Businesscase en de Realisatieovereenkomst, wordt opengesteld voor publiek vanaf de opleveringsdatum (zoals nader uitgewerkt in de Realisatieovereenkomst) van het Project;
 - g. om binnen twintig (20) jaar na de realisatie van het Project de overeengekomen inrichting van het Registergoed, zonder voorafgaande toestemming van de Provincie niet te wijzigen met dien verstande dat de Provincie en Van Dalen zijn overeengekomen dat het op de Tekening met streeparcering aangegeven gedeelte in de toekomst mogelijk op een ander gedeelte van het Projectgebied zal worden gesitueerd, en alsdan bestemd zal worden voor een functie die bijdraagt aan het natuurgebied;
 - h. om, zonder toestemming van Gedeputeerde Staten van de Provincie, geen wijziging van de bestemming van het Registergoed aan te vragen, anders dan een Natuurbestemming.
2. In aanvulling op de onder 1 omschreven verplichtingen zijn de Provincie en de Initiatiefnemers casu quo Van Dalen ten aanzien van het Registergoed overeengekomen:
- a. Zodra de bestemming van het Projectgebied (conform de Realisatieovereenkomst) onherroepelijk is gewijzigd in de bestemming Natuur, zal Eigenaar het Registergoed niet anders gebruiken dan conform het geldende Bestemmingsplan.
 - b. Eigenaar laat al datgene na dat het gestelde onder 2.a belemmert, bemoeilijkt of verhindert.
3. a. Partijen zijn daarnaast ten aanzien van het Perceel overeengekomen dat Opstaller het Perceel niet anders zal inrichten dan voor de realisatie en instandhouding van de beheerschuur (één en ander zoals vastgelegd in de Realisatieovereenkomst).
- b. Partijen zijn voorts overeengekomen dat bij het deze akte gevestigde opstalrecht niet zonder schriftelijke toestemming van de Provincie:
- mag worden beëindigd;
 - onder bijzondere titel mag worden overgedragen;
 - mag worden bezwaard met recht van onderopstal of met enig ander beperkt recht, anders dan met het recht van hypotheek.
4. **Kwalitatieve verplichting**
- Het bepaalde in lid 1 onder f, g en h alsmede het bepaalde in de leden 2 en 3.a van dit artikel wordt hierbij voorts door de Provincie van Eigenaar/Opstaller bedongen en namens de Provincie aangenomen, als kwalitatieve verplichting in

HAV/2016.1608.01

- 7 -

de zin van artikel 6:252 van het Burgerlijk Wetboek, waar degenen die het Registergoed casu quo het Opstalrecht onder bijzondere titel zullen verkrijgen aan gebonden zijn, en waaraan mede gebonden zullen zijn degenen die van de rechthebbende een recht tot gebruik van het Registergoed casu quo het Perceel (en/of de Opstal) zullen verkrijgen.

De Provincie kiest terzake deze kwalitatieve verplichting woonplaats op het provinciehuis, thans: Visarenddreef 1, 8232 PH Lelystad.

Indien de in artikel B.3 lid 1 sub g omschreven situatie betreffende de verplaatsing van het gearceerde gedeelte zich voordoet zal dat bij afzonderlijke notariële akte worden geconstateerd. Een afschrift van die akte zal vervolgens in de openbare registers worden ingeschreven.

5. a. Als Eigenaar/Opstaller of diens rechtsverkrijger(s) inclusief de verkrijger van enig recht tot gebruik van het Registergoed en/of het Perceel (danwel de Opstal) het bepaalde in de leden 1, 2 en 3.a van dit artikel niet nakomt is Eigenaar/Opstaller (of diens rechtsverkrijger) een zonder rechterlijke tussenkomst direct opvorderbare boete gelijk aan éénhonderdvijftig procent (150%) van de agrarische waarde van het Registergoed en/of de waarde van de Opstal op het moment van de overtreding, verschuldigd ten behoeve van de Provincie tenzij de Provincie nakoming van de overeengekomen verplichtingen vordert.
De (agrarische) waarde zal worden vastgesteld door drie deskundigen, waarvan zowel de Provincie als Eigenaar/Opstaller (dan wel diens rechtsoptvolger) ieder één (1) deskundige benoemt. Vervolgens zullen de door partijen benoemde deskundigen in overleg de derde deskundige aanwijzen. De derde deskundige zal tevens als voorzitter van deskundigen fungeren. Wanneer de door partijen benoemde deskundigen geen overeenstemming bereiken over de benoeming van de derde deskundige, zullen partijen zich gezamenlijk tot de bevoegde rechter richten met het verzoek de derde deskundige te benoemen.
- b. In geval de Provincie nakoming vordert is Eigenaar/Opstaller verplicht om de niet-nakoming van één of meer van de bepalingen van artikel 3 leden 1, 2 en 3.a op eerste aanzegging te staken en het Projectgebied en/of het Perceel in de staat te herstellen waarin het verkeerde vóór de niet-nakoming van één of meer der bepalingen van artikel 3 leden 1, 2 en 3.a, zulks op straffe van verbeurte van een dwangsom ten belope van twintigduizend euro (€ 20.000,00) voor iedere week dat Eigenaar/Opstaller één of meer der bepalingen van artikel 3 leden 1, 2 en 3.a van deze akte niet naleeft.

6. Kettingbeding

- a. Eigenaar danwel Grondeigenaar zijn verplicht en verbinden zich jegens de Provincie, die dit voor zich aanvaardt, het bepaalde in artikel 3 onder leden

HAV/2016.1608.01

- 8 -

1, 2 en 3.a. respectievelijk lid 3 sub b. en c. alsmede het bepaalde in dit artikel onder de leden 5, 6 en 7 bij overdracht van het geheel of een gedeelte van het Registergoed casu quo het Perceel casu quo het Opstalrecht, evenals bij de verlening daarop van een beperkt genotsrecht of gebruiksrechten, aan de nieuwe eigenaar, verkrijger of beperkt genotsgerechtigde alsmede aan alle andere eventuele gebruikers op te leggen, dit bij niet-nakoming op verbeurte van een boete gelijk aan de boete als omschreven in artikel 3 lid 5 sub a.

- b. Op gelijke wijze als onder a. bepaald, verbinden Eigenaar/Opstaller en Grondeigenaar zich jegens de Provincie tot het bedingen bij wijze van derdenbeding van de nieuwe eigenaar, verkrijger of beperkt genotsgerechtigde alsmede van alle andere eventuele gebruikers dat ook deze zowel het bepaalde artikel 3 onder lid 1, 2 en 3.a, en het bepaalde in artikel 3 leden 5, 6 en 7, als de verplichting om dit door te geven aan diens rechtsopvolger(s) of beperkt genotsgerechtigde(n) oplegt. Elke opvolgende vervreemder neemt daarbij namens en ten behoeve van de Provincie het beding aan. Bij niet nakoming verbeurt de in verzuim zijnde (rechts)persoon een boete gelijk aan de boete als omschreven in artikel 3 lid 5 sub a., te voldoen binnen veertien dagen na daartoe van de Provincie afkomstige aanmaning.

7. Verkoop door hypotheekhouder

Op straffe van verbeurte van een boete gelijk aan de boete als omschreven in artikel 3 lid 5 sub a ten behoeve van de Provincie, dient de eigenaar van het Registergoed en/of de Opstaller bij vestiging van hypotheekrecht op (een gedeelte van) het Registergoed dan wel op het Opstalrecht van de hypotheekhouder te bedingen dat in de akte van vestiging van het hypotheekrecht de volgende bepaling wordt opgenomen:

De hypotheekhouder verplicht zich bij executoriale verkoop van het onderpand het bepaalde in artikel 3 lid 6 van de (onderhavige) akte vestiging kwalitatieve verplichting – voor zover op het betreffende onderpand van toepassing – geheel na te leven en daartoe in de betreffende verkoopvoorwaarden op te nemen en te bedingen dat de koper ter openbare verkoop zich verbindt aan het kettingsbeding zoals opgenomen in artikel 3 lid 6.

Hierna volgt een aanhaling van de tekst van de eerder gevestigde kwalitatieve bedingen en/of bijzondere verplichtingen ten aanzien van het Registergoed.

VESTIGING ERFDIENSTBAARHEID

Mede ter uitvoering van hetgeen Partijen zijn overeengekomen verklaarden de comparanten sub 2 bij deze te verlenen en te aanvaarden, ten laste van het

HAV/2016.1608.01

- 9 -

kadastrale perceel gemeente Dronten, sectie B nummer *** (*hier wordt het nieuwe kadastrale nummer ingevuld van het perceelsgedeelte dat eigenom blijft van de comparanten sub 3*) (hierna ook: het dienend erf), en ten behoeve van het Perceel alsmede het Projectgebied (hierna ook: het heersend erf), de erfdienstbaarheid van overpad over het bestaande respectievelijk nog aan te leggen (wandel)pad, één en ander om van het heersend erf te komen en te gaan naar de Biddingweg en omgekeerd onder de voorwaarde, dat het onderhoud van bedoeld (wandel)pad ten laste komt van de gerechtigde tot het heersend erf.

De hiervoor genoemde erfdienstbaarheid kan op de volgende wijzen verder worden geconcretiseerd zoals nader af te spreken tussen Eigenaar en Grondeigenaar (m.u.v. het gebruik t.b.v. bezoekers van het Projectgebied); dit heeft verder geen effect op de positie van de Provincie)

Terzake van deze erfdienstbaarheid gelden de volgende bepalingen.

1. Gebruikswijze

Het bestaande of nog aan te leggen (wandel)pad mag worden gebruikt zowel door de gerechtigde tot het heersend erf als door bezoekers van het Projectgebied.

Het pad mag uitsluitend worden gebruikt als voetpad voor mens (zo nodig met kinder- of wandelwagens, rollators en andere hulpmiddelen) en dier en als rijweg voor (motorische) vervoermiddelen, maar niet voor bedrijfsmatig gebruik.

2. Bestrating/verharding en onderhoud van de weg

De gerechtigde tot het heersend erf is verplicht tot bestrating/verharding van het pad dan wel het pad bestraat/verhard te houden.

De eigenaar van het dienend erf is rechthebbende op de bestrating. Na het eindigen van de erfdienstbaarheid is de eigenaar van het dienend erf niet verplicht de bestrating te verwijderen en is de eigenaar van het dienend erf geen vergoeding schuldig aan de gerechtigde tot het heersend erf.

Het onderhoud van de weg en de eventuele afsluiting(en) komen voor rekening van de gerechtigde tot het heersend erf.

3. Blokkeringsverbod

De doorgang over het pad mag niet worden beperkt door bijvoorbeeld overhangende takken of uitdijende hagen.

Het is verboden om het pad met obstakels te blokkeren.

SLOTBEPALINGEN

Inschrijving kadaster

Een afschrift casu quo uittreksel van deze akte wordt ingeschreven in de openbare registers van het kadaster.

ONTBINDENDE VOORWAARDEN UIT ONDERLIGGENDE OVEREENKOMSTEN.

Alle eventueel met betrekking tot de in de onderhavige akte omschreven rechtshandelingen overeengekomen ontbindende voorwaarden zijn op dit moment uitgewerkt dan wel tenietgegaan. De bevoegdheid van beroep op die voorwaarden

HAV/2016.1608.01

- 10 -

is zowel voor ieder der Partijen vervallen.

SLOT

De comparanten zijn mij, notaris, bekend terwijl de identiteit van de comparanten door mij, notaris, is vastgesteld.

De comparanten en, voor zover die niet dezelfde zijn, de partijen, zijn door mij, notaris, in de gelegenheid gesteld tijdig van de inhoud van deze akte kennis te nemen.

Na mededeling van de zakelijke inhoud van deze akte aan de comparanten en toelichting daarop, heb ik, notaris, bovendien de gevolgen die uit deze akte voortvloeien aan de comparanten uiteengezet.

De comparanten hebben vervolgens verklaard van de inhoud van deze akte kennis te hebben genomen, daarmee in te stemmen en op volledige voorlezing daarvan geen prijs te stellen. Daarna is deze akte onmiddellijk na beperkte voorlezing door de comparanten en mij, notaris ondertekend.

Waarvan akte verleden te Lelystad op de datum in het hoofd van deze akte vermeld, om

Nieuwe Natuur Flevoland

Ontwerp Swifterpark

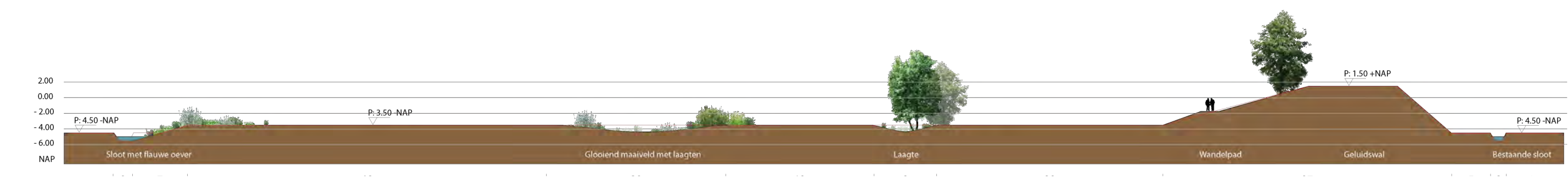

Legenda

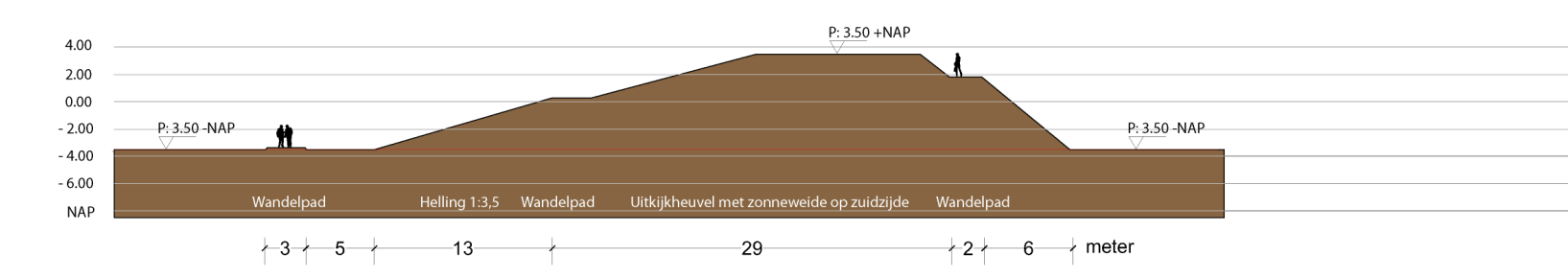
- Droog kruidenrijk grasland (gefaseerde begrazing blaarkoppen)
- Grondlichaam. Deels bestaande geluidwal, deels aangevuld.
- Bomen, bos en struweelranden
- Natuurvriendelijke oevers
- Waterpartij/ poel
- Wandelpad
- Natte laagten (gradiënten in terrein)
- Rietmoeras

Nieuwe Natuur Flevoland

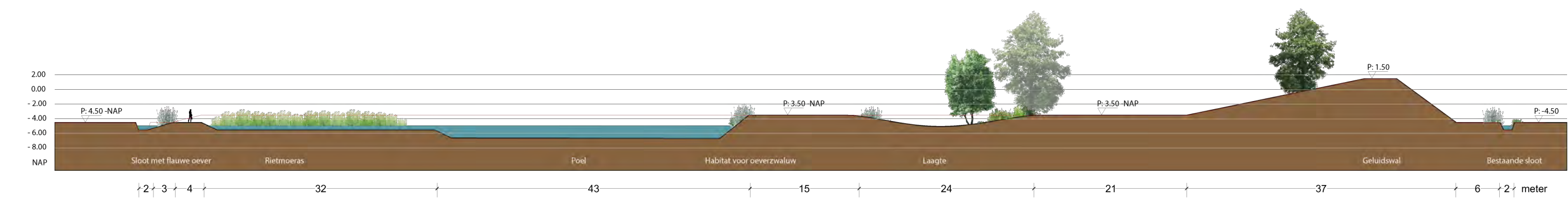
Definitief ontwerp Swifterpark | doorsneden

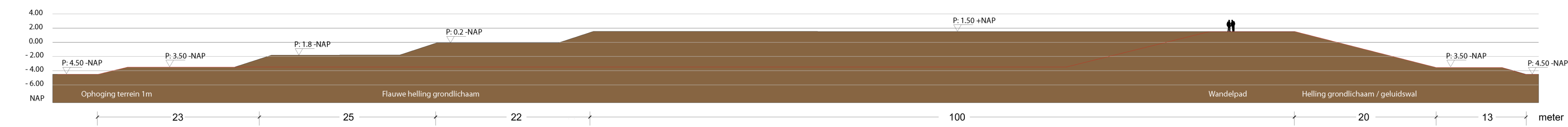
Doorsnede A-A'

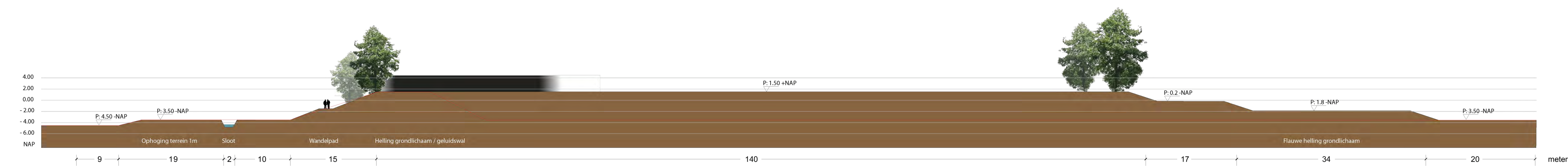
Doorsnede B-B'

Doorsnede C-C'

Doorsnede D-D'

Doorsnede E-E'

Risicoregister Programma Nieuwe Natuur	
Project:	Swifterpark
Initiatiefnemer:	W.M. van Dalen en M. van Dalen-Baak
Overeenkomst:	Realisatieovereenkomst
Accounthouder provincie:	Marten de Vries
Registratienummer:	(#1954566)
Datum:	20-10-2016
Omschrijving	Afspraak
Is het project financieel haalbaar?	Ja. Volgens de Planuitwerking (Businesscase) is het project financieel haalbaar voor een minimale periode van 20 jaren.
Is er sprake van zorgvuldige communicatie met de omgeving en belanghebbende?	Ja. Er is weerstand tegen plan bij enkele direct omwonenden over de afwaardering en veterinaire risico's. Objectiviteit en legitimiteit van afwaardering is geborgd in de gevolgde taxatieprocedure. Wat betreft veterinaire risico's is een sluitend en definitief antwoord op deze kwestie in deze fase niet mogelijk. Een verdere zorgvuldige omgang van de bezwaren is geborgd in de te volgen publiekrechtelijke bestemmingplanprocedure. De feitelijke realisatie van het project kan pas plaatsvinden als deze procedure is doorlopen en het bestemmingsplan onherroepelijk is gewijzigd in 'natuur'.
Is het project planologisch haalbaar?	Ja. Ten behoeve van de realisatie van het (volledige) plan en ter borging van de natuurfunctie heeft de initiatiefnemer de verplichting om de bestemming te wijzigen in een natuurbestemming. De Gemeente Dronten (bevoegd gezag) heeft een positieve grondhouding en is bereid om medewerking te verlenen aan bestemmingsplanwijziging. Binnen deze publiekrechtelijke planprocedure is bezwaar en beroep mogelijk bij de Raad van State. Er is in dat geval altijd risico op een negatieve uitspraak.
Is de planning realistisch en haalbaar (om voor jaar 2019 het project gerealiseerd te hebben)?	Ja. De gemeente heeft een positieve grondhouding en na het doorlopen van de planprocedure (onherroepelijke bestemming 'natuur') kan de realisatie van het plan beginnen. Bij bezwaren van de direct omwonenden is de kans op een gang naar de Raad van State. Indien dit aan de orde is en de Raad van State positief beslist kan het gehele plan pas vanaf gedurende het jaar 2019 gerealiseerd zijn.
Is er sprake van een kans van overlast voor de omgeving? Als ja, hoe wordt de overlast beperkt en beheerd?	Nee. Mocht er toch sprake zijn van eventuele overlast dan stelt de initiatiefnemer voor om indien nodig aanvullende maatregelen te nemen om vroegtijdig overlast te beperken.
Wat gebeurt er in geval van	De initiatiefnemer heeft de volledige verantwoordelijkheid

stagnatie?	voor het project. In de half jaarlijkse uitvoeringsrapportages zal initiatiefnemer melding maken van de voortgang.
Wat gebeurt er in geval van voortijdig stoppen van het project?	Partijen treden met elkaar in overleg. In de Realisatieovereenkomst zijn daarvoor randvoorwaarden opgenomen.
Hoe is de instandhouding van de natuurwaarde geborgd?	De instandhouding van de natuurwaarde wordt geborgd door afspraken in de Realisatieovereenkomst, een wijziging van het bestemmingsplan en een kwalitatieve verplichting met kettingbeding. Bij doorverkoop blijft genoemde borging intact. Het is initiatiefnemer niet toegestaan om een wijziging van de bestemming van het projectgebied aan te vragen voor zover deze strijdig is met de afspraken in de Realisatieovereenkomst en om binnen twintig jaren na realisatie van het project de overeengekomen inrichting, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de provincie te wijzigen.
Is er kans op ongeoorloofde staatsteun?	Nee. De bijdrage van de provincie is aangemerkt als geoorloofde staatsteun. Initiatiefnemer is voor de realisatie van het project aangewezen als <i>Dienst van Algemeen Economisch Belang (DAEB)</i> voor de periode van financiële vergoeding (10 jaren na oplevering) vanuit het programma Nieuwe Natuur.
Is de grond (tijdig) beschikbaar?	Ja. De grond is in eigendom van initiatiefnemers.
Zijn de te behalen doelen/prestatie concreet benoemd?	Ja. In de Planuitwerking (Businesscase) is de inhoud van de natuur beschreven en gevisualiseerd via een ontwerp van het projectgebied bijgevoegd. Deze documenten maken onderdeel uit van de Realisatieovereenkomst.
Zijn de te behalen doelen/prestatie realistisch in relatie tot tijd en financiën?	Ja. Dit is onderbouwd in de Planuitwerking (Businesscase).
Is er sprake van een doelmatige inzet van middelen?	Ja. Zie Planuitwerking (Businesscase).
Loopt de provincie een risico bij de realisatie van het project?	Nee. De initiatiefnemers hebben de volledige verantwoordelijkheid voor het project. Voor zover er onverhoopt toch sprake van planschade is zal dit voor rekening van de initiatiefnemers komen.
Worden de natuurdoelstellingen gemonitord?	Ja. De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor het borgen van de natuurdoelstellingen. Dit is vastgelegd in de Realisatieovereenkomst.
Zijn de project-specifieke risico's en afhankelijkheden zowel de beheersmaatregelen concreet benoemd?	Ja. Risico: (Direct) omwonenden hebben (blijvende) bezwaren tegen een wijziging van het bestemmingsplan, wat leidt tot een gang naar de Raad van State., • Gevolg: Vertraging van de realisatie en kans op een eventuele (negatieve) uitspraak van Raad van State, • Beheersmaatregel: bij negatieve uitspraak Raad van State

	stopt het project en partijen (initiatiefnemers en provincie) treden met elkaar in overleg. In de Realisatieovereenkomst zijn daarvoor randvoorwaarden opgenomen.
--	--

Amersfoort, 27 oktober 2016

Per email: Arjen.vanderSchee@flevoland.nl

Betreft: Staatssteun analyse Swifterpark

Geachte heer Van der Schee,

Het programma Nieuwe Natuur van de provincie Flevoland biedt ruimte om via een bottom-up aanpak zo'n 800 hectare nieuwe natuur in Flevoland te realiseren. De Europese staatssteun regels en procedures stellen belangrijke kaders aan het beleid van provincies, gemeenten, waterschappen en andere (semi-) publieke organen. In de Europese Unie geldt een algemeen verbod op staatssteun, gecombineerd met ingewikkelde uitzonderingsclausules uit het Europese Verdrag en secundaire wetgeving. Zodra overheden investering- of exploitatieverliezen gaan dekken is er vaak snel sprake van staatssteun. Er zijn vervolgens verschillende manieren om deze staatssteun rechtmatig te verstrekken.

In december 2014 heeft de provincie Flevoland Lysias ter staatssteun toetsing en - controle drie concrete projectvoorstellen voorgelegd: Urkerveld, Schokland en NLR/NM. Met de kennis en ervaring over deze drie projecten wilde de provincie algemene maatregelen en aandachtspunten opstellen voor de realisatie van de overeenkomsten. In bijgaande staatssteunanalyse uit 2014 stelden we vast dat er zeer waarschijnlijk sprake is van staatssteun in de voorgenomen projecten. De meest geschikte weg om op rechtmatige wijze staatssteun te verlenen is toepassing van het zogenaamde DAEB-Vrijstellingsbesluit. Alle criteria en procedures die daarbij horen hebben we in deze analyse uit 2014 toegelicht. De staatssteunregels inzake DAEB's zijn in de tussentijd niet gewijzigd.

Deze staatssteun analyse gaat over de voorgenomen bijdrage aan het project Swifterpark in Swifterbant. Van belang bij het oormerken als DAEB van de voorgenomen provinciale bijdrage aan dit project is dat dit oormerken belangrijke spelregels als consequenties heeft. DAEB is dus niet zo maar een simpele sticker op een voorgenomen bijdrage, maar brengt vervolgens met zich mee die steungever (provincie) en steunontvanger (familie Van Dalen) zich goed moeten realiseren.

Het voorgenomen project Swifterpark

In het project Swifterpark staat de omvorming van 23,05 ha nieuwe natuur centraal. Door familie Van Dalen (initiatiefnemer), woonachtig en werkzaam op het agrarische erf aan de Biddingweg 13 in Swifterbant, is hiervoor in 2014 een projectvoorstel geschreven. Dit projectvoorstel is door PS gehonoreerd en daaropvolgend is op 1 oktober 2015 een intentieovereenkomst getekend tussen de initiatiefnemer en de provincie. Deze is nu omgezet naar een concept realisatieovereenkomst op basis van een uitgewerkte businesscase, met een definitief ontwerp en een beheerplan. Het boerenbedrijf van de familie Van Dalen wil hun voormalige gronddepot omzetten naar natuurgebied. Het gebied zal een parkachtig uiterlijk krijgen dat ruimte biedt aan zowel akker,- als weidevogels. Door de inzet van Blaarkoppen als grazers, zal het beheer op een natuurlijke wijze uitgevoerd worden. De gunstige ligging t.o.v. Swifterbant zal het gebied een hoge belevingswaarde geven waar inwoners uit de regio van kunnen genieten.

De familie Van Dalen heeft gekozen voor een strikte scheiding van het huidige (agrarische) bedrijf en de (nieuwe) natuur- en educatieontwikkeling. Er zijn eenmalige investeringen voor de realisatie van het park en vervolgens zijn er jaarlijkse kosten en opbrengsten. Om de beheerkosten laag te houden gaat familie Van Dalen zelf werkzaamheden ter hand nemen, waardoor de jaarlijkse kosten voor beheer zich beperken tot de daadwerkelijke inkoop. In de cashflow is ook onderhoud en afschrijving van de beheerschuur/educatieruimte opgenomen voor de instandhouding en om in de toekomst ook geld te hebben voor de vervanging van de beheerschuur als deze is afgeschreven. Het educatieprogramma is een belangrijk onderdeel van dit project, de kosten voor dit onderdeel lopen door het intensiveren van het programma geleidelijk op.

De familie Van Dalen stelt de natuurgronden beschikbaar voor graasbeheer, hiervoor ontvangt zij pacht van de ondernemer die vee laat grazen in het gebied (inclusief stalling in de beheerschuur). Deze ondernemer is het agrarisch bedrijf van familie Van Dalen. Met het graasbeheer voedt het agrarisch bedrijf de koeien (Blaarkoppen) die tevens gebruikt worden voor het educatieprogramma. Het rendement voor het agrarisch bedrijf komt ook uit de verkoop van vlees. In de toekomst zou ook een andere ondernemer de gronden kunnen pachten. Belangrijk is in ieder geval dat het graasbeheer met vee wordt uitgevoerd en het vee ook voor het educatieprogramma wordt ingezet. Voor het educatieprogramma ontvangt de initiatiefnemer een vergoeding (deze vergoeding loopt geleidelijk op door intensiveren van het programma).

De projectindiender beoogt in te zetten op beleefbare, inpasbare, vitale en functionele natuur. De locatie t.o.v. Swifterbant zorgt ervoor dat het gebied een hoge belevingswaarde heeft, en de relatie tussen dorp en natuur direct wordt versterkt. Dit zet de Flevolandse natuur weer verder op de kaart. De percelen van het boerenbedrijf Van Dalen hebben verschillende bestemmingen met verschillende waarden. Na

de functieverandering naar natuur hebben de percelen enkel nog een 'natuurwaarde'. Aangezien natuurgrond een lage economische waarde heeft, vindt er na omzetting een waarde vermindering plaats. Dit waardeverschil wil het boerenbedrijf graag gecompenseerd krijgen om het project financieel rond te krijgen.

Na omzetting zou er dus een waardevermindering van € 1.655.000 plaats gaan vinden en de aanvraag is of dit verlies door de Provincie Flevoland gecompenseerd kan worden. Aanvullend is nu een taxatie uitgevoerd rekening houdend met alle bepalingen voorkomend uit de voorgenomen privaatrechtelijke en publiekrechtelijke situatie. Volgens taxateurs Antea NL en Agrolander vof bedraagt het verlies aan waarde na omzetting (volgens de nieuwe taxatie) **€ 1.591.000**.

Voor de financiële opzet van het project is een uitgebreid overzicht van de investeringen en exploitatie opgesteld. De cash flow geeft inzicht het jaarlijks resultaat (verhouding tussen jaarlijkse kosten en opbrengsten) bezien over een periode van 30 jaar. Conform het definitief ontwerp is een begroting gemaakt voor de inrichting van het park. De kosten van inrichting komen op **€ 428.000** (excl. BTW, het project kan BTW terugvorderen), inclusief de realisatie van de beheerschuur. De inrichting van de beheerschuur wordt door de initiatiefnemers betaald.

Naast de eenmalige investeringen voor de realisatie van het park, zijn er ook jaarlijkse kosten en opbrengsten. De jaarlijkse kosten en opbrengsten leveren jaarlijks een tekort op van ca. € 7.500. En om de eerste jaren het gebied goed te kunnen onderhouden had het boerenbedrijf van de familie van Dalen verzocht een beheervergoeding uit te keren, gebaseerd op de beheervergoeding voor natuurdoeltype N12.02 kruiden en faunarijk grasland. De projectindieners wensen thans een beheerbijdrage van **€ 65.162**. Daarmee is er in de cashflow een duurzame exploitatie van tenminste 20 jaar geborgd.

De totale voorgenomen bijdrage van de provincie Flevoland is daarmee **€ 2.084.162**.

Is er staatssteun aan de orde?

Hamvraag bij een staatssteunanalyse is altijd eerst of er wel staatssteun aan de orde is. En dat is meestal vrij snel aan de orde als er economische activiteiten plaatsvinden. In de staatssteunanalyse over het programma Nieuwe Natuur (bijgevoegd) zijn we daar al uitgebreid op in gegaan. En ook in dit project zien we dat er sprake is van economische activiteiten. De grond wordt immers verpacht en dat

levert pachtinkomsten op aan de exploitant van het natuurgebied (lees: het nieuwe natuurbedrijf van de familie Van Dalen). Ook brengen de educatieve activiteiten inkomsten op voor de exploitant. En niet uitgesloten is dat er in de toekomst inkomsten volgen van houtkap.

Ook de beheervergoeding voor natuur bevat een economische component, er zijn ook (commerciële) bedrijven die dit soort diensten aanbieden (hoveniers en groenvoorziening). Kort samengevat, de voorgenomen compensatie is (ook) gericht op economische activiteiten. Uit staatssteun optiek zien we dan publieke middelen, die selectief worden verstrekt aan een onderneming die daarmee mogelijk een voordeel geniet dat deze onderneming onder normale marktomstandigheden niet had genoten. En niet uitgesloten is dat deze onderneming actief is op markten waar internationale spelers ook actief zijn. Er is om die redenen **staatssteun aan de orde**.

De economische activiteiten zijn echter allemaal eenmaal onlosmakelijk verbonden met het kerndoel van de voorgenomen maatregel, het stimuleren en beheer van natuurgebieden. Natuur- en landschapsbeheerorganisaties moeten volgens de Europese Commissie als onderneming worden aangemerkt. Wanneer decentrale overheden staatssteun verlenen, kijkt de Commissie niet naar de doelstellingen van de organisatie, maar naar de economische aard van de activiteiten. De wat meer principiële vraag of natuurbeheer nou wel of geen economische activiteit is, is overigens nog enigszins controversieel. Sommige lidstaten zijn namelijk van mening dat natuur- en landschapbeheerorganisaties geen ondernemingen zijn, omdat zij geen economische activiteiten verrichten. De Commissie echter vindt van wel. Hierover loopt nu een zaak bij het Hof van Justitie in Luxemburg, het Hof zal hier mogelijk in de toekomst een uitspraak over doen. In afwachting van dat soort uitspraken lijkt het verstandig voorlopig een rechtszekere koers te volgen en bij natuur- en landschapsbeheer wel uit te gaan van staatssteun. En dan dergelijke steun of bijdragen netjes te verankeren onder de staatssteun regels en procedures. Mocht dan in de toekomst blijken dat het (toch) geen staatssteun is, dan is er in ieder geval niets aan de hand (en was het deels moeite voor niets). Andersom (nu stellen dat het geen staatssteun is) lijkt een stuk risicovoller, met kans op gedoe rond niet aangemelde staatssteun en potentiële terugbetaling. Dat laatste scenario is niet in het belang van de provincie, noch in het belang van het betrokken bedrijf.

Aangezien er dus economische activiteiten aan de orde zijn en niet uitgesloten is dat er publiek geld (bijdrage uit het programma Nieuwe Natuur) doorvloeit aan deze economische activiteiten, is er bij de voorgenomen publieke financiering van dit project (wel) sprake van staatssteun. Deze staatssteun kan de provincie gelukkig rechtmatig borgen onder de DAEB regels via een aanwijzingsbesluit. En ook hier is de logische oplossingsrichting een aanwijzing als Dienst van Algemeen en Economisch Belang (DAEB). De provincie Flevoland moet daartoe een passende realisatieovereenkomst en DAEB aanwijzingsbesluit voor het project opstellen. Met het aanwijzen van een DAEB richting de initiatiefnemer (het bedrijf van de familie Van Dalen) ontstaat daarmee een rechtmatige vorm van staatssteun en is er dus geen sprake van ongeoorloofde staatsteun.

Is het voorliggende voorstel nu staatssteunproof?

De kernvraag is of deze aanpak nu staatssteunproof is. Als de provincie deze maatregel onder de kapstok van natuurontwikkeling en diensten van algemeen economisch belang (DAEB) wil brengen, moeten de voorgenomen kosten wel direct gerelateerd zijn aan de maatschappelijke (natuur-)doelen. Uit de stukken blijkt dat er een voornemen is om een afwaardering van landbouwgrond naar natuurgrond te compenseren. Het is logisch dat natuurgrond minder waard is dan landbouwgrond en dat de overheid daarvoor een compensatie kan verlenen. De voorgenomen compensatie voor de waardevermindering betreft alleen de natuurgronden. Ook is het logisch een vergoeding te geven voor de inrichtingskosten en de beheerskosten, in het cashflow model zijn de netto kosten hiervan helder en gedetailleerd verankerd. Voor het blijvend gebruik van de gronden als natuurgebied zal de provincie een "overeenkomst tot vestiging Kwalitatieve verplichting Instandhouding natuurgebied" met de initiatiefnemer vaststellen.

Ook voor de beheershuur heeft de provincie het voornemen een vergoeding te financieren. Uit staatssteunoptiek moet die beheershuur rechtstreeks verband houden met het doel van de maatregel (natuur). Aan die voorwaarde wordt voldaan, aangezien de schuur uitsluitend voor het beheer van het

natuurgebied wordt gebruikt en voor educatieve doeleinden over het natuurgebied. De betrokken partijen hebben schriftelijk afspraken gemaakt in de 'Overeenkomst tot vestiging kwalitatieve verplichting Beheerschuur', inclusief een verplichting met kettingbeding om de beheerschuur onlosmakelijk te koppelen aan het te realiseren natuurgebied 't Swifterpark.

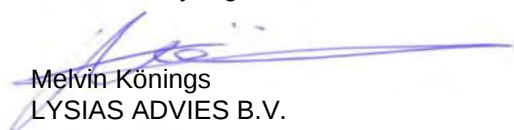
Tot slot. Het is uit staatssteunoptiek verstandig dat als er in de beheerschuur economische activiteiten gaan plaatsvinden (zoals een toekomstig gebruik als activiteitenlocatie), dat alle inkomsten die dan gegenereerd worden in die schuur ook weer verdisconteerd worden in het cashflow model om de maximale steun vast te stellen. Of andersom geredeneerd: als er aanvullende inkomsten komen van commerciële activiteiten in die beheerschuur, dan moeten die opbrengsten wel in de verantwoording van het project meegenomen worden en waar nodig afgeroomd worden op de compensatie. Dit is niet nu bij voorbaat in het plan opgenomen, maar het is ook niet uitgesloten dat dit in de toekomst inkomsten kan genereren. Beleidsmatig zou het misschien alleen maar mooi zijn als de beheerschuur ook voor extra activiteiten gebruikt wordt. En het ook toegestaan een redelijke winst te boeken op extra activiteiten, maar als er bovenop een redelijke winst toch nog (extra) opbrengst overblijft, en achteraf gezien de bijdrage van de provincie dus eigenlijk minder nodig was, dan moet er wel gekort worden op de bijdrage van de provincie (lees: terugbetaald). Dit voelt wellicht voor het boerenbedrijf aan als een soort succesboete, maar is wel een consequentie van de DAEB route die is gekozen, waarin een zogeheten clawback clause verplicht is.

Samengevat

Aangezien er economische activiteiten aan de orde zijn en niet uitgesloten is dat er middelen uit deze bijdrage doorvloeien aan deze economische activiteiten, is er bij de voorgenomen publieke financiering van dit project sprake van staatssteun. We kunnen stellen dat het project goed staatssteunproof is ingericht, omdat er een uitgebreid business plan, een cash flow model en taxatierapporten aan de voorgenomen bijdrage ten grondslag liggen.

Deze staatssteun kan de provincie rechtmatig borgen onder de DAEB regels via een zogeheten aanwijzingsbesluit. Daarin moet een zogeheten aanwijzing als Dienst van Algemeen en Economisch Belang (DAEB) worden vastgelegd. Met het aanwijzen van een DAEB richting de initiatiefnemer (het bedrijf van de familie Van Dalen) ontstaat daarmee een rechtmatige vorm van staatssteun en is er dus geen sprake van ongeoorloofde staatsteun. Daarbij kan worden overwogen om een verdisconteringsregeling toepassen op beheerschuur indien daar meer of andere economische activiteiten (met opbrengst) worden toegestaan.

Met vriendelijke groeten,

Melvin Könings
LYSIAS ADVIES B.V.

Programma Nieuwe Natuur

1. Korte beschrijving van het programma Nieuwe Natuur

Het programma Nieuwe Natuur van de provincie Flevoland biedt ruimte om via een bottom-up aanpak zo'n 800 hectare nieuwe natuur in Flevoland te realiseren. Het doel van het programma is een verbetering van de groene kwaliteit van Flevoland, waarbij de zogeheten vier kijkrichtingen van het Planbureau voor de leefomgeving richtinggevend zijn: beleefbare, inpasbare, functionele en vitale natuur. De financiële kaders van het programma voorzien onder andere in middelen tot het maximum van € 33,9 mln. En de inzet van 112 ha BBL gronden. Het streven is om de projecten binnen een termijn van 5 jaar uit te voeren.

Via het programma Nieuwe Natuur kunnen gemeenten, diverse organisaties en verenigingen, corporaties en ondernemers vitale coalities tot stand brengen en plannen uitwerken. Verschillende partijen en particulieren werden opgeroepen om met projectideeën te komen. In januari 2014 zijn in de eerste ronde maar liefst 79 projectideeën bij de provincie ingediend door overheden, organisaties en inwoners van Flevoland. Ideeën die betrekking hebben op alle polders en gemeenten van Flevoland en bovendien concreet zicht bieden op invulling van de verplichtingen met betrekking tot natuurcompensatie. In een eerste zeefronde in april 2014 zijn 74 van de ingediende ideeën beoordeeld als passend binnen de kaders van het programma. Deze ideeën zijn in de afgelopen periode geclusterd en uitgewerkt tot 33 volwaardige projectvoorstellen, die betrekking hebben op 22 verschillende locaties. Dat betekent dat in een aantal gevallen meerdere projectvoorstellen voor eenzelfde locatie zijn ingediend, waarbij soms naar elkaar wordt verwezen of de ambitie wordt uitgesproken om in samenhang tot uitvoering te komen.

Het college van Gedeputeerde Staten heeft ingediende voorstellen beoordeeld aan de hand van de door Provinciale Staten aangegeven beoordelingscriteria, die zijn samengevat in de zogenaamde 'meetlat' met twaalf wegingscriteria. Dit heeft een rangorde van projectvoorstellen opgeleverd. Aan de hand van deze rangorde en de door Provinciale Staten meegegeven doelstellingen en kaders is een toewijzingsvoorstel gemaakt. Een externe commissie onder leiding van Co Verdaas heeft een advies uitgebracht over dit voorstel en de programma-aanpak en heeft aanbevelingen gedaan voor het vervolgproces.

Provinciale Staten van Flevoland nemen op 17 december 2014 een besluit over het toewijzingsvoorstel van Gedeputeerde Staten. Daarmee wordt duidelijk welke van de ingediende projecten gehonoreerd worden. In het voorstel is opgenomen in te stemmen met een aantal projectvoorstellen, een ander aantal voorstellen gedeeltelijk te honoreren, een aantal voorstellen op de reservebank te plaatsen en een aantal voorstellen niet te honoreren.

Aansluitend aan het PS besluit worden afspraken met de initiatiefnemers van de winnende projecten nader vastgelegd. Deze afspraken behelzen o.a. vastleggen van de essentialia van het projectvoorstel (welke eisen worden gesteld aan de projectuitvoering), financiën (projectbegroting met daarbinnen de bijdrage van de provincie), grond (ruiling, inbreng door grondeigenaren), voortgang (planning van voorbereiding en uitvoering, realisatiedatum). De provincie is van plan om via privaatrechtelijke weg afspraken vast te leggen, financiële bijdragen te leveren en over te gaan tot grondbreng.

De aanpak en de uitwerking met overeenkomsten dient te worden getoetst om te bezien welke juridische risico's er zijn waardoor de uitvoering van het programma Nieuwe natuur kan stagneren en/of de provincie anderszins risico's loopt. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn de staatssteun en gelijkberechtiging. De provincie Flevoland wenst nu concreet ter toetsing en controle drie concrete projectvoorstellen voor te leggen: Urkerveld, Schokland en NLR/NM. Met de kennis en ervaring over

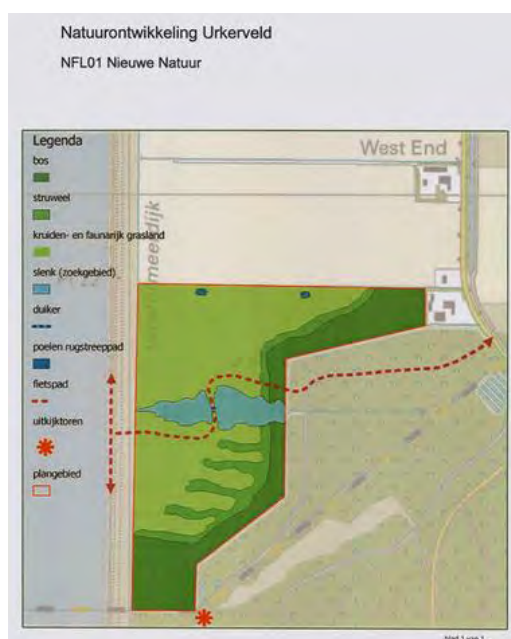
deze drie projecten wil de provincie algemene maatregelen en aandachtspunten opstellen voor de realisatie van de nog op te stellen overeenkomsten met projectpartijen.

1.1. Urkerveld

Dit project is een samenwerking van de gemeente Urk en Het Flevo-landschap. De partijen willen een overgangszone van ca. 29 ha maken van het Urkerbos naar de dijk en het open landschap (agrarisch gebied), waardoor een goede overgang en afronding van het bos optreedt en betere mogelijkheden ontstaan voor de diversiteit en mogelijkheden voor flora en fauna en het beleven van natuur door het ontsluiten van dit gebied voor voet- en fietsverkeer. De invulling van 'Urkerveld' heeft tevens een meerwaarde voor de recreatie en het toerisme van Noordelijk Flevoland. Deze overgang vindt plaats door het gebruiken van de kavels "Van der Pol", liggend tussen Urkerbos en Westermeerdijk. Deze kavels staan als "te ontwikkelen Ecologische Hoofd Structuur" op de kaart van het Provinciaal Natuurbeheerplan en als nieuwe natuur op de kaart van de gemeentelijke Structuurvisie Urk 2035+. De kavels hebben (deels) een beperkte landbouwkundige waarde. Het gebied heeft ook een hoge archeologische verwachting wat grondbewerking op grote schaal in de weg staat..

Door de aanleg van de fietsverbinding tussen de Westermeerweg en het fietspad op de Westermeerdijk ontstaat een oost-west ontsluiting. Deze ontsluiting zorgt tevens voor een betere toegankelijkheid van het "Van der Lijn" reservaat als geologische vindplaats. Een uitkijktoren verhoogt de beleving van de nieuwe natuur en dit reservaat. Verder biedt het plan mogelijkheden voor een beter onderhoud van dit reservaat door de terreinbeheerder: een win-win situatie.

De grond is eigendom van het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf (RVOB) en wordt (regulier) verpacht. RVOB ziet in de locatie geen toekomst voor landbouw, dus natuur is een logische bestemming. De grond kan enkel verkocht worden op basis van een gewijzigde en onherroepelijke bestemming. Hierdoor kan het pachtcontract niet zonder meer worden opgezegd. Er loopt thans een procedure tussen RVOB en de huidige pachter. Het RVOB is reeds een pachtontbindingsprocedure gestart. Indien deze procedure slaagt, kan de bestemming worden gewijzigd en de grond vervolgens vrij van huur, pacht en gebruik aan de gemeente worden overgedragen. Indien de huidige ontbindingsprocedure niet slaagt, kan worden gekozen voor een pachtontbinding op basis van een andere onherroepelijke bestemming dan de agrarische. In dit geval is de gewenste volgorde: wijzigen bestemming -> ontbinding pachtovereenkomst -> verkoop grond vrij van huur, pacht en gebruik. De geschatte aankoopssom voor de grond ligt beduidend onder de waarde van agrarische grond vanwege het feit dat (een deel van) de grond niet geschikt is voor agrarisch gebruik.

Het Flevo-landschap is bereid om het beheer van het Nieuwe Natuur gebied op zich te nemen. Om redenen van continuïteit hanteert Het Flevo-landschap een aantal voorwaarden:

- Het Flevo-landschap wordt volledig eigenaar van de kavels;
- Er is voldoende budget om het gebied doelmatig te kunnen inrichten en ontsluiten;
- Er zijn beheermiddelen beschikbaar vanuit SNL of anderszins.

De totale kosten verwerving, planologie en inrichting inclusief onvoorzien en projectorganisatie, excl. fietspad en uitkijktoren komen grofweg op circa € 68.000,00 /ha uit bij de huidige fictieve hoeveelheden (uitgaande van grondverwerving na pachtontbinding).

Het heeft de voorkeur het gebied onder het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) te brengen. De beheerkosten voor het groen worden nu afgerond geschat op € 165.000,00 exclusief

B.T.W. (25 jaar struweel, bos en kruiden/grasland). De bijdrage van de gemeente Urk in het project beloopt maximaal € 130.000 als bijdrage in de realisatie van de fietsverbinding.

Het Flevo-landschap is mogelijk bereid tot inbreng van grond of ruiling van grond afhankelijk van de mogelijkheden die zij bezitten en overige projecten in provincie Flevoland en Noordelijk Flevoland. Na realisatie neemt het Flevo-landschap het beheer over, waarbij deze partij de middelen voor het beheer ontvangt.

De kosten van verwerving worden ingeschat op:

Optie 1

Aankoopkosten grond	€ 25.000,00	exclusief BTW
Aankoop grond	€ 1.550.000,00	exclusief BTW
Totaal	€ 1.575.000,00	exclusief BTW

Optie 2

Aankoopkosten grond	€ 25.000,00	exclusief BTW
Schadeloosstelling pachter	€ 750.000,00	exclusief BTW
Aankoop grond (60% vrije waarde)	€ 930.000,00	exclusief BTW
Totaal	€ 1.705.000,00	exclusief BTW

De geschatte ontwikkelingskosten bedragen voor vooronderzoek en advies o.a. grondverwerving, hydrologie, archeologie, planologie, projectorganisatie, communicatie € 40.000,00 exclusief BTW.

Raming inrichtingskosten totaal exclusief BTW € 560.250,00

Uitkijktoren (optioneel) € 100.000,00

Beheerkosten exclusief BTW (periode 25 jaar): € 165.000,00 exclusief BTW

In het kader van het programma Nieuwe Natuur vragen de projectpartners de provincie Flevoland geld beschikbaar te stellen voor het aankopen van de grond, de verdere kosten van ontwikkeling, realisatie en beheer.

1.2. Schokland

Het Werelderfgoed Schokland is een bijzonder gebied. De bodem bevat prehistorische resten die archeologisch interessant zijn. Het voormalige eiland en het nabijgelegen Ketelmeer zijn waardevolle natuurgebieden. En het voormalige eiland trekt, samen met het nabijgelegen Schokkerhaven en Schokkerstrand, veel recreanten. Momenteel is het gebied economisch in gebruik als modern agrarisch landbouwgebied. Tot nu toe gingen deze functies goed samen, maar het is geen duurzame combinatie. In de toekomst zullen er knelpunten ontstaan.

Het projectplan voor Schokland heeft als doel de ecologische waarden te vergroten, meer bezoekers te verwelkomen én de bodemschatten te behouden. De grond ten zuiden van Schokland bevat een prehistorisch rivierduingebied, dat archeologisch belangrijk is. Deze waarde komt door bodemdaling en het huidige gebruik (landbouw) in gevaar. Om de archeologische waarden te behouden, zal dit gebied van functie moeten veranderen. Er ligt nu een kans om het gebied om te vormen naar natuur. Dat zou de knelpunten tussen archeologie en landbouw wegnemen en kansen benutten voor ontwikkeling van natuur en recreatie.

De mogelijkheid voor nieuwe natuur in dit gebied is in beeld gebracht. Eind 2013 werd een ecologische verkenning uitgevoerd, daaruit bleek dat het gebied een prima leefgebied kan worden voor meerdere beschermde soorten. Zoals de rugstreeppad, de meervleermuis en de otter. Met die uitkomsten in de hand heeft de gemeente Noordoostpolder een aanvraag ingediend voor de eerste zeef van het programma Nieuwe natuur in Flevoland. In het voorjaar van 2014 zijn de kosten in beeld gebracht voor de benodigde grondtransacties. Deze zijn vervolgens op ambtelijk en bestuurlijk niveau besproken met alle gebiedspartners en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). In dezelfde periode zijn ook nadere onderzoeken uitgevoerd naar de archeologische situatie, de hydrologische mogelijkheden en de ecologische kansen. Aan de hand van die informatie hebben medewerkers van

de gemeente Noordoostpolder, ecologen en leden van de gebiedscommissie samen in een brainstormsessie gepuzzeld om tot een inspirerend beeld te komen voor de (toekomstige) inrichting van het gebied. Dat beeld is vervolgens gedeeld met de bewoners, grondeigenaren en pachters van het gebied.

Om het voormalige zuidelijk duingebied te beschermen, moet het grondwaterpeil op die plaats worden verhoogd tot 4.20 m onder NAP. Daarom kiest de gemeente voor een natte ecologische zone op die plaats. Deze natte zone sluit fysiek, landschappelijk en ecologisch aan op de bestaande natuur ten oosten van het voormalige eiland. Naar het zuiden toe is er ruimte voor (weliswaar ondiepe) blijvende waterpartijen. De natte ecologische zone wordt aan de zuidkant begrensd door een lage dijk, deels voorzien van struipaden. Ten zuiden van de dijk blijft ruimte voor (extensieve) veeteelt en, nog verder naar het zuiden, akkerbouw van gewassen die relatief goed bestand zijn tegen een hoog grondwaterpeil. In dit deel van het gebied (onder de dijk) wordt het grondwaterpeil niet bewust verhoogd, maar kunnen de effecten van de peilverhoging in het noordelijke deel (op geleidelijk afnemende schaal) wel merkbaar zijn.

De markt krijgt ruimte en verantwoordelijkheid. Planologisch wil de gemeente ondernemers mogelijkheden bieden om in dit gebied recreatieve activiteiten te gaan ondernemen. Dat kunnen bezoekersfaciliteiten zijn, zoals een fietsverhuurbedrijf. Maar ook ontmoetingsplaatsen (bijvoorbeeld een groepsaccommodatie of een meditatiecentrum). En ook overnachtingsplaatsen (een bed & breakfast, een natuurcamping, bijzondere overnachtingsmogelijkheden buiten het erf, etc). Verder wil de gemeente het agrarische karakter van het gebied niet uit het oog verliezen. Er zijn mogelijkheden voor extensieve veeteelt (schapen, vleesvee). Afhankelijk van de werkelijke effecten van de zogeheten vernatting kan in de meest zuidelijke strook van het gebied nog akkerbouw plaatsvinden. Zowel de veeteelt als de akkerbouw kan 'streekproducten' opleveren. Het beheer van de natte natuur zal door de eigenaar van het gebied moeten worden uitgevoerd. Pachtinkomsten, aangevuld met eventuele subsidies, zullen de inkomsten vormen die de kosten dekken.

De gemeente Noordoostpolder kan dit project niet realiseren zonder de inzet van de andere partijen. In de afgelopen jaren heeft de gemeente die samenwerking met andere partijen uitdrukkelijk opgezocht en dat is met positieve intenties beantwoord. Het plan is nu concreet, hoewel er ook nog onzekerheden zijn. Vanuit het rijk is nog geen zekerheid over een financiële bijdrage toegezegd. Ook zijn de uitkomsten van onderhandelingen met de grondeigenaren nog niet bekend.

Het plangebied bestaat uit 10 agrarische kavels en is in totaal (excl. erven en woningen die niet aan de grond zijn verbonden) 182 ha. groot. Drie kavels (in totaal 62 ha.) zijn regulier verpacht (voor onbepaalde tijd), één (21 ha. groot) is liberaal verpacht (heeft wel een einddatum) en de rest (99 ha. groot) is particulier eigendom. De agrarische bedrijven in dit gebied zullen hun huidige akkerbouwactiviteiten op deze plaats beëindigen. Daarvoor hebben zij, globaal gezien, drie mogelijkheden:

1. De agrarische activiteiten verplaatsen naar vervangende grond;
2. De agrarische activiteiten beëindigen door hun bedrijf te beëindigen;
3. De agrarische activiteiten beëindigen en op deze plaats nieuwe activiteiten gaan ondernemen (bijv. recreatie).

De gronden die in het programma Nieuwe Natuur beschikbaar worden gesteld, kunnen wellicht worden ingezet als ruilgrond. Zij kunnen ook aan een andere agrarische ondernemer worden verkocht, om met de opbrengst van die verkoop grond ten zuiden van Schokland aan te kopen. Voor het berekenen van de bedragen die nodig zijn om deze kavels te verwerven (de hoogte van de schadeloosstelling), is de methodiek van de Onteigeningswet gebruikt. Formeel kan die hier niet worden toegepast, omdat er geen sprake is van onteigening. Maar het biedt een handvat om de benodigde bedragen in te kunnen schatten. Om het gebied in te richten zoals op de schets is voorgesteld, moeten voorzieningen worden getroffen. Waterpartijen, wandel- en fietspaden en andere voorzieningen moeten worden aangelegd. En ook minder zichtbare ingrepen zijn nodig. Zoals voorzieningen om het grondwaterpeil te verhogen en om de gevolgen daarvan in het omliggende gebied tegen te gaan (stuwen, drainage e.d.). Het ligt in de lijn van de verwachting dat Flevolandschap het terrein gaat beheren. Zij hebben (ecologische) kennis en bovendien ervaring met het eigendom en beheer van de natuur aan de oostzijde van het voormalige eiland.

De kosten van dit project worden als volgt ingeschat:

Grondtransacties:	Ca. € 18 tot € 20 mln.
Inrichting:	Ca. € 3 mln.
Beheer:	Ca € 65.000

Ondanks goede gesprekken en positieve intenties is het nog niet zeker of de benodigde financiële middelen voor dekking van de kosten beschikbaar komen. Een belangrijke factor hierin is het ministerie van OC&W, dat nog geen besluit over financiering van dit project heeft genomen.

1.3. Ruimte en lucht voor Natuur

Het projectvoorstel 'Ruimte en lucht voor Natuur' betreft een aanvraag van Natuurmonumenten en het Nationaal Lucht – en Ruimtevaartlaboratorium (NLR). In dit project ontstaat nieuwe natuur en creëren de aanvragers een robuuste schakel tussen het Nationaal Park Weerribben-Wieden en het Voorsterbos / Waterloopbos. Hiermee worden een cultuurhistorisch landschap (Weerribben-Wieden) en een beoogd Rijksmonument (Waterloopbos) op een landschappelijke en ecologische wijze met elkaar verbonden. Ook brengt dit project een belangrijke toeristisch-recreatieve impuls tot stand met nieuwe wandel- en fietsroutes. Vanuit Vollenhove ontstaat een poort naar de Noordoostpolder door de combinatie van de nieuwe brug met een aantrekkelijke landschappelijke inrichting in de zogenaamde Driehoek.

Het beheer van het gebied wordt de verantwoordelijkheid van Natuurmonumenten. Het beheer van de kruiden- en faunarijke graslanden vindt plaats met hulp van ecologische begrazing. Natuurmonumenten wil hierbij samenwerken met regionale agrariërs. Het hout, dat beschikbaar komt bij de omvorming van het bestaande bos naar een meer structuurrijk bos, kan worden benut voor

duurzame houtverwerking en/of gebruik als biomassa. De beperkte opbrengst van het hout kan de inrichtingskosten enigszins reduceren. Beoogde investeringen in (recreatieve) infrastructuur betreffen globaal de aanleg van wandel- en fietspaden, enkele picknickbanken en informatiepanelen.

De actuele natuurwaarde van het gebied is beperkt vanwege het huidige gebruik. De percelen die het NRL zelf niet gebruikt, zijn nu verpacht als landbouwgronden. Bestaande natuur en bopsgebied is niet toegankelijk voor het publiek.

De kern van het project is de verkoop van ca. 150 ha grond door NRL aan Natuurmonumenten. Door de verkoop kan NRL op de overige 50 ha duurzame nieuwbouw van de verouderde faciliteiten realiseren. Er ontstaat een prachtig nieuwe werkklimaat voor werknemers. Bovendien zijn de nu nog afgesloten gebieden straks toegankelijk voor publiek. Het NRL heeft de wens uitgesproken om de 150 ha zo snel mogelijk, op één moment en aan één partij te verkopen. Daarnaast willen Natuurmonumenten en het NRL ook samenwerken op het gebied van duurzame energie. Onderzocht wordt wat mogelijk is op gebied van nieuwe technieken voor energieopslag en energieopwekking. Op het terrein wordt gezocht naar een locatie (ong. 4 ha) voor een zonnepanelenfarm in het kruidenrijke grasland. Het NRL wil potentieel afnemer zijn van de opgewekte energie.

Het project biedt een uitbreiding van de recreatieve mogelijkheden in de directe omgeving. Hierdoor zijn nieuwe arrangementen mogelijk. De gemeente Noordoostpolder wil een groei van bestedingen en werkgelegenheid in toerisme en recreatie. Natuurmonumenten is met gemeenten Steenwijkerland, Urk en Noordoostpolder in gesprek om arrangementen te ontwikkelen, zodat bezoekers langduriger verblijven in deze gemeenten. De lokale recreatieve ondernemers ondersteunen de recreatieve ontwikkeling van het gebied.

Vanuit het programma Nieuwe Natuur vragen de betrokken partijen 151 ha grondverwerving aan. De exacte omvang van de verwervingskosten is nog niet bekend en zal tot stand komen door onderhandelingen. Bij deze onderhandelingen zal marktconformiteit als uitgangspunt worden genomen, waarbij zowel de vigerende bestemmingen (landbouw; hoogwaardig onderzoek en

ontwikkelingsdoeleinden; bos/natuur) als de toekomstig beoogde bestemmingen (nieuwe natuur) in ogenschouw worden genomen.

2. De Europese staatssteunregels in het kort

De Europese staatssteunregels en –procedures stellen belangrijke kaders aan het beleid van provincies, gemeenten, waterschappen en andere (semi-) publieke organen. In de Europese Unie geldt een algemeen verbod op staatssteun, gecombineerd met ingewikkelde uitzonderingsclausules uit het Europese Verdrag en secundaire wetgeving. De Europese Commissie heeft de exclusieve bevoegdheid om steunmaatregelen goed of af te keuren. Overheden dienen hun steunmaatregelen vooraf in Brussel aan te melden.

Volgens artikel 107 lid 1 VWU (het Verdrag van de Werking van de Europese Unie) is er sprake van staatssteun als er aan alle vier volgende criteria is voldaan:

1. de steun wordt *door de overheid* verleend of met de overheidsmiddelen bekostigd;
2. het verschaft *een economisch voordeel* aan onderneming(en) die zij niet langs de normale commerciële weg zouden hebben verkregen;
3. het voordeel is *selectief*, d.w.z. het komt ten goede aan bepaalde onderneming(en);
4. het voordeel moet een (*potentiële*) invloed op de handel tussen Lidstaten hebben.

Zodra een maatregel niet aan één van de hierboven genoemde criteria voldoet (geen staatsmiddel, geen voordeel, een generieke maatregel of geen invloed op de handel tussen EU Lidstaten) is de maatregel geen steunmaatregel meer volgens het Europees Verdrag. De staatssteunprocedure werkt met het “nee, tenzij” principe. Staatssteun is verboden, tenzij het Verdrag uitzondering toelaat en de Europese Commissie toestemming geeft. De uitzonderingen staan in het Verdrag vrij vaag omschreven, maar de Europese Commissie heeft vrij lijvige en complexe hoeveelheid secundaire regelgeving opgesteld waar, hoe en wanneer staatssteun toegestaan is.

De Europese Commissie heeft de exclusieve taak en bevoegdheid om vooraf te beoordelen of aan de uitzonderingscriteria van het EG Verdrag is voldaan. Iedere overheidsinstantie dient elk voornemen tot verlening van steun vooraf bij de Commissie aan te melden. Deze meldingsprocedure duurt gemiddeld 3 tot 9 maanden, bij ingewikkelde zaken kan de procedure soms wel 18 maanden duren. Steun mag niet verleend worden voordat de Commissie goedkeuring heeft verleend via een beschikking. Bepaalde soorten steunmaatregelen zijn vrijgesteld van voorafgaande melding. Deze steunvormen zijn uitgewerkt in de zogeheten algemene groepsvrijstellingsverordening (AGVV) en gaan o.a. over MKB steun, milieumaatregelen, innovatie, opleidingen en regionale investeringssteun.

Hamvraag is altijd eerst of er wel sprake is van staatssteun, en zo ja aan wie. Bij subsidiemaatregelen levert dat bestuurlijk soms een rare paradox op. Beleidsmakers en politici willen meestal nadrukkelijk de economie met hun maatregelen beïnvloeden. Dat is vaak een beleidsdoel op zich, voor stimulering van de werkgelegenheid, innovatie of bijvoorbeeld voor een beter milieu. Hoewel sommige maatregelen op het eerste gezicht op staatssteun lijken, heeft de Europese Commissie en de jurisprudentie van het Hof van Justitie ook belangrijke piketpalen vastgelegd wanneer overheids-financiering geen staatssteun bevat. Geen staatssteun betekent dus geen notificatie, geen noodzakelijke goedkeuring en indien gewenst kan 100% steun gegeven worden.

Eerste stap van een staatssteunanalyse is of er sprake is van economische activiteiten. Wie deze activiteiten ontplooit maakt uit staatssteunoptiek niet uit, dat kan een ondernemer, overheids-organisatie of bijvoorbeeld stichting zijn. Wel moet er sprake zijn van een zekere markt met vraag en aanbod. Voor publieke activiteiten of taken (ook wel niet economische activiteiten genoemd), is het staatssteunrecht niet van toepassing. Voorbeelden zijn het aanleggen van wegen en dijken, de kosten voor onderwijs aan jongeren, de politie en bijvoorbeeld het leger.

Naast het onderscheid tussen economische en niet-economische activiteiten is het onderscheid in eigendom ook van belang: publiek of privaat. Overheden mogen en kunnen ook economische activiteiten verrichten, zo lang zij dit onder dezelfde voorwaarden doen als het bedrijfsleven. Een

gemeente kan bijvoorbeeld haar drukkerij inzetten voor drukwerk van de lokale middenstand of met de eigen huisvuilwagens bedrijfsafval inzamelen. Daarmee beïnvloedt deze gemeente haar lokale drukwerk- en afvalmarkt. Betrokken overheden mogen dit transparant en onder marktconforme condities doen, de voorwaarden daarvoor staan opgesomd in de Europese Transparantierichtlijn (nr. 2006/111/EG). Overheden mogen dus ook risicovolle deelnemingen aangaan of bijvoorbeeld bankgaranties verschaffen. Deze activiteiten mogen uit publieke middelen gefinancierd worden, maar dienen dan wel onder marktconforme condities aan de klant en markt te worden aangeboden. In dat geval is er geen sprake van staatssteun. Als we de parameters activiteiten en eigendom tegen elkaar zetten, ontstaat een model met vier kwadranten. Hieronder staat dit schematisch weergegeven:

	<i>Niet-economische activiteiten:</i>	<i>Economische activiteiten:</i>
<i>Publiek eigendom</i>	Overheid: Rijk, provincies, regio's, gemeenten, waterschappen, etc.	Entiteiten in <i>publiek</i> eigendom die <i>economische</i> activiteiten verrichten, zoals energiebedrijven, OV- en afvalbedrijven. Ook de meeste regionale ontwikkelingsbedrijven.
<i>Privaat eigendom</i>	Private entiteiten met <i>publieke</i> taken, zoals universiteiten, scholen, branche organisaties, het Leger des Heils, de reddingsmaatschappij.	Markt: Bedrijfsleven, consumenten, vraag en aanbod, commerciële financiering.

Binnen, maar ook tussen deze kwadranten vinden transacties plaats tussen partijen: afspraken, taakopdrachten, aanbestedingen, subsidies, etc. Grofweg bevatten alle transacties binnen en tussen de twee linkerkwadranten geen staatssteun, want het zijn geen economische activiteiten. Ook de transacties binnen en tussen de twee onderste kwadranten bevatten doorgaans geen staatssteun, want dan zijn er geen overheidsmiddelen aan de orde, transacties zijn dan in het private domein. Bij transacties tussen het overheidskwadrant (linksboven) en de twee rechtse kwadranten moet goed worden gekeken of er wel of niet sprake is van staatssteun. De vier staatssteuncriteria moeten aan de orde zijn (staatsmiddelen, voordeel, specifiek en invloed op de handel).

In de volgende gevallen is er geen sprake van staatssteun, omdat er geen voordeel is voor de betrokken ontvanger. Voorbeelden:

- als de betrokken overheid volledig *marktconform* handelt (volgens de EU Transparantierichtlijn);
- als de betrokken overheid een dienst of werk inkoopt volgens de *openbare aanbesteding*;
- als er sprake is van een dienst van algemeen economisch belang (in jargon: *DAEB*), maar dan moeten er wel zeer specifieke voorwaarden gevolgd worden (in jargon: *de Altmark criteria*).

Als geen van deze drie scenario's aan de orde is en staatsmiddelen zijn betrokken voor een specifieke begunstigde die actief is of kan zijn op een internationale markt is er snel sprake van staatssteun. Op zich is dat nog geen ramp, want de staatssteunregels maken het mogelijk rechtmatig subsidies te verschaffen voor maatregelen ter bevordering van werkgelegenheid, innovatie, milieubescherming etc. Maar de staatssteunregels moeten dan worden toegepast (de steun moet gelimiteerd worden) en er gelden dan ook staatssteun procedures (aanmelding of kennisgeving).

3. Natuurbescherming en -beheer als economische activiteit

De Europese staatssteun regels en procedures zijn pas aan de orde als er daadwerkelijk sprake is van staatssteun. Daartoe dient een financiële bijdrage van de overheid aan alle eerder genoemde criteria van staatssteun te voldoen: staatsmiddelen, een selectief voordeel aan een onderneming en potentiële handelsverstoring. Zodra een maatregel niet aan één van de hierboven genoemde criteria voldoet (geen staatsmiddel, geen voordeel, een generieke maatregel of geen invloed op de handel tussen EU lidstaten) is de maatregel geen steunmaatregel meer volgens het Europees Verdrag en zijn de staatssteun regels en procedures niet (meer) van toepassing.

Op voorhand is het lastig volledig uit te sluiten dat er bij het programma Nieuwe Natuur sprake kan zijn van staatssteun. Doel van het programma is de inrichting en beheer van de nieuwe natuur (mede) te financieren, maar niet alleen dat. Er wordt verwacht juist dat dankzij multiplier, aanverwante activiteiten (recreatie, toerisme, landbouw) een stimulans krijgen en onder andere toeristisch-recreatieve bedrijven bij projecten worden betrokken. Dat is op zich ook niet erg, want de Europese staatssteunkaders bieden voldoende ruimte om natuurinrichting en -beheer te subsidiëren of anderszins te financieren. Ook het Rijksbeleid is dat de overheid moet de Europese staatssteunkaders toepassen, in de gevallen dat die van toepassing zijn.¹ Om te bepalen of er bij een project sprake is van staatssteun, is de discussie over natuurbeheer als economische activiteit relevant. Als er namelijk sprake is van economische activiteiten, dan zijn de staatssteunregels al snel volledig van toepassing. We leggen hieronder eerst het programma Nieuwe Natuur in Flevoland tegen de staatssteun meetlat. Daarbij kijken we eerst of er sprake is van economische activiteiten. We schetsen daarna de algemene criteria voor de correcte toepassing van de staatssteunregels. Vervolgens wordt elk van de drie projecten specifiek beoordeeld.

3.1. Is er sprake van economische activiteiten?

De partijen die de Nieuwe Natuur projecten gaan uitvoeren, kunnen zeer waarschijnlijk als ondernemingen worden gezien. De Europese Commissie heeft in haar beschikkingenpraktijk over natuurbeheer tot nu toe, in lijn met haar brede interpretatie van de definitie van een "onderneming", natuurbeheerders aangemerkt als ondernemingen in de zin van Europees recht. In beschikking N 277/2003 Duitsland, punt (33) stelt de Commissie: "*Natuurbeschermingsorganisaties oefenen in de regel, weliswaar marginale, maar wel economische activiteiten uit, in het bijzonder adviesdiensten, houtverkoop, verpachten van (landbouw)gronden of toerisme*". Een identiek standpunt heeft de Commissie herhaald in uitspraken over Duitse beheerders van natuurterreinen (bijvoorbeeld beschikking NN 8/2009, (39)):

While it cannot be excluded that some of the conservation tasks globally defined by Germany as Services of General Interest will be purely non-economic in nature, in other cases the conservation objective will be achieved through the imposition of environmental constraints on activities such as forest and pasture management, leases of land and tourism. Even though these activities may be limited in scope and not particularly profitable due to the environmental constraints, profitability is not a relevant criterion for the classification of an activity as economic in nature.

In haar analyse van open subsidieregelingen rondom natuurbescherming sluit de Commissie niet uit, dat ook economische activiteiten van staatssteun kunnen profiteren, zolang de subsidiabele activiteiten niet vooraf duidelijk zijn afgekaard.²

¹ De Europese Commissie heeft de door Nederland in 2009 gemelde Modelsubsidieregeling grondaankopen EHS beoordeeld als staatssteun en goedgekeurd. Brussel, 13.7.2011, C(2011) 4945 definitief, Steunmaatregel N 308/2010 – Nederland, Subsidieregeling grondverwerving ten behoeve van natuurbehoud.

² Duitsland heeft in 2009 bij het Gerecht een zaak tegen de Commissie aanhangig gemaakt omdat zij het bovengenoemde standpunt van de Commissie wil betwisten (zaak T-347/09). Nederland heeft – aan de zijde van Duitsland – verdedigd dat natuurbeheerders geen ondernemingen zijn in de zin van het Europese staatssteunrecht in een beroep van Duitsland tegen de Europese Commissie voor het Gerecht van het Hof van Justitie van de Europese Unie (T-347/09). Het Gerecht heeft op 12 september 2013 in deze zaak uitspraak gedaan en op dit punt geoordeeld dat natuurbeheerders ondernemingen zijn voor zover zij economische activiteiten uitvoeren. Duitsland is weer in hoger beroep tegen de uitspraak van het Gerecht gegaan. De verwachting is wel dat de Commissie weer in gelijk wordt gesteld. Er is ook een Nederlandse zaak (beschikking NN 41/2005) Groenfondsen, waarin de Commissie geaccepteerd heeft dat natuurverenigingen geen economische activiteiten verrichten. Zij stelt echter, dat haar toenmalige standpunt recht deed aan de concrete situatie rondom de fondsen en niet gegeneraliseerd mag worden.

De Europese Commissie heeft ook in twee Nederlandse zaken dezelfde mening aangehouden (beschikkingen N 376/2010 Subsidies voor natuurbeheer en N 308/2010 Subsidieregeling grondverwerving ten behoeve van natuurbehoud) en verwerpt het Nederlandse standpunt dat natuurbeheer in de eerste plaats moet worden aangemerkt als een niet-economische activiteit, omdat natuurbeheer een publiek doel dient en belangrijk is voor de instandhouding van biodiversiteit en leefbaarheid. De Nederlandse autoriteiten zijn van mening dat natuurbeheer in de eerste plaats moet worden aangemerkt als een niet-economische activiteit en dat natuurbeheerorganisaties dus ook geen ondernemingen zijn. Dit (Nederlandse) standpunt is aangehouden en de Nederlandse provincies hebben beroep ingesteld bij het Gerecht van de EU. Inmiddels is het beroep niet ontvankelijk verklaard en heeft het Gerecht de zaak inhoudelijk niet behandeld.

Ondertussen voert het kabinet een beleid dat natuurbeheerorganisaties juist (wel) ondernemender moeten worden en zo veel mogelijk economische activiteiten moeten gaan verrichten. Wens van de natuurorganisaties is onder meer de condities voor het natuurnetwerk te verbeteren door te investeren in een vruchtbare samenwerking tussen natuurorganisaties en ondernemers in de toeristisch-recreatieve sector. De natuurorganisaties in Nederland willen zelfs een radicaal andere koers gaan varen. Ze willen minder afhankelijk van subsidies worden en met natuur meer hun eigen geld verdienen. Een meerderheid van de Nederlandse natuurorganisaties heeft zich uitgesproken voor een verbreding van de werkzaamheden richting gezondheidszorg, waterveiligheid, energievoorziening en klimaatadaptatie. Niet alleen kan in die sectoren geld worden verdiend dat ten goede komt aan natuur, ook laat de verbinding zien dat natuur andere waarden heeft dan alleen recreatie. De maatschappij kan in meerdere opzichten niet zonder natuur, is de boodschap.

Door deze trend naar "economisering" van de sector wordt het steeds breder geaccepteerd dat natuurorganisaties zich niet uitsluitend en alleen met niet-economische activiteiten bezig houden. Ook het programma Nieuwe Natuur van Flevoland ziet het leggen van dwarsverbanden met andere beleidsterreinen als een van de randvoorwaarden voor succesvolle projectvoorstellen. Het doel is immers waar mogelijk kansen benutten om met het programma een zo groot mogelijke multiplier te realiseren. Slimme constructies bedenken om beheer van nieuwe natuur te organiseren en te financieren, zoals bv. het betrekken van bewonersgroepen en het toestaan van functiemenging en samenwerking met toeristisch-recreatieve bedrijven. De partners die van de programmafinanciering gebruik zullen maken, zullen naar verwachting diverse activiteiten ontplooiën, zowel gericht op natuurbeheer als een bredere scala aan activiteiten met economisch karakter, zoals recreatieve functies. Bovendien is het niet uitgesloten dat de samenwerkende partners in de uitvoering van hun project, de financiering ten goede laten komen aan partijen die economische activiteiten kunnen verrichten (boeren, recreatiesector).

3.2. De staatssteun criteria

Zoals in hoofdstuk 2 uitgelegd zijn er in de kern vier staatssteuncriteria:

1. *Staatsmiddelen.* De steun is afkomstig uit staatsmiddelen omdat de regeling volledig gefinancierd wordt uit de middelen van de provincie Flevoland.
2. *Economisch voordeel.* We kunnen ervan uitgaan dat de begunstigde organisaties en/of consortia met de Nieuwe Natuur financiering een economisch voordeel krijgen. De financiële kaders van het programma voorzien onder andere in middelen tot het maximum van € 33,9 mln. Daarnaast is het mogelijk om 112 ha gronden van het Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) in te zetten. Dit is financiering die onder normale marktomstandigheden waarschijnlijk door marktdeelnemers zelf gedragen zouden worden.
3. *Selectiviteit.* Het programma moet als een selectieve maatregel worden gezien, aangezien alleen rechtspersonen en natuurlijke personen in de provincie Flevoland voor de financiering in aanmerking zullen komen.

4. *Grensoverschrijdende activiteiten.* Activiteiten in sectoren toerisme, jacht, bosbouw (houtverkoop) en, uiteraard, landbouw, staan in de regel open voor concurrentie, ook grensoverschrijdend. In deze sectoren bestaat handelsverkeer binnen de EU. De Commissie is daarom doorgaans van oordeel dat niet valt uit te sluiten dat het handelsverkeer binnen de EU ongunstig wordt beïnvloed.

Het is niet uit te sluiten dat sommige projecten van het programma Nieuwe Natuur Flevoland in potentie een grensoverschrijdend effect hebben. Door het stimuleren van dwarsverbanden en crossovers tussen diverse sectoren is het bijvoorbeeld denkbaar dat een projectidee voor natuurontwikkeling op een bepaalde plek wordt gecombineerd met een projectidee voor de recreatieve benutting of ecologische landbouw. Dat zijn volgens de opvatting van de Commissie (potentieel) grensoverschrijdende activiteiten en daarom staatssteungevoelig.

Kort samengevat: bij de huidige aanpak van het programma Nieuwe Natuur kan niet op voorhand worden uitgesloten dat er sprake is van staatssteun aan de projectaanvragers. In welke gevallen nu precies staatssteun wel of niet aan de orde is, zal alleen op projectniveau geanalyseerd kunnen worden.

Bepaalde steuncategorieën kunnen vrijgesteld worden van de verplichting tot aanmelding als ze onder de zo genaamde de-minimisvrijstelling vallen. Geringe steunbedragen worden geacht om een beperkt effect op het handelsverkeer binnen de EU te hebben. Steun waarvan het bedrag over een periode van drie jaar een plafond van € 200.000 euro niet overschrijdt, wordt niet beschouwd als staatssteun in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU. Daarnaast kan beroep worden gedaan op de zogeheten DAEB de-minimis verordening, die naast de 'gewone' de-minimis gebruikt kan worden. Onder de DAEB de-minimis verordening mag maximaal € 500.000 per onderneming over een periode van drie belastingjaren worden verstrekt. Voor Nieuwe Natuur Flevoland betekent het dat per project, aan de hand van concrete bedragen, moet worden beoordeeld of de-minimis de beste optie is.

Per project moet dus bekeken worden op welke manier de eventuele staatssteun rechtmatig verstrekt kan worden. Het spreekt voor zich dat als er een goede rechtmatige manier wordt gevonden voor één project, deze staatssteun methode en procedure ook bij een vergelijkbaar volgend project kan worden toegepast. Zo ontstaat er vanzelf een voorraad precedents, waarmee niet telkens het staatssteun wiel opnieuw hoeft te worden uitgevonden.

Aangezien natuurbeheer een duidelijke dienst van algemeen economisch belang (DAEB) is, zoemen we in hoofdstuk 4 nader op deze specifieke staatssteunregels in. Een overheid mag een onderneming een vergoeding (lees: staatssteun) verlenen voor zover het een compensatie is voor het verrichten van DAEB, die de overheid aan deze onderneming heeft opgedragen. Om verenigbaarheid met het VWEU te waarborgen en ongeoorloofde staatssteun te voorkomen, dient deze compensatie aan een aantal strikte voorwaarden te voldoen. Onder meer gaat het om het voorkomen van overcompensatie. Het staat immers vast dat overcompensatie al snel onrechtmatige staatssteun vormt die verboden is onder de toepassing van artikel 107 VWEU, overcompensatie moet dus worden voorkomen.

4. Rechtmatige staatssteun en gelijkberechtiging

In het Europees recht verwijst de term 'dienst van algemeen economisch belang' (DAEB) naar diensten van economische aard, die door de overheid aan ondernemingen zijn opgedragen. De interne marktregels en de mededingingsregels zijn in principe (wel) op deze diensten van toepassing. Bij deze diensten valt te denken aan traditionele netwerkdiensten zoals post, energie, telecommunicatie, maar ook sociale woningbouw en bepaalde zorgdiensten. Veel van deze diensten liggen binnen het domein van gemeenten, provincies of waterschappen zoals beheer en verwerking van afval, streekvervoer, zout strooien in de winter, bevaarbaar houden van rivieren, enz. Om te voorkomen dat er onrechtmatige staatssteun wordt verstrekt zijn er uitgebreide staatssteun regels rond de DAEB.

De term 'openbare dienstverplichting' die vaak in de context van DAEB wordt gebruikt, verwijst naar door de overheid aan de dienstverlener opgelegde verplichtingen om te waarborgen dat aan bepaalde doelstellingen van algemeen belang wordt voldaan. Deze verplichtingen kunnen op Europees, nationaal, regionaal of lokaal niveau gelden. De begrippen 'openbare dienst' en 'publieke dienst' worden in de Europese teksten vaak vermeden. De term openbare dienst wordt gezien als een dubbelzinnige term omdat het kan verwijzen naar de dienstverlenende instantie of naar de taak van algemeen belang die de desbetreffende instantie uitvoert. Vaak worden de termen openbare of publieke dienst verward met de term publieke sector, dat wil zeggen functie en rechtspositie, ontvanger en eigenaar. Omdat deze termen onvoldoende precies zijn, wordt in Europese documenten (uitsluitend) gesproken van 'diensten van algemeen belang' of 'diensten van algemeen economisch belang'.

Er is geen Europese regeling waarin bepaald wordt welke diensten precies van algemeen belang er zijn en op welke wijze deze georganiseerd moeten worden. Elke lidstaat heeft een zekere vrijheid in het benoemen van diensten van algemeen belang en de organisatie daarvan. Het is dan ook in de eerste plaats aan de decentrale of nationale overheden zelf te bepalen wat zij als DA(E)B beschouwen en hoe deze dienen te worden uitgevoerd. Indien de overheid van mening is dat bepaalde diensten in het algemeen belang zijn en het marktmechanisme niet in voldoende mate in deze diensten voorziet, kan zij besluiten om in deze diensten van algemeen belang te gaan voorzien. De lidstaat moet echter aangeven waarom hij meent dat de betrokken dienst wegens zijn specifieke karakter verdient als dienst van algemeen economisch belang te worden aangemerkt.

De Europese Commissie heeft natuurbeschermingstaken erkend als diensten van algemeen economisch belang. De Commissie heeft in de zaak van steunmaatregel NN 8/2009 met betrekking tot staatssteun voor natuurbehoud in Duitse natuurgebieden ermee ingestemd dat natuurbeschermingstaken in het belang van de samenleving als geheel een dienst van algemeen economisch belang kunnen vormen. Het ging om grootschalige natuurbeschermingsprojecten in brede zin. Zowel behoud van landschappen en natuurlijk erfgoed, duurzaam beheer van natuurlijke en culturele landschappen en waardevolle habitats als verwerving van land om als natuur te worden gebruikt, kunnen als DAEB worden bestempeld. Ook heeft de Commissie erkend dat land verworven moet worden om als natuur te worden gebruikt in het kader van een nationaal beleid om een samenhangend landelijk netwerk van natuurgebieden te ontwikkelen (Nederlandse zaak N 308/2010 Subsidieregeling grondverwerving ten behoeve van natuurbehoud).

4.1. Gelijkberechtiging

Gelijkberechtiging van alle private terreinbeherende organisaties is een belangrijk uitgangspunt voor het natuur- en landschapsbeleid zowel op het Rijksniveau als op provinciaal niveau. Gelijkberechtiging als principe betekent gelijke kansen en gelijke behandeling. Met gelijke kansen wordt bedoeld dat in beginsel iedere gegadigde in aanmerking kan komen om natuurgebieden aan te kopen en/of te beheren. Gelijke behandeling betekent dat subsidieregelingen en andere provinciale financieringsmodellen geen onderscheid maken tussen de verschillende categorieën eigenaren onder gelijke omstandigheden.

Het programma Nieuwe Natuur kent een uitgebreide selectieprocedure van projectideeën en verder uitgewerkte voorstellen waar zowel plaatselijke overheden als diverse organisaties, verenigingen,

corporaties en ondernemers aan deel kunnen nemen. Dit openbare en transparante proces met duidelijke selectiecriteria borgt de gelijke kansen voor diverse partijen. De gelijkberechtiging is daarmee gewaarborgd. Een volledig open procedure voor de selectie van eigenaren en/ of eindbeheerders is overigens niet altijd mogelijk vanwege het recht op zelfrealisatie. Uit staatssteun optiek is dat niet erg. De DAEB-regels maken het mogelijk om rechtmatig staatssteun te verstrekken in gevallen van zelfrealisatie waar geen open selectie van gegadigden kan plaatsvinden.

4.2. De staatssteun regels voor DAEB

Uitgangspunt in het staatssteunrecht en de regels voor DAEB's is de uitspraak van het Europese Hof van Justitie van 24 juli 2003 in de zaak C-280/00 Altmark . Het Hof oordeelde dat financiering ter compensatie van openbare dienstverplichtingen geen staatssteun bevat en dus ook niet aangemeld hoeft te worden bij de Commissie. Na uitspraak van dit arrest dachten velen dat de DAEB's "verlost" zouden zijn van de staatssteunregels. Echter, het Hof stelde vier belangrijke voorwaarden aan toepassing van dit principe (in het jargon: de Altmark criteria):

1. De begunstigde onderneming moet daadwerkelijk belast zijn met de uitvoering van openbare dienstverplichtingen en moeten die verplichtingen duidelijk omschreven zijn.
2. De parameters op basis waarvan de compensatie wordt berekend, moeten vooraf op objectieve en doorzichtige wijze worden vastgesteld.
3. De compensatie mag niet hoger zijn dan nodig is om de kosten van de uitvoering van de openbare dienstverplichtingen, rekening houdend met de opbrengsten alsmede met een redelijke winst uit de uitvoering van die verplichtingen, geheel of gedeeltelijk te dekken.
4. Wanneer de keuze niet is gemaakt in het kader van een openbare aanbesteding, moet het bedrag van de compensatie worden vastgesteld aan de hand van de kosten die een gemiddelde, goed beheerde onderneming zou hebben gemaakt (rekening houdend met de opbrengsten en met een redelijke winst uit de uitoefening van haar verplichtingen).

In de praktijk blijkt dat overheden maar nauwelijks aan deze voorwaarden kunnen voldoen. Deze voorwaarden zijn eenvoudigweg te strikt. DAEB maatregelen voldoen over het algemeen *niet* aan de Altmark-criteria en bevatten om die reden *wel* staatssteun.

Ook het programma Nieuwe Natuur valt *niet* onder de Altmark criteria, projecten bevatten daarmee *wel* staatssteun. De gevolgde selectieprocedure voldoet niet aan het vierde Altmarkcriterium. Er vindt immers geen openbare aanbesteding plaats en er worden geen duidelijke eisen ten aanzien van financiering en de kwaliteit van de begunstigde gesteld.³ Het is bovendien juridisch risicovol, misschien wel onmogelijk, een waterdichte analyse te maken van de kosten die een gemiddelde, goed beheerde onderneming zou hebben gemaakt.

In 2011 heeft de Europese Commissie een nieuw pakket van staatssteun regels voor Diensten van Algemeen Economisch Belang (DAEB's) goedgekeurd. Dit pakket geeft duidelijkheid over een aantal cruciale begrippen uit het staatssteunbeleid. Het biedt ook een meer eenvoudige benadering voor kleinschalige of lokale DAEB's. Alle DAEB's met een financiering onder de € 15 miljoen zijn nu uitgezonderd van de meldingsplicht. Tegelijk gaat de Commissie strenger toezien op de gevolgen voor de concurrentie van grote zaken.

De vier instrumenten uit het DAEB-pakket zijn:

1. Een nieuwe mededeling, met de basisbegrippen uit het staatssteunrecht voor DAEB's;
2. Een herzien besluit, waardoor overheden voor een ruimere groep sociale diensten compensaties niet meer aan hoeven te melden;
3. Een herziene kaderregeling voor het beoordelen van grote compensatiebedragen voor DAEB's buiten de sociale dienstverlening;

³ De Europese Commissie legt het vierde Altmark-criterium zo uit dat de selectieprocedure het mogelijk moet maken om de kandidaat te selecteren die de gewenste diensten tegen de laagste kosten voor de gemeenschap kan leveren. voor de "benchmarking"-methode is er ruimte alleen in die gevallen waar gedurende het selectieproces wordt gekeken of de potentiële begunstigde een goed beheerde onderneming is die een efficiënte dienst kan verrichten (Steenmaatregel N 308/2010).

4. Een DAEB de minimis verordening, die in het voorjaar van 2012 van kracht werd.

Binnen het programma kan gekeken worden naar de toepassing van de zogeheten DAEB de minimis verordening, met een plafond van € 500.000 per project. Echter, aan toepassing van *de minimis* kleef een aanzienlijk aantal nadelen. Zo moeten begunstigden verklaren dat ze van alle overheden bij elkaar niet meer dan € 500.000 DAEB de minimis hebben ontvangen binnen 3 jaar. Dat is voor een organisatie als Natuurmonumenten een groot probleem. En overheden zelf zijn over het algemeen uitgesloten van de minimis steun, dus gemeenten vallen als potentiële begunstigden (ook) af.

De meest comfortabelere staatssteun route is op het programma het DAEB-Vrijstellingsbesluit van toepassing te verklaren. Dat scheelt een ingewikkelde notificatie procedure richting Brussel en daarmee een hoop administratief gedoe en biedt tegelijkertijd een hoge mate aan rechtszekerheid. Het is een veel meer solide route dan de risicovolle toepassing van de Altmark-criteria. In het DAEB-Vrijstellingsbesluit worden voorwaarden gesteld waaronder compensatie van (decentrale) overheden voor openbaardienstverplichtingen verenigbaar is met het EU Verdrag. Individuele maatregelen of regelingen die onder de voorwaarden van dit besluit vallen kunnen daarmee vrijgesteld worden van aanmelding bij- en goedkeuring door de Europese Commissie.⁴

4.3. Het DAEB-Vrijstellingsbesluit

Het vrijstellingsbesluit is onderdeel van het DAEB staatssteun pakket dat vanaf 2012 van toepassing is. Als de compensatie varieert over de periode waarin de onderneming met de DAEB is belast, wordt het gemiddelde jaarlijkse compensatiebedrag berekend. Als dit gemiddelde onder de vijftien miljoen euro per jaar ligt, valt de compensatie onder de vrijstelling.

De begunstigden van de staatssteun (projectindieners) moeten duidelijk belast worden met het beheer van een DAEB. Deze voorwaarde is van fundamenteel belang. Immers: als de uitvoerder van de DAEB niet (formeel) is belast met de DAEB en de dienst niet is afgebakend, is niet meer te berekenen, laat staan te controleren, waarvoor de vergoeding wordt gegeven. Het eerste deel van deze voorwaarde, 'belast met', wil zeggen dat de opdracht in een openbare officiële rechtshandeling moet zijn neergelegd (wetgeving, compensatiebesluit of contract). Deze officiële rechtshandeling moet openbaar of op aanvraag toegankelijk zijn. Denk hierbij aan een officiële publicatie. Uit de beschikkingenpraktijk van de Europese Commissie blijkt dat – naast een bijzondere belasting – ook een 'samenstel van (Europese) regelgeving' voldoende is om aan te nemen dat een onderneming met een DAEB is belast. Een belasting blijvend uit een samenstel van regelgeving kan afgeleid worden uit een samenstel van plannen, wettelijke bepalingen en regelingen. Of zelfs uit overheidsbemoeienis met bepaalde ondernemingsactiviteiten, mits aantoonbaar is dat de overheid heeft besloten een onderneming te belasten met een bijzondere taak. Duidelijk is echter dat een overheid een risico neemt door een taak op een impliciete wijze op te dragen.

Geadviseerd wordt om een belasting steeds op basis van één of meer besluiten te doen. In dit programma is de provincie van plan om via privaatrechtelijke weg afspraken vast te leggen, financiële bijdragen te leveren en over te gaan tot grondinbreng. Als voordeel wordt gezien dat via deze weg uitvoering van activiteiten meer kan worden afgedwongen. Dat is een goede basis voor correcte toepassing van de DAEB-vrijstelling. Het is handig als de provincie voor de overeenkomsten met de projectpartners een zeker format ontwikkelt, zodat niet iedere keer het wiel hoeft te worden uitgevonden, maar een zekere standaard contract puntsgewijs deze aspecten vastlegt.

In de privaatrechtelijke afspraken moeten zes onderdelen worden uitgewerkt (artikel 4 van het DAEB-Vrijstellingsbesluit). Hieronder lopen we deze voorwaarden puntsgewijs af.

Ad a) Inhoud en de duur van de openbaardienstverplichtingen

⁴ Besluit van de Commissie van 20 december 2011 betreffende de toepassing van artikel 106, lid 2 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op staatssteun in de vorm van compensatie voor openbare dienst, verleend aan bepaalde met beheer van diensten van algemeen economisch belang belaste ondernemingen, PB EU L 7 van 11.1.2012, blz. 3-10.

De inhoud en de duur van de openbardienstverplichtingen zijn vrij eenvoudig per project aan te wijzen. Het programma voorziet in principe alle projecten in 5 jaar te realiseren. In de privaatrechtelijke afspraken moeten deze parameters herhaald worden, daarmee kan de provincie inhoud en duur van de openbare dienstverplichting borgen.

Ad b) Betrokken onderneming en, in voorkomend geval, het betrokken grondgebied

Dit betreft de projectindieners en het eventuele samenwerkingsverband dat de projectindieners vertegenwoordigt. Spreekt voor zich dat deze elementen in de privaatrechtelijke afspraken worden vastgelegd. Ook het doelgebied wordt hierin opgenomen.

Ad c) Aard van alle uitsluitende of bijzondere rechten

Voor de uitoefening van een DAEB kan het noodzakelijk zijn om een uitsluitend of bijzonder recht aan een onderneming toe te kennen. Dankzij dit recht kan een onderneming binnen een bepaald geografisch gebied een dienst verrichten of een activiteit uitoefenen ongehinderd door vrije concurrentie. Een uitsluitend of een bijzonder recht kan voor de uitoefening van een DAEB noodzakelijk zijn als de onderneming zonder deze rechten de haar opgedragen DAEB niet kan vervullen, of als de betrokken onderneming de hem opgedragen DAEB niet onder 'economisch aanvaardbare omstandigheden' kan verrichten. Zo kan de toekenning van een uitsluitend of bijzonder recht noodzakelijk zijn om de exploitatie rond te kunnen krijgen of om gedane investeringen terug te kunnen verdienen. Ook kunnen deze rechten nodig zijn om problemen met 'cherry picking' te voorkomen, waarbij een onderneming slechts de economisch rendabele activiteiten zou uitvoeren ten nadele van de verliesgevendende activiteiten.

Bij de toekenning van bijzondere rechten aan meerdere ondernemingen moet rekening gehouden worden met een hogere compensatie dan bij toekenning van uitsluitend recht. De (winst)marges per bedrijf zullen immers lager zijn omdat er meerdere ondernemingen op de markt actief zijn. Als een uitsluitend of bijzonder recht wordt toegekend zonder daarbij een compensatie te verstrekken, zal er doorgaans geen sprake zijn van een met overheidsmiddelen bekostigd voordeel. Ook is van belang dat de onderneming geen misbruik maakt van zijn machtspositie, en dat het uitsluitende of bijzondere recht de mededinging op bepaalde markten op geen enkele wijze meer beperkt dan noodzakelijk is om aan de regeling voor openbare- en universele dienstverplichtingen te voldoen waaraan de betreffende contractant is gehouden.

Als er sprake is van uitsluitende of bijzondere rechten, bijvoorbeeld als natuurorganisaties exclusieve onderhoudsafspraken maken, is het belangrijk deze op te nemen in de privaatrechtelijke afspraken. Zo kan het beheer van een bos houtopbrengst met zich mee brengen (na een eenmalige of reguliere kap van bomen). Deze opbrengst kan voortvloeien uit uitsluitende of bijzondere rechten. Het is dus verstandig deze te vermelden, zodat duidelijk wordt hoe afspraken, rechten en financiering samenhangen.

Ad d) Beschrijving van het compensatiemechanisme en de parameters voor berekening, monitoring en herziening van de compensatie

Het programma bevat een open selectieprocedure. De "meetlat" is de basis voor een weging van projecten uitgaand van bepaalde inhoudelijke criteria, zonder specifieke aandacht voor de financiële aspecten (de laagste kosten voor de samenleving). Aandacht voor de financiële kant van de projecten komt niet duidelijk naar voren in het Plan van aanpak voor het programma Nieuwe Natuur in Flevoland. De afwezigheid van financiële toetsingsmechanismen van projecten kan leiden tot overcompensatie en ongeoorloofde staatssteun op het niveau van het plan van aanpak. Ook in de besluitvorming over de projecten in PS wordt niet tot achter de komma doorgerekend wat de kosten en opbrengsten zijn. In de concrete individuele projecten dienen deze afspraken wel goed geborgd te worden.

De toepassing van het DAEB-Vrijstellingsbesluit vereist dat er een economische weging van projecten plaatsvindt en dat deze opgenomen wordt in de afspraken met de begunstigden. Daarmee wordt in

ieder geval een beschrijving van het compensatiemechanisme en de parameters voor berekening van de compensatie verschaft, zie ook paragraaf 4.4. van deze staatssteunanalyse.

Omdat er financiering wordt verstrekt voor de aankoop van grond is het zeer belangrijk dat de aankoopprijs marktconform is. In de regel vereist de Commissie dat er gewerkt wordt met onafhankelijke taxaties die voorafgaan aan de verkooponderhandelingen worden gemaakt. Op dezelfde wijze als de aanbestedingsregels van toepassing worden verklaard, zodat ook de projectindieners verplicht zijn deze regels te volgen, kan dus ook worden geëist dat de gronden getaxeerd worden om ongeoorloofde staatssteun te voorkomen.

Het is gewenst om op te nemen dat de begunstigde, bij vervreemding van het met subsidie verworven terrein, verplicht is deze financiële bijdrage binnen een bepaalde termijn terug te betalen aan Gedeputeerde Staten. Naar analogie van artikel 17 van de ILG- verordening, waarin wordt bepaald dat de subsidieontvanger een vergoeding is verschuldigd aan het bestuursorgaan indien het verstrekken heeft geleid tot vermogensvorming als de percelen zijn vervreemd. Hiermee wordt voorkomen dat een eventuele overcompensatie leidt tot kruissubsidiering van gewone economische activiteiten, die niet verbonden zijn met de DAEB.

Volgens artikel 15 en 16 van het DAEB-vrijstellingsbesluit dient de begunstigde in ieder geval jaarlijks een tussentijds voortgangsverslag te overleggen. De begunstigde dient een administratie bij te houden van aan de activiteiten verbonden uitgaven en inkomsten en deze desgevraagd aan de provincie te overleggen. De provincie legt in het besluit tot financiering van een project en/ of de overeenkomst met de begunstigde vast op welke wijze de begunstigde aantoont dat de activiteiten, waarvoor de financiering is verleend, zijn verricht en dat aan de aan de financiering verbonden verplichtingen is voldaan. Daarbij borgt de provincie bij ieder project de monitoring en eventuele herziening van de compensatie.

Ad e) Regelingen om eventuele overcompensatie te vermijden en terug te vorderen

De provincie moet er voor zorgen dat de compensatie ten behoeve van het beheer van de DAEB voldoet aan de in het DAEB-Vrijstellingsbesluit vastgestelde voorwaarden en vooral dat de onderneming geen overcompensatie ontvangt. Als de Commissie daar in de toekomst om vraagt moet de provincie het nodige bewijsmateriaal kunnen overleggen. Het DAEB-Vrijstellingsbesluit vereist ook dat de provincie regelmatige controles ten minste om de drie jaar moet uitvoeren.

Wanneer een begunstigde onverhoopt overcompensatie heeft ontvangen, dient de provincie van de betrokken partij te eisen dat deze de overcompensatie wordt terugbetaalt. Wanneer het bedrag van de overcompensatie niet meer dan 10 % van het bedrag van de gemiddelde jaarcompensatie bedraagt, mag deze overcompensatie naar de volgende periode worden overgedragen en op het voor die periode te betalen compensatiebedrag in mindering worden gebracht. Het is verstandig in het format voor een overeenkomst hierover wat standaard bepalingen op te nemen.

Ad f) Verwijzing naar het DAEB-Vrijstellingsbesluit

Aan deze administratieve voorwaarde dient iedere overeenkomst onder het DAEB-Vrijstellingsbesluit te voldoen. Verwijs dus naar het DAEB-Vrijstellingsbesluit.

4.4. Hoe precies de compensatie te berekenen?

Het DAEB-Vrijstellingsbesluit bepaalt de kosten die gecompenseerd mogen worden. Een DAEB komt geheel of gedeeltelijk voor vergoeding in aanmerking. Er moet rekening worden gehouden met opbrengsten en een redelijke winst. Het begrip "redelijke winst" wordt nader gedefinieerd in het DAEB-Vrijstellingsbesluit. De compensatie dient aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- 1. Het compensatiebedrag is niet hoger dan hetgeen nodig is ter dekking van de nettokosten van de uitvoering van de openbare dienstverplichtingen, met inbegrip van een redelijke winst.*

2. De nettokosten kunnen worden berekend als het verschil tussen de kosten in de zin van lid 3 en de inkomsten in de zin van lid 4. Een alternatieve mogelijkheid is om deze te berekenen als het verschil tussen de nettokosten van de onderneming met de openbaardienstverplichting en de nettokosten of -winst van dezelfde onderneming zonder de openbaardienstverplichting.
3. De in aanmerking te nemen kosten omvatten alle kosten die voor het beheer van de dienst van algemeen economisch belang worden gemaakt. Deze worden aan de hand van algemeen aanvaarde beginselen van kostprijsadministratie als volgt berekend:
 - a) Wanneer de activiteiten van de betrokken onderneming tot de dienst van algemeen economisch belang beperkt blijven, kunnen al haar kosten in aanmerking worden genomen;
 - b) Wanneer de onderneming ook buiten de dienst van algemeen economisch belang werkzaam is, kunnen alleen de met de dienst van algemeen economisch belang verband houdende kosten in aanmerking worden genomen;
 - c) De aan de dienst van algemeen economisch belang toegerekende kosten kunnen alle directe kosten omvatten die voor het beheer van de dienst van algemeen economisch belang worden gemaakt, alsmede een passende bijdrage in de gemeenschappelijke vaste kosten van de dienst van algemeen economisch belang en de overige activiteiten;
 - d) De kosten verband houdende met investeringen, met name ten behoeve van infrastructuur, mogen in aanmerking worden genomen wanneer deze voor het beheer van de dienst van algemeen economisch belang noodzakelijk zijn.
4. De in aanmerking te nemen inkomsten omvatten ten minste alle met de dienst van algemeen economisch belang behaalde inkomsten, ongeacht of deze inkomsten als staatssteun in de zin van artikel 107 van het Verdrag worden aangemerkt. Beschikt de betrokken onderneming over bijzondere of uitsluitende rechten die zijn verbonden aan andere activiteiten dan de dienst van algemeen economisch belang waarvoor de steun wordt verleend, welke een hogere winst opleveren dan een redelijke winst, of geniet zij andere door de staat toegekende voordelen, dan worden deze tot haar inkomsten gerekend, ongeacht de kwalificatie daarvan voor de toepassing van artikel 107 van het Verdrag. De betrokken lidstaat kan besluiten dat de winst die wordt behaald met andere activiteiten welke buiten de dienst van algemeen economisch belang vallen, geheel of gedeeltelijk voor de financiering van de dienst van algemeen economisch belang moet worden bestemd.
5. Voor de toepassing van dit besluit wordt onder "redelijke winst" verstaan het rendement op kapitaal dat zou worden verlangd door een gemiddelde onderneming die afweegt of zij de dienst van algemeen economisch belang al dan niet moet verrichten gedurende de hele periode waarvoor zij met het beheer van die dienst zou worden belast, rekening houdende met de omvang van het risico. Onder "rendement op kapitaal" wordt verstaan de interne opbrengstvoet die de onderneming gedurende de periode waarvoor zij met het beheer van de betrokken dienst is belast, op haar geïnvesteerde kapitaal behaalt. De omvang van het risico is afhankelijk van de betrokken sector, het soort dienst en de kenmerken van de compensatie.
6. Om te bepalen wat een redelijke winst is, mogen de lidstaten stimulerende criteria invoeren met betrekking tot, met name, de kwaliteit van de dienstverlening en de winst op het punt van productie-efficiëntie. Efficiëntiewinsten gaan niet ten koste van de kwaliteit van de dienstverlening. Beloningen die zijn gekoppeld aan winst op het punt van productie-efficiëntie, worden op een zodanig niveau vastgesteld dat die winst evenwichtig wordt verdeeld tussen de onderneming en de lidstaat en/of de gebruikers.
7. Voor de toepassing van dit besluit wordt een rendement op kapitaal dat niet hoger ligt dan de relevante swaprente, met een opslag van 100 basispunten hoe dan ook als redelijk beschouwd. De relevante swaprente is de swaprente waarvan de looptijd en de valuta overeenstemmen met de looptijd en de valuta van het besluit waarbij de onderneming met het beheer van een dienst van algemeen economisch belang wordt belast.

Wanneer aan het verrichten van de dienst van algemeen economisch belang geen substantieel zakelijk of contractueel risico is verbonden, met name wanneer de aan het beheer van de dienst van algemeen economisch belang verbonden nettokosten achteraf in wezen volledig worden gecompenseerd, mag de redelijke winst niet meer bedragen dan het relevante swaprentepercentage, met een opslag van 100 basispunten.
8. Wanneer het wegens bepaalde omstandigheden niet passend is het rendement op kapitaal te gebruiken, kunnen de lidstaten, voor het bepalen van wat als redelijke winst geldt, ook gebruikmaken van andere winstgevendheidsindicatoren, zoals het gemiddelde rendement op eigen vermogen, de return on capital employed, de return on assets of de return on sales. Onder "rendement" wordt verstaan het courante resultaat in dat jaar. Het gemiddelde rendement wordt berekend aan de hand van de disconteringsvoet tijdens de looptijd van het contract zoals die in de mededeling van de Commissie over de herziening van de methode waarmee de referentie- en disconteringspercentages worden vastgesteld (PB C 14 van 19.1.2008, blz. 6.) is vermeld. Ongeacht de gekozen indicator, verstrekt de lidstaat de Commissie, op haar verzoek, het nodige bewijs dat de winst niet hoger ligt dan zou worden verlangd door een gemiddelde onderneming die afweegt of

zij de dienst van algemeen economisch belang al dan niet moet verrichten, door bijvoorbeeld ter vergelijking het rendement te geven dat wordt behaald met vergelijkbare soorten contracten die onder concurrerende voorwaarden zijn toegewezen.

9. *Wanneer een onderneming activiteiten verricht die zowel binnen als buiten de dienst van algemeen economisch belang vallen, worden in de interne boekhouding de met de dienst van algemeen economisch belang verband houdende kosten en inkomsten, en die van de andere diensten, gescheiden opgenomen, alsook de parameters voor de toerekening van die kosten en inkomsten (volgens de Transparantierichtlijn gescheiden boekhouding). De kosten die verband houden met activiteiten die buiten de dienst van algemeen economisch belang vallen, omvatten alle directe kosten, plus een passende bijdrage in de gemeenschappelijke vaste kosten en een passend rendement op kapitaal. Voor deze kosten wordt geen compensatie verleend.*

10. *De lidstaten eisen van de betrokken onderneming dat deze alle ontvangen overcompensatie terugbetaalt.*

Het is verstandig in de beoordeling van individuele projecten bovenstaande criteria allemaal en zonder uitzondering mee te wegen. Per project moet goed onderbouwd kunnen worden waarom financiële bijdrage noodzakelijk is, hoe het compensatiemechanisme in elkaar zit en alle relevante parameters van de berekeningen.

Het is noodzakelijk dat de economische weging opgenomen wordt in de afspraken met de projectuitvoerders. Daarmee wordt in ieder geval een beschrijving van het compensatiemechanisme en de parameters voor berekening van de compensatie verschaft.

4.5. Maximale compensatie

Het DAEB-Vrijstellingsbesluit richt zich vooral op een verlicht toepassingsregime voor lokale en sociale DAEB's. Ondernemingen die minder dan € 15 miljoen per jaar aan compensatie ontvangen, vallen onder het vrijstellingsbesluit en zijn vrijgesteld van melding bij de Europese Commissie als zij aan alle voorwaarden uit het besluit voldoen. Het plafond van € 15 miljoen geldt voor iedere specifieke DAEB waarmee een bepaalde onderneming wordt belast. Wordt een onderneming met drie verschillende DAEB's belast, dan geldt het plafond voor elk van deze DAEB's: de onderneming kan dus op grond van het besluit een totale compensatie van maximaal € 45 miljoen krijgen, mits de compensatie per DAEB maximaal € 15 miljoen bedraagt. Hiermee kan zelfs een grote organisatie als Natuurmonumenten die per jaar subsidies van verschillende overheden ontvangt, gelden onder het DAEB-Vrijstellingsbesluit ontvangen.

Wanneer dezelfde DAEB wordt toegewezen aan vijf ondernemingen samen, dan geldt het plafond slechts één keer voor die specifieke DAEB-taak.⁵ Als de compensatie varieert over de periode waarin de onderneming met de DAEB is belast, wordt het gemiddelde jaarlijkse compensatiebedrag berekend. Als dit gemiddelde onder de € 15 miljoen per jaar ligt, valt de compensatie onder deze vrijstelling. Dit gaat allemaal zowel om toezeggingen (ex ante) als ontvangen gelden (ex post). Het gaat dus niet om projectkosten of subsidiabele kosten, het gaat om de compensatiebedragen.

4.6. Archivering en verslaglegging

Het toepassen van het DAEB-Vrijstellingsbesluit leidt voor de provincie Flevoland ook tot enkele administratieve verplichtingen. De provincie dient gedurende de uitvoering van het programma en ten minste tien jaar na afloop van deze periode, alle gegevens te bewaren die noodzakelijk zijn om vast te stellen of de verleende compensatie met het DAEB-Vrijstellingsbesluit verenigbaar is. Op een eventueel schriftelijk verzoek van de Commissie dient de provincie de nodige gegevens aangaande de compensatie te verstrekken (artikel 8 van het DAEB-Vrijstellingsbesluit).

⁵ SWD(2013) 53 final/2. Gids voor de toepassing van de EU-regels inzake staatssteun, overheidsopdrachten en de eengemaakte markt op diensten van algemeen economisch belang, en met name sociale diensten van algemeen belang, Brussel, 29.4.2013., par. 3.4.1.1.

Verder dient Nederland (de lidstaat) om de twee jaar bij de Commissie een verslag in te dienen over de uitvoering van dit Besluit. Het Coördinatiepunt Staatssteun Decentrale Overheden van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) coördineert en begeleidt deze rapportage en verzoekt gemeenten en provincies t.z.t. om relevante gegevens aan te leveren. De aan te leveren informatie is overigens vrij eenvoudig en beknopt.

Second opinion effecten diergezondheid Swifterpark

Frits van der Schans

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
1. Plangebied Swifterpark en zijn omgeving	2
1.1. Plangebied Swifterpark	2
1.2. Omgeving Plangebied Swifterpark	3
2. Diergezondheidsrisico's met specifieke aandacht voor Vogelgriep en MKZ	5
2.1. Reacties en bezwaren van omwonenden	6
2.2. Uitgevoerd onderzoek en aanvullende documenten	6
3. Achtergrond bij de uitgevoerde onderzoeken	7
3.1. Natuurontwikkeling en Vogelgriep in het Swifterpark Altenburg & Wymenga (2015)	7
3.2. Ratten en muizen Swifterpark Altenburg & Wymenga (2016)	7
3.3. Beoordeling risico MKZ besmetting vanuit nieuw natuurgebied Centraal Veterinair Instituut (2016)	8
3.4. H5N8 in Nederland in 2014 – Een nadere blik op de uitbraken; samenvatting F. Velkers et al. (2015)	8
4. Beoordeling van aangeleverde documenten in relatie tot reacties en bezwaren	9
4.1. Verhoging risico insleep Vogelgriep	9
4.2. Verhoging risico insleep MKZ	11
4.3. Overig risico met betrekking tot de insleep van dierziekten	11
5. Conclusie	12

Voorwoord

Aan de zuidrand van Swifterbant, tussen de N307 en de Biddingweg, wil familie Van Dalen nieuwe natuur realiseren; het Swifterpark. Het gebied met een oppervlakte van ca. 24 ha was de afgelopen jaren in gebruik als gronddepot. Met de inrichting tot natuur kunnen op natte en droge(re) leefomgeving gerichte flora en fauna zich ontwikkelen. Bedrijven en omwonenden in de directe omgeving van de planlocatie van het Swifterpark hebben vragen en zorgen naar voren gebracht met betrekking tot deze ontwikkeling. Daarbij vragen zij nadrukkelijk aandacht voor een eventuele toename van het risico op verspreiding van dierziekten. Initiatiefnemer en provincie Flevoland hebben enkele onderzoeken laten uitvoeren en diverse vragen beantwoord. Voordat provincie Flevoland de procedure ten aanzien van het Swifterpark wil vervolgen heeft zij CLM Onderzoek & Advies gevraagd een second opinion uit te voeren.

Deze second opinion richt zich op de vraag: "Ontstaat door de realisatie van het projectvoorstel Swifterpark een significant groter risico op schade voor rekening van de omliggende bedrijven als gevolg van verspreiding van dierziekten naar deze omliggende bedrijven in vergelijking met de situatie dat sprake zou zijn van een agrarische exploitatie?". Bij het beantwoorden van deze vraag zal CLM nadrukkelijk de vragen, reacties en bezwaren van de omliggende bedrijven betrekken. Deze rapportage beschrijft de resultaten van de second opinion. Daarbij wordt ingegaan op eventuele relevante tekortkomingen in de voorliggende onderzoeken en worden overkoepelende conclusies getrokken uit die onderzoeken. De volgende documenten zijn meegenomen in deze second opinion:

- Natuurontwikkeling en Vogelgriep in het Swifterpark (2015) door Altenburg & Wymenga. A&W-rapport 2185.
- Beoordeling risico MKZ besmetting vanuit nieuw natuurgebied (2016) door Centraal Veterinair Instituut. Advies 16/CVI0117.
- Ratten en muizen Swifterpark (2016) door Altenburg & Wymenga. A&W-memo 2519.
- Document met vragen omliggende bedrijven, antwoorden Altenburg & Wymenga en reacties omliggende bedrijven naar aanleiding van het rapport Natuurontwikkeling en Vogelgriep in het Swifterpark – [160323 beantwoording 1e reactie] en [160615 2e reactie]
- H5N8 in Nederland in 2014 – Een nadere blik op de uitbraken; samenvatting (2015) door F. Velkers et al.¹

Deze documenten zijn als bijlagen bijgevoegd bij deze second opinion.

¹ Het volledige rapport is door de opdrachtgever (ministerie EZ) niet vrijgegeven in verband met privacy gevoelige informatie. Het ministerie heeft schriftelijk laten weten dat de samenvatting geheel in lijn is met de hoofdtekst.

1. Plangebied Swifterpark en zijn omgeving

In dit hoofdstuk worden – op hoofdlijnen – de huidige situatie van de locatie Swifterpark en zijn omgeving beschreven.

1.1. Plangebied Swifterpark

Aan de zuidrand van Swifterbant, tussen de N307 en de Biddingweg, wil familie Van Dalen nieuwe natuur realiseren; het Swifterpark. Het gebied heeft een oppervlakte van ca. 24 ha en wordt ingericht ten behoeve van de ontwikkeling van nieuwe natuur. De afgelopen jaren was het gebied een gronddepot en er is nu nog een grote hoeveelheid grond met verschillende samenstelling aanwezig. Het voormalige gronddepot werd gedurende de zomer van 2016 begraasd met jonge runderen (jongvee) bestemd voor de melkveehouderij.

Met de inrichting tot natuur, komt er langs de noordelijke rand van het gebied en aan de oostzijde een lange watergang met natuurvriendelijke oevers. Deze oevers lopen flauw op waarbij nadrukkelijk ruimte is voor planten en dieren. De oevers worden zodanig ingericht dat de natuur zich goed kan ontwikkelen, waarbij ruimte is voor een grote verscheidenheid aan flora en fauna. De inrichting van deze watergang draagt bij aan een betere waterkwaliteit en groter waterbergend vermogen. De watergang wordt aangesloten op bestaande watergangen die al met riet zijn begroeid. De verwachting is dat aan weerszijden van de watergang een rietzoom zich gaat ontwikkelen. Deze is van belang voor tal van vogels en insecten. De zuidzijde van de oever zal zich waarschijnlijk anders ontwikkelen door begrazing met (Blaarkop-)runderen. Zij zullen de

Nieuwe Natuur Flevoland

Ontwerp Swifterpark

Legenda

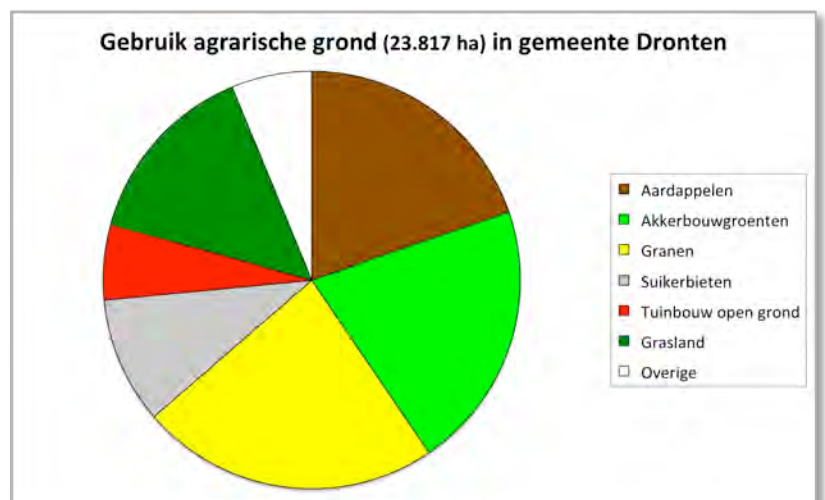
- Droog kruidenrijk grasland (gefaseerde begrazing blaarkoppen)
- Grondlichaam. Deels bestaande geluidwal, deels aangevuld.
- Bomen, bos en struweelranden
- Natuurvriendelijke oevers
- Waterpartij/ poel
- Wandelpad
- Natte laagten (gradiënten in terrein)
- Rietmoeras

watgang gebruiken om uit te drinken. Langs de oever wordt een plas-dras zone aangelegd, waar vele planten en diersoorten van zullen profiteren.

De inrichting van het natuurgebied zorgt voor een nieuw parklandschap met geschikte omstandigheden voor zowel natte als droge(re) natuur. Daardoor wordt het Swifterpark een natuurgebied met een grote diversiteit aan flora en fauna. Het Swifterpark is een verrijking van en een aanvulling op de bestaande flora en fauna in Provincie Flevoland en staat open voor recreatie en educatie. De huidige kwaliteiten van het gebied worden op deze wijze optimaal benut.

1.2. Omgeving Plangebied Swifterpark

De omgeving van het natuurpark Swifterpark is een hoogwaardig agrarisch productielandschap met een diversiteit aan akkerbouw- en veehouderijbedrijven (bron: CBS-Statline). Op 484 bedrijven in de gemeente Dronten verbouwen akkerbouwers een breed scala aan gewassen (zie Figuur 1). Ruim driekwart van de agrarische grond wordt gebruikt voor de teelt van aardappelen, groenten, graan, suikerbieten en tuinbouw (o.a. bollen en fruit). Daarmee is akkerbouw incl. tuinbouw in de open grond zowel qua aantal bedrijven als grondgebruik verreweg de grootste agrarische sector in gemeente Dronten. Veehouders houden met name melkvee (58 bedrijven) of kippen (22 bedrijven). Daarnaast zijn er enkele bedrijven met varkens, eenden en/of kalkoenen. Binnen de pluimveehouderij hebben 3 bedrijven zich gericht op het fokken en houden van (groot-)ouderdieren van vleeskuikens. Dit zijn sterk gespecialiseerde bedrijven met een hoge gezondheidsstatus.

Figuur 1 Gebruik agrarische grond in gemeente Dronten

De gronden in de directe nabijheid van het Swifterpark worden nu vrijwel allemaal gebruikt ten behoeve van de akkerbouw en tuinbouw in de volle grond. Op korte afstand van het Swifterpark, ten zuiden van de N307 en de spoorlijn Lelystad-Kampen, ligt een modern pluimveebedrijf. Dit bedrijf heeft een groot aantal vleeskuiken(groot)ouderdieren en is daarmee een kostbare schakel in de keten van de Nederlandse vleeskuikenhouderij. De afstand tussen dit pluimveebedrijf en het Swifterpark is slechts enkele honderden meters. Voor vogels is dit een gemakkelijk te overbruggen afstand, maar de aanwezigheid van provinciale weg en spoorlijn vormen voor landdieren een barrière.

Naast een grote oppervlakte aan cultuurgrond met uiteenlopende hoogwaardige agrarische bedrijven, wordt provincie Flevoland gekenmerkt door enkele grote natuurgebieden. De bekendste daarvan zijn de Oostvaarderplassen (ca. 5.600 ha), het Horsterwold (3.700 ha) en het Kuinderbos (1.100 ha). Het natuurgebied Oostvaardersplassen biedt ruimte aan zowel natte als droge natuur en ligt op ca. 20 km van de planlocatie van het Swifterpark. Ten opzichte van bestaande natuur in Flevoland vormt de ontwikkeling van het Swifterpark met ca. 24 ha natuur een bescheiden uitbreiding.

2. Diergezondheidsrisico's met specifieke aandacht voor Vogelgriep en MKZ

De Nederlandse veehouderij heeft door de nodige hygiëne-maatregelen en een goede gezondheidszorg een relatief hoge gezondheidsstatus. De insleep van dierziekten wordt door tal van maatregelen voorkomen en met grote voortvarendheid wordt een eventuele uitbraak van bestrijdingsplichtige dierziekten door overheid en bedrijfsleven aangepakt. Enkele bekende bestrijdingsplichtige dierziekten zijn Mond- en klauwzeer (MKZ), Klassieke varkenspest (KVP) en Aviaire influenza (AI) ofwel Vogelgriep. De meest recente uitbraken van deze ziekten in Nederland dateren uit 1997 (KVP), 2001 (MKZ), 2014 (Vogelgriep hoog pathogeen) en 2016 (Vogelgriep laag pathogeen). De bestrijding van deze ziekten is gericht op 'stamping out'; het vernietigen alle dieren van het besmette bedrijf en omliggende bedrijven en/of bedrijven waarmee recent contact is geweest.

Een besmetting met een van deze ziekten heeft grote impact op de betreffende bedrijven. Alle dieren worden gedood en vervolgens vernietigd en de stallen moeten volledig worden gereinigd en ontsmet. Daarna staat het bedrijf, afhankelijk van de aard en omvang van de uitbraak, gedurende enige tijd leeg. Gezien het belang van de bestrijding van deze ziekten voor de gehele sector, komt de overheid getroffen veehouders tegemoet in een deel van de kosten. Het andere deel van de kosten valt onder het bedrijfsrisico.

Voor niet rechtstreeks getroffen bedrijven heeft een uitbraak van een bestrijdingsplichtige dierziekte ook consequenties. Veelal worden extra eisen gesteld aan het binnen- en buitenlandse transport van dieren en producten als mest en eieren. Dit heeft effect op het transport van eieren van ouderdierbedrijven naar broederijen en van eendagskuikens naar vleeskuikenbedrijven. En aan het transport van de mest van pluimveebedrijven naar mestverwerker of akkerbouwer worden specifieke eisen gesteld. Al deze maatregelen vallen onder het bedrijfsrisico en de kosten komen voor rekening van de bedrijven zelf. Door de samenhang tussen bedrijven in de verschillende sectoren heeft de uitbraak van een bestrijdingsplichtige ziekte grote effecten op de gehele landbouw en aanverwante bedrijven.

De hiervoor genoemde dierziekten kunnen gemakkelijk worden verspreid door middel van rechtstreeks contact tussen dieren van dezelfde categorie (hoefdieren, varkens of pluimvee). Daarnaast kunnen ziektekiemen ook door mensen en andere dieren of stoffen worden verspreid. Zelfs verspreiding door de lucht, hangend aan stofdeeltjes, is mogelijk behalve bij Varkenspest. Om te voorkomen dat eventueel in de omgeving aanwezige ziektekiemen een veehouderijbedrijf kunnen binnendringen, zijn met name intensieve veehouderijbedrijven (varkens en pluimvee) en -stallen gesloten. Daarnaast zijn diertransporten ook onder normale omstandigheden tussen bedrijven sterk beperkt. Na afloop wordt elke uitbraak geëvalueerd om lessen te kunnen trekken zodat veehouders en andere betrokkenen aanvullende maatregelen kunnen treffen.

2.1. Reacties en bezwaren van omwonenden

In reactie op de plannen voor het nieuwe natuurgebied Swifterpark hebben omwonenden diverse reacties en zienswijzen ingebracht. Uit die reacties blijken zorgen over de aantallen en soorten dieren die zich in het Swifterpark gaan ophouden, de dierziekten die deze dieren eventueel bij zich hebben en de risico's op verspreiding van deze dierziekten naar de omgeving. Daarbij gaat bijzondere aandacht uit naar de verspreiding van Vogelgriep en MKZ vanuit het Swifterpark naar veehouderijbedrijven waaronder een vleeskuiken(groot)ouderbedrijf aan de Biddingweg 10.

Omwonenden geven aan dat in het Swifterpark meer vogels (zoals water- en struweelvogels) en ongedierte (ratten en muizen) zullen voorkomen dan in de huidige situatie of bij regulier agrarisch gebruik. Daarbij noemen ze dat juist deze dieren een ziekte als Vogelgriep kunnen verspreiden naar de omgeving en nadrukkelijk brengen zij de evaluatie van de meeste recente uitbraak van H5N8 Vogelgriep in Nederland onder de aandacht (F. Velkers et al., 2015). Door de opdrachtgever van die evaluatie – ministerie van EZ – is om privacy-redenen alleen de samenvatting vrijgegeven. Bij navraag heeft het ministerie van EZ laten weten dat deze samenvatting geheel in lijn is met de hoofdtekst van het evaluatierapport.

2.2. Uitgevoerd onderzoek en aanvullende documenten

Om risico's op dierziekten en voor diergezondheid op omliggende veehouderijbedrijven in kaart te brengen zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd:

- Natuurontwikkeling en Vogelgriep in het Swifterpark (2015) door Altenburg & Wymenga.
- Ratten en muizen Swifterpark (2016) door Altenburg & Wymenga.
- Beoordeling risico MKZ besmetting vanuit nieuw natuurgebied (2016) door CVI.

Daarnaast heeft het ministerie van EZ een evaluatie uit laten voeren naar de uitbraak en bestrijding van H5N8 in 2014. Dit heeft geleid tot het rapport:

- H5N8 in Nederland in 2014 – Een nadere blik op de uitbraken; samenvatting (2015) door F. Velkers et al.

Omwonenden hebben reacties gegeven en bezwaren welke door Altenburg & Wymenga van antwoord zijn voorzien. Die staan in het document:

- “Vragen omliggende bedrijven, antwoorden Altenburg & Wymenga en reacties omliggende bedrijven naar aanleiding van het rapport Natuurontwikkeling en Vogelgriep in het Swifterpark”.

De hiervoor genoemde documenten zijn meegenomen bij deze second opinion.

3. Achtergrond bij de uitgevoerde onderzoeken

In het kader van de planvorming van het natuurgebied Swifterpark zijn 3 onderzoeken uitgevoerd. Daarnaast is ook de (samenvatting van) de evaluatie van de H5N8-uitbraak in 2014 betrokken bij deze second opinion. In dit hoofdstuk worden de achtergronden en de vragen van die onderzoeken benoemd en aangegeven in hoeverre antwoord is gegeven op de vragen. In hoofdstuk 4 wordt de inhoud van deze onderzoeken geplaatst in het kader van risico's op verspreiding van de Vogelgriep en andere ziekten.

3.1. Natuurontwikkeling en Vogelgriep in het Swifterpark Altenburg & Wymenga (2015)

Voor pluimveebedrijven is Vogelgriep een van de meest ernstige ziekten die kan optreden. Daarom hebben pluimveehouders veel aandacht voor veranderingen in de omgeving van hun bedrijf die mogelijk effecten hebben op de risico's van besmetting met Vogelgriep. Daarom heeft Altenburg & Wymenga diverse aspecten van risico's ten aanzien van Vogelgriep door ontwikkeling van het natuurgebied Swifterpark onderzocht. Dit rapport geeft antwoord op de volgende vragen:

1. Wat is de risico-inschatting van het gevaar van besmetting door vogelgriep (verspreid door wilde vogels) in de huidige situatie?
2. Wat is de risico-inschatting van het gevaar van besmetting door vogelgriep (verspreid door wilde vogels) in de situatie dat het gebied wordt ingericht? Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de situatie waarbij Swifterpark wordt ontwikkeld en waarbij het gebied als regulier agrarische gebied wordt ontwikkeld.
3. Maak, indien mogelijk, een inschatting (liefst cijfermatig) van het verschil in risico tussen beide situaties.
4. Geef advies over de mogelijke maatregelen die genomen zouden kunnen worden om het eventuele risico te verkleinen.

Bij de beantwoording van de onderzoeksvragen heeft de auteur zich gebaseerd op tientallen peer-reviewed artikelen uit (internationaal) wetenschappelijke tijdschriften.

De onderzoeksvragen van deze studie zijn duidelijk en goed onderbouwd beantwoord, waarbij mag worden genoemd dat het antwoord op vraag 3 ('huidige en toekomstige situatie verschillen niet qua risico') vraag 4 feitelijk overbodig maakte.

3.2. Ratten en muizen Swifterpark Altenburg & Wymenga (2016)

Naar aanleiding van de hiervoor genoemde studie kwamen omwonenden met kritiek op het feit dat ratten en muizen als factor in de verspreiding van Vogelgriep in het geheel niet waren meegenomen. Daarom vroegen zij ratten en muizen wel in beeld te brengen, vanuit de

opvatting dat in het natuurgebied waarschijnlijk meer ratten en muizen voorkomen welke zich in de winter naar de bedrijfsgebouwen zullen verplaatsen.

Aan deze studie heeft een van de meest ervaren onderzoekers in Nederland met betrekking tot ratten en muizen in natuurgebieden en agrarisch gebied bijgedragen. Deze onderzoeker was eerder betrokken bij een uitgebreide evaluatie van de muizenplaag in Friesland in 2014-2015.

3.3. Beoordeling risico MKZ besmetting vanuit nieuw natuurgebied Centraal Veterinair Instituut (2016)

In dit onderzoek heeft het Centraal Veterinair Instituut risico's van MKZ besmetting vanuit een nieuw natuurgebied beoordeeld. In een compacte, goed onderbouwde en gedocumenteerde analyse is dat risico beschreven.

3.4. H5N8 in Nederland in 2014 – Een nadere blik op de uitbraken; samenvatting F. Velkers et al. (2015)

In opdracht van het ministerie van Economische Zaken is een analyse uitgevoerd van de H5N8-uitbraken in 2014, om inzicht te verkrijgen in de binnenkomst, verspreiding en symptomen van het virus op pluimveebedrijven. Deze analyse is uitgevoerd door onderzoekers van de Faculteit Diergeneeskunde in Utrecht en het Centraal Veterinair Instituut in Lelystad. Bij dit onderzoek is onder andere gebruik gemaakt van de nVWA dossiers ten aanzien van ruiming en tracering van Vogelgriep en informatie van vogeltellingen (Sovon) en ongediertebestrijding (Traas). Tevens zijn vier van de vijf betrokken bedrijven bezocht.

De resultaten van dit onderzoek (zoals verwoord in de samenvatting omdat de volledige rapportage vanwege privacy niet openbaar is) zijn naar voren gebracht door omwonenden om hun zorgen met betrekking tot het risico op de insleep van Vogelgriep onder de aandacht te brengen.

De feiten en de feitelijke situaties ten tijde van de uitbraak van Vogelgriep in 2015 zijn beschreven en geanalyseerd. Waar mogelijk zijn conclusies getrokken ten aanzien van de risico's van verschillende specifieke (bedrijfs-)situaties.

4. Beoordeling van aangeleverde documenten in relatie tot reacties en bezwaren

Deze second opinion vindt plaats op de hoofdlijnen van de reacties en bezwaren van omwonenden. Daarbij zijn de diergezondheidsrisico's opgedeeld in enerzijds Vogelgriep en anderzijds alle andere dierziekten met MKZ als specifieke ziekte. Voor de second opinion wordt gebruik gemaakt van de in hoofdstuk 3 genoemde documenten.

De uitgevoerde onderzoeken zijn bestudeerd en beoordeeld, waarbij gebruik is gemaakt van de binnen CLM aanwezige expertise. Naar het oordeel van CLM zijn de uitgevoerde onderzoeken gebaseerd op actuele wetenschappelijke inzichten ten aanzien van de insleep van dierziekten. Voor wat betreft de risico's op besmetting van veehouderijbedrijven met dierziekten, door de ontwikkeling van (nieuwe) natuur, zijn bij CLM naast de beoordeelde documenten en de daarin genoemde literatuur, geen andere relevante onderzoeken bekend.

4.1. Verhoging risico insleep Vogelgriep

Omwonenden hebben aangegeven dat zij de komst van het Swifterpark als een gevaar zien voor hun bedrijfsvoering omdat zij een verhoogd risico op de insleep van Vogelgriep veronderstellen.

Een besmetting van een pluimveebedrijf met Vogelgriep kan plaatsvinden door de aanvoer van besmette dieren, door rechtstreekse overdracht van besmette (water-)vogels of door indirecte overdracht van besmette (water-)vogels. Belangrijke vectoren voor de indirecte overdracht zijn mensen, andere vogels en ongedierte. Op de besmetting van een pluimveebedrijf door de aanvoer van besmette dieren is in de onderzoeken niet ingegaan omdat die route geen directe relatie heeft met de ontwikkeling van het natuurgebied Swifterpark.

Onder Vogelgriep, Aviaire Influenza (AI), vallen een groot aantal besmettingen met verschillende varianten van het HxNy-virus. Een zeer besmettelijke variant is H5N8 en deze kan ook de mens besmetten. De uitgevoerde onderzoeken hebben zich met name gericht op deze zeer besmettelijke variant en daarmee op de grootste risico's van besmetting met Vogelgriep.

Altenburg & Wymenga (2015) en Velkers et al. (2015) geven aan dat de insleep van H5N8-virussen naar Nederland mogelijk is via wilde (water-)trekvogels. Voor een (in-)directe besmetting door andere wilde (water-)vogels dient het virus eerst te worden overgedragen van de ene op de andere soort. Dit kan plaatsvinden in gebieden waar de trekvogels zich voor korte of langere tijd ophouden.

Gezien de relatief geringe omvang van het Swifterpark ten opzicht van andere waterrijke natuurgebieden in Flevoland, is het op basis van de onderzoeken van Altenburg & Wymenga (2015) en Velkers et al. (2015) niet aannemelijk dat de komst van het Swifterpark het risico op overdracht van Vogelgriep van wilde (water-)trekvogels op andere (water-)vogels zal vergroten. Daarvoor is de aantrekkende werking van het Swifterpark voor wilde (water-)trekvogels veel te gering ten opzicht van de bestaande natuurgebieden.

Het risico op insleep van Vogelgriep op veehouderijbedrijven is veel groter op bedrijven met een uitloop waar eventueel besmette (water-)vogels op eenvoudige wijze rechtstreeks contact kunnen hebben met het aanwezige pluimvee; Velkers et al. (2015). Bij bedrijven zonder uitloop speelt de biosecurity (interne hygiëne) van het veehouderijbedrijf, zowel de stallen als het erf, de belangrijkste factor voor de insleep van Vogelgriep. Omdat de pluimveebedrijven in de omgeving van het Swifterpark geen uitloop hebben, concludeert Altenburg & Wymenga (2015) dat de biosecurity van deze bedrijven een belangrijkere factor vormt voor het risico op de insleep van Vogelgriep dan de aanwezigheid van het Swifterpark.

CLM acht het niet aannemelijk, op basis van de beschikbare onderzoeken, dat de komst van het Swifterpark een aantoonbaar verhoogd risico veroorzaakt op de insleep van Vogelgriep (AI / HxNy) door vogels, op de omliggende (pluimvee-)bedrijven.

Omwonenden hebben expliciet aangegeven dat het onderzoek van Altenburg & Wymenga (2015) niet ingaat op de aantallen ratten en muizen in het plangebied en het effect daarvan op de omliggende erven. Zij verwachten hogere aantallen in het Swifterpark en dat daardoor het risico op besmetting met Vogelgroep van de omliggende bedrijven wordt vergroot.

In de aanvullende studie *Ratten en muizen Swifterpark* geeft Altenburg & Wymenga (2016) aan dat de feitelijke aanwezigheid en dichtheid van ratten en muizen op elke locatie afhankelijk is van de aanwezigheid van voedsel en beschutting. Het Swifterpark vergroot de beschikbaarheid van voedsel niet, maar zorgt wel voor meer beschutting voor ratten en muizen. Altenburg & Wymenga (2016) verwacht dat na inrichting het aantal (bruine) ratten en (veld-) muizen zal toenemen.

De verspreiding van ratten en muizen is afhankelijk van de verschillende (sub-)soorten. Volgens Altenburg & Wymenga (2016) zullen veel (sub-)soorten zich niet snel over grotere afstand verplaatsen waarbij ratten zich verder verspreiden dan muizen. Op en nabij de omliggende agrarische bedrijven zullen naar draagkracht van voedsel en beschutting nu al ratten en muizen aanwezig zijn. Daarom hebben extra dieren vanuit het Swifterpark, als zij de afstand naar de omliggende bedrijven al (kunnen) overbruggen, weinig te zoeken op deze bedrijven.

De conclusies van Altenburg & Wymenga (2016) worden door CLM onderschreven met dien verstande dat de beschikbaarheid van voedsel in een natuurgebied als het Swifterpark zeker niet groter is dan in een agrarisch gebied met akkerbouwgewassen. Wel biedt het Swifterpark meer (permanente) schuilgelegenheden dan een akkerbouwgebied. Door deze twee factoren (minder voedsel en meer schuilgelegenheden) met tegengesteld effect, zal de omvang van de populaties ratten en muizen in het Swifterpark niet sterk afwijken van die in een akkerbouwgebied. Daardoor is het niet aannemelijk dat de inrichting tot natuur bijdraagt aan een groter aantal ratten en muizen rondom het plangebied.

Daarnaast stelt CLM vast dat voor ratten en muizen de ten zuiden van het plangebied gelegen provinciale weg en spoorlijn (gezaamenlijk) een barrière vormen. De kans dat ratten en muizen

vanuit het Swifterpark omliggende (pluimvee-)bedrijven zullen bereiken wordt zodoende als gering ingeschat.

CLM acht het niet aannemelijk, op basis van de beschikbare onderzoeken, dat de komst van het Swifterpark een aantoonbaar verhoogd risico veroorzaakt op de insleep van Vogelgriep (AI / HxNy) door ratten en muizen, op de omliggende (pluimvee-)bedrijven.

4.2. Verhoging risico insleep MKZ

Omwonenden hebben aangegeven dat zij de komst van het Swifterpark als een gevaar zien voor hun bedrijfsvoering omdat zij een verhoogd risico op de insleep van MKZ veronderstellen.

Een besmetting met MKZ is alleen mogelijk als het virus aanwezig is in Nederland. In de studie *Beoordeling risico MKZ besmetting vanuit nieuw natuurgebied* geeft het Centraal Veterinair Instituut (CVI, 2016) aan dat er sinds de laatste uitbraak in 2001 het MKZ-virus niet meer in Nederland is waargenomen. Dit geldt zowel voor veehouderijbedrijven als voor de vrije natuur, waarbij het laatste wordt gestaafd door structureel bloedonderzoek op dode wilde zwijnen. Dit is een jaarlijkse selectie van enkele honderden gestorven of geschoten dieren.

Daarnaast geeft CVI (2016) aan dat de kans dat runderen in het Swifterpark worden besmet met MKZ kleiner is dan dat runderen op een regulier veehouderij worden besmet. Indien runderen in het Swifterpark toch zijn besmet, geldt voor hen dezelfde bestrijdingsmaatregelen als voor hoefdieren op veehouderijbedrijven. En de uitwisseling van het MKZ-virus tussen hoefdieren op omliggende bedrijven en runderen in het Swifterpark is niet waarschijnlijk zolang er geen direct contact is tussen deze dieren.

CLM acht het niet aannemelijk, op basis van de beschikbare onderzoeken, dat de komst van het Swifterpark een aantoonbaar verhoogd risico veroorzaakt op de insleep van MKZ op de omliggende veehouderijbedrijven.

4.3. Overig risico met betrekking tot de insleep van dierziekten

Het uitgevoerde onderzoek was gericht op Vogelgriep (en dan met name H5N8, een hoog besmettelijke variant) en MKZ. Omdat naar andere dierziekten in het kader van het Swifterpark geen onderzoek is uitgevoerd, heeft deze second opinion zich ook tot deze twee ziekten beperkt. Deze beperking van het eerdere onderzoek wordt door CLM als volgt beoordeeld.

Er zijn bij CLM geen onderzoeken bekend die het aannemelijk maken dat de komst van het Swifterpark een aantoonbaar verhoogd risico veroorzaakt op de insleep van andere dierziekten op de omliggende veehouderijbedrijven.

5. Conclusie

CLM heeft een second opinion uitgevoerd op basis van drie onderzoeken die specifiek zijn uitgevoerd in het kader van de ontwikkeling van het Swifterpark.:

- Natuurontwikkeling en Vogelgriep in het Swifterpark (2015) door Altenburg & Wymenga.
- Ratten en muizen Swifterpark (2016) door Altenburg & Wymenga.
- Beoordeling risico MKZ besmetting vanuit nieuw natuurgebied (2016) door CVI.

en de evaluatie van de Vogelgriep uitbraken in 2014:

- H5N8 in Nederland in 2014 – Een nadere blik op de uitbraken; samenvatting (2015) door F. Velkers et al.

Bij deze second opinion heeft CLM actuele inzichten uit internationaal wetenschappelijk onderzoek betrokken.

Uit deze second opinion trekt CLM de volgende conclusies:

- De studies uitgevoerd in het kader van de ontwikkeling van het Swifterpark (Altenburg & Wymenga 2015, Altenburg & Wymenga 2016 en CVI 2016) zijn uitgevoerd op basis van actuele inzichten uit internationaal wetenschappelijk onderzoek, geven een helder antwoord op gestelde vragen en leiden tot eenduidige conclusies.
De evaluatie van de H5N8-uitbraken (F. Velkers et al. 2015) geeft aanvullend inzicht in mogelijke oorzaken voor de insleep en verspreiding van Vogelgriep en ondersteund bevindingen in de hiervoor genoemde studies van Altenburg & Wymenga.
- De conclusies uit de hiervoor genoemde onderzoeken vormen een goede basis voor de afweging van risico's van de insleep van dierziekten op omliggende bedrijven, die door de komst van het Swifterpark zouden kunnen ontstaan.
- Dieren in het natuurgebied Swifterpark hebben een risico op besmetting met dierziekten zoals Vogelgriep en MKZ. Maar het is niet aannemelijk op basis van de beschikbare onderzoeken dat hierdoor het risico op de insleep van en besmetting met dierziekten op omliggende veehouderijbedrijven, aantoonbaar wordt verhoogd.
- Uit de beschikbare onderzoeken blijkt dat de bedrijfsvoering en hygiëne-maatregelen (biosecurity) op de omliggende veehouderijbedrijven een groter effect hebben op het risico op insleep van dierziekten dan andere oorzaken.
- Vanuit het risico op dierziekten op omliggende veehouderijbedrijven, is er geen reden voor een negatief oordeel over de realisatie van het natuurgebied Swifterpark.

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

F 0345 470 799

www.clm.nl

Beoordeling door drs. D.R. Zuidema van:

Second opinion effecten diergezondheid Swifterpark (2016) F. van der Schans, CLM Onderzoek en Advies, Culemborg

In deze second opinion van CLM worden meerdere documenten beschouwd. Deze zijn opgesomd in het voorwoord en in § 2.2 (Uitgevoerd onderzoek en aanvullende documenten). Deze worden hier niet nogmaals benoemd.

Uit het voorwoord blijkt dat ook de 2^e reactie van dhr. Zuidema, adviseur van de omwonenden, op het rapport van Altenburg & Wymenga (A & W) bij deze second opinion is betrokken.

De op 15 juni 2016 per mail aan de provincie Flevoland toegestuurde vragen van dhr. Zuidema (i.c. de 2^e reactie), zijn echter tot op heden niet beantwoord. Bij navraag, in hoeverre de vragen van en antwoorden op die 2^e reactie in de second opinion van CLM zijn meegenomen, antwoorde dhr. Stapel van de provincie Flevoland als volgt:

“Voor wat betreft de beantwoording van uw vragen kan ik u zeggen dat uw vragen en de beantwoording daarvan zijn betrokken bij de second opinion. De bevindingen in de second opinion moeten dan ook worden gezien als een antwoord op de door u gesteld vragen.”

Dit wringt echter zeer, aangezien er in de second opinion geen antwoorden gevonden zijn op die toch wel specifieke vragen van dhr. Zuidema. In het onderstaande is dat nader toegelicht.

Vogelgriep

Het is zeer kwalijk dat de second opinion van CLM het onderzoek van Dr. Velkers et al. (2015) van het departement Dierziekten van de faculteit Diergeneeskunde van de universiteit Utrecht over de Vogelgriepuitbraken in Nederland in 2014, onjuist citeert.

Enkele voorbeelden:

Citaat in § 4.1 van de Second opinion van CLM (pag. 9):

Het risico op insleep van Vogelgriep op veehouderijen is veel groter op bedrijven met een uitloop waar eventueel besmette (water-)vogels op eenvoudige wijze rechtstreeks contact kunnen hebben met het aanwezige pluimvee; Velkers et al. (2015). Bij bedrijven zonder uitloop speelt de biosecurity (interne hygiëne) van het veehouderijbedrijf, zowel de stallen als het erf, de belangrijkste factor voor de insleep van Vogelgriep. Omdat pluimveebedrijven in de omgeving van Swifterpark geen uitloop hebben, concludeert Altenburg & Wymenga (2015) dat de biosecurity van deze bedrijven een belangrijkere factor vormen voor het risico op de insleep van Vogelgriep dan de aanwezigheid van Swifterpark.

De feiten:

De uitbraak van de Vogelgriep in Nederland in 2014 vond juist plaats in bedrijven die geen vrije uitloop hadden. Dr. Velkers benoemt op pag. 2 in haar artikel meerdere risicofactoren voor de kans op een besmetting met het Vogelgriepvirus. In haar artikel worden echter alleen de belangrijkste risicofactoren benoemd die een rol hebben gespeeld bij de besmette bedrijven, allen zonder vrije uitloop !

In het rapport van Dr. Velkers wordt in een voetnoot wel een Kamerbrief van het Ministerie van EZ genoemd ¹. Die kamerbrief bevat de volgende passage:

Het is van belang meer kennis te verkrijgen over de factoren die een rol spelen bij de besmetting van een pluimveebedrijf met vogelgriep. Het is wetenschappelijk vastgesteld dat vrije uitloop voor pluimvee een risicofactor is voor het oplopen van vogelgriepinfecties. Het CVI heeft daarbij berekend dat legpluimvee van uitloopbedrijven in Nederland een 7,7 keer grotere kans hebben om besmet te raken met een vogelgriepvirus dan legpluimvee van traditionele bedrijven die de legkippen binnen houden.

¹ Kamerbrief Ministerie van EZ, 13 april 2015: “Onderzoek vrije uitloop en laagpathogene vogelgriep” / www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2015/03/24/risicofactoren-voor-introductie-van-laagpathogeen-aviaire-influenzavirus-op-legpluimveebedrijven-met-vrije-uitloop-in-nederland.html

De uitspraak over het groter risico voor bedrijven met een uitloop is dus niet aan het rapport van Dr. Velders zelf ontleend, maar aan een kamerbrief (gebaseerd op enkele studies van het CVI).

Verder staat er in die Kamerbrief dus ook, dat een vrije uitloop een risicofactor is, niet de risicofactor. Zoals ook uit deze verdere beoordeling blijkt, zijn er echter ook nog legio andere risicofactoren.

In het artikel van Dr. Velkers uit 2015 zelf wordt geen enkele uitspraak gedaan over een groter risico voor bedrijven met een vrije uitloop ! Dit is ook niet zo vreemd, omdat – zoals reeds gememoreerd - de in 2014 door Vogelgriep getroffen bedrijven juist helemaal geen vrije uitloop hadden.

Bovendien, ging het bij de uitbraken in 2014 niet om het laagpathogene Vogelgriep-virus (milde variant), maar om het veel gevaarlijkere hoogpathogene Vogelgriep-virus (ernstige variant). Het blijkt dat het besmettingsgevaar van de milde en ernstige variant sterk kunnen verschillen.

Ter informatie is bij deze beoordeling ook een presentatie van Prof. Dr. A. Stegeman als PDF-bestand bijgevoegd. Hij is mede-auteur van het rapport van Dr. Velkers. In die presentatie wordt:

- ☐ bevestigt dat er in de uitbraak van het hoogpathogene Vogelgriep-virus (ernstige variant) in 2014 in Nederland geen uitloopbedrijven zijn betrokken;
- ☐ aangegeven dat de mest van wilde vogels besmet met de ernstige variant **tot 1000 x (!) besmettelijker** is dan die van vogels besmet met de milde variant.

Alleen al op basis van de in het rapport van A & W beschreven verwachte toename van watervogels in Swifterpark en het feit dat in 2014 er juist sprake was van indirecte besmettingsroutes voor de gevaarlijke, ernstige variant van het Vogelgriep-virus bij bedrijven zonder vrije uitloop, kan wetenschappelijk niet meer staande worden gehouden dat de realisatie van Swifterpark voor de naastgelegen pluimveehouder geen risicofactor is.

Ook het volgende citaat in de Second opinion van CLM houdt geen stand:

Bij bedrijven zonder uitloop speelt de biosecurity (interne hygiëne) van het veehouderijbedrijf, zowel de stallen als het erf, de belangrijkste factor voor de insleep van Vogelgriep.

Het lijkt alsof dit citaat ook uit het rapport van Dr. Velkers (2015) afkomstig is, maar dat is niet het geval. De letterlijke tekst in het rapport van Dr. Velkers luidt:

Vogelgriepvirus kan in een pluimveebedrijf terecht komen door het introduceren van besmette dieren, door gecontamineerde materialen en producten en door personen. Uit de tracering is echter gebleken dat introductie via persoonscontacten waarschijnlijk geen grote rol heeft gespeeld bij deze uitbraken (zie verderop). Wanneer virus aanwezig is in de directe omgeving van een pluimveebedrijf kan het via schoeisel, kleding of materialen, via de lucht (ventilatie-ingangen) of via ongedierte zoals muizen en ratten naar binnen komen.

- ☐ De algemene hygiënestatus op de door H5N8 getroffen bedrijven was zeker niet slechter en soms zelfs beter dan dat van gemiddelde Nederlandse pluimveebedrijven.
- ☐ Een duidelijke aanwijsbare gemeenschappelijke oorzaak voor insleep is niet gevonden.
- ☐ Wel zijn verschillende risicofactoren voor insleep gevonden die in wisselende mate voorkwamen bij de getroffen bedrijven. De belangrijkste waren:
 - De bedrijven bevonden zich in gebieden in Nederland waar veel wilde (water)vogels voorkomen (waterrijke / vogelvriendelijke gebieden).
 - Sloten en/of rivieren, aantrekkelijk voor watervogels en ongedierte, vlakbij de stallen.
 - Veel zangvogels (o.a. spreeuwen) en duiven in en rond het erf, aangetrokken door bomenrijen en begroeiing.
 - De aanwezigheid van vogels leidde bij sommige bedrijven tot veel vogelmest op het erf en tegen de stallen, in een enkel geval tevens lopend langs ventilatie-openingen.
 - Veel aanwijzingen voor aanwezigheid ongedierte rondom de stallen (muizen en ratten).

Het is derhalve niet juist dat “de biosecurity” de belangrijkste factor is. Het rapport van Dr. Velkers geeft namelijk duidelijk aan, dat er meerdere risicofactoren zijn. Die factoren kunnen dus niet allemaal onder het kopje biosecurity bijeen worden geharkt.

In de second opinion van CLM wordt echter op pag. 12 (conclusies) gemeld dat de bedrijfsvoering en hygiëne-maatregelen (biosecurity) op de omliggende veehouderijbedrijven een groter effect hebben op het risico op insleep van dierziekten dan andere oorzaken.

Deze uitspraak van CLM miskent dat Dr. Velkers et al. (2015) meerdere belangrijke risicofactoren heeft benoemd en dat die belangrijke factoren zeker niet beperkt zijn tot de bedrijfsvoering en biosecurity.

Elk van die door Dr. Velkers benoemde risicofactoren zou dus apart beschouwd moeten worden. De vragen van dhr. Zuidema (2^e reactie op het rapport van A & W) gingen juist zeer specifiek in op deze verschillende risicofactoren.

In de second opinion van CLM is geheel niet op al deze individuele risicofactoren ingegaan. Alles is gebundeld onder het kopje Biosecurity. De second opinion van CLM kan derhalve dus geheel niet worden beschouwd als een beantwoording van de vragen van dhr. Zuidema.

Het artikel van Dr. Velkers bevat verder nog een zeer belangwekkend citaat:

De algemene hygiënestatus op de door H5N8 getroffen bedrijven was zeker niet slechter en soms zelfs beter dan dat van gemiddelde Nederlandse pluimveebedrijven.

De conclusie die verder hieraan verbonden moet worden is, dat men ook met een goede “biosecurity” zeker niet voor 100% gevrijwaard blijft van een Vogelgriep-besmetting. Dat komt met name door het feit dat er meerdere risicofactoren zijn, die deels ook niet in eigen hand te houden zijn.

Er is thans nog onvoldoende informatie over de verschillende besmettingsroute's. En het realiseren van Swifterpark is zeker van invloed op de door Dr. Velkers benoemde risicofactoren. Door Swifterpark komen er o.a. meer wilde watervogels en spreeuwen en mogelijk ook meer ratten en muizen.

In de studie van Altenburg & Wymenga en de second opinion van CLM zijn deze risicofactoren gebagatelliseerd. Op basis van het argument dat de buurman een pluimveehouder is zonder vrije uitloop, wordt zeer kort door de bocht – en ten onrechte - geconcludeerd dat er geen sprake is van een verhoogd risico.

Deze stelligheid is volkomen misplaatst. De uitbraken van de ernstige variant van Vogelgriep in Nederland in 2014 bij 5 bedrijven zonder vrije uitloop tonen dat onomstotelijk aan. Ook bij bedrijven zonder een vrije uitloop moet er zeer goed naar de verschillende risicofactoren worden gekeken.

Ratten en muizen

A & W concluderen, dat er ten gevolge van de realisatie van Swifterpark het aantal (bruine) ratten en (veld)muizen in Swifterpark zal toenemen.

In de second opinion van CLM wordt geconcludeerd dat er bij de realisatie van Swifterpark twee tegen-gestelde factoren aanwezig zijn (in Swifterpark zijn er meer schuilmogelijkheden, maar minder voedsel dan in een akkerbouwgebied). De verwachting is, dat de populaties ratten en muizen in Swifterpark niet sterk afwijken van die in een akkerbouwgebied. Daardoor is het volgens CLM niet aannemelijk dat de inrichting van Swifterpark als natuurgebied bijdraagt aan een groter aantal ratten en muizen rondom het plangebied.

Verder vormt de provinciale weg en spoorlijn volgens CLM en barrière, waardoor volgens CLM de kans dat ratten en muizen vanuit Swifterpark de omliggende (pluimvee)bedrijven zullen bereiken, gering wordt geacht.

De volgende informatie is ontleend aan de website van de zoogdiervereniging ²:

De bruine rat komt voor in allerlei soorten leefgebieden. Hij heeft een voorkeur voor een vochtige en niet te warme omgeving en komt vaak voor in de buurt van de mens. Het is een echte cultuurvolger en leeft bij boerderijen, woningen, stallen, pakhuizen, fabrieken, winkels en vuilstortplaatsen. In waterrijke gebieden in de gematigde streken, komt de bruine rat ook buiten voor zoals in rietvelden en in watergangen langs agrarisch bouwland, maar ook in riolen. De buitenlevende dieren trekken in het najaar vaak naar en in bebouwing. De aanwezigheid van water, dekking en voedsel in de nabijheid is bepalend voor het leefgebied.

Of er nou wel of niet meer ratten komen is niet zo heel interessant. Het is duidelijk dat de bruine ratten in het voorjaar en de zomer, met voedsel in overvloed, zich waarschijnlijk liever in Swifterpark zullen ophouden. Vanwege het geschikte biotoop, met water, riet en schuilmogelijkheden, is het echter niet onaannemelijk dat zich in Swifterpark meer ratten zullen bevinden dan in gewone agrarische gebieden.

Maar in het najaar, als voedsel schaarser wordt, zullen de ratten juist naar de bebouwing trekken.

Nu behoren de loodsen van de pluimveehouder tot de meest nabij gelegen bebouwing. Dus de kans is erg groot, dat er ook ratten vanuit Swifterpark naar het pluimveebedrijf trekken.

En omdat de rat nu eenmaal vooral 's nachts actief is, zullen de relatief rustige wegen die tussen Swifterpark en de nabijgelegen pluimveehouder liggen, geen al te groot obstakel voor de ratten zijn.

En juist in het najaar, tijdens de vogeltrek, is ook er een grotere kans dat er besmette vogels in Swifterpark aanwezig zijn. Meer wilde watervogels is namelijk ook meer kans op besmette dieren. De aanwezigheid van wilde watervogels is één van de door Dr. Velkers benoemde risicofactoren.

En zoals hiervoor reeds is aangehaald, is de mest van wilde watervogels die besmet zijn met de ernstige variant van het Vogelgriep-virus tot 1000 x besmettelijker dan de mest van wilde watervogels die besmet zijn met de milde variant. Er hoeven dus geen hele horden ratten naar de loodsen van de pluimveehouder trekken. Eén enkele rat die door de mest van een besmette eend is gelopen en vervolgens in de stal van de pluimveehouder is beland, kan aldaar Vogelgriep veroorzaken. Niet voor niets noemt Dr. Velkers de aanwezigheid van ratten en muizen dan ook als een belangrijke risicofactor.

Wat in elk geval volledig ontbreekt, is een wetenschappelijke onderbouwing van de stellingen van A & W en CLM over de besmettingsrisico's van ratten en muizen.

Ook deze beoordeling van de second opinion bevat geen wetenschappelijke onderbouwing, maar de kwalitatieve beschrijving in deze beoordeling is op zijn minst zeer aannemelijk en vormt zeker geen aanleiding om het risico van muizen en ratten volledig weg te schrijven, zoals dat in de rapportages van A & W en CLM is gebeurd.

Ook op dit punt wordt de second opinion van CLM als volstrekt ontoereikend beoordeeld.

Eindconclusie

Op basis van het voorgaande worden de conclusies van het rapport van Altenburg & Wymenga en de second opinion van CLM niet gedeeld.

Er is voldoende aanleiding om hierover nader advies te vragen aan een vakspecialist, i.c. een diergeneeskundig arts met als specialisatie pluimvee.

De omwonenden zullen zo'n "third opinion" aanvragen en vervolgens beschikbaar stellen. De scope van die third opinion is als bijlage bij deze beoordeling gevoegd.

² www.zoogdiervereniging.nl/bruine-rat-rattus-norvegicus

SCOPE voor een third opinion

In Swifterbant (gemeente Dronten) wil een landbouwer een natuurontwikkelingsproject realiseren. Daarbij worden waterpartijen gecreëerd en er komen graslanden, die extensief begraaasd gaan worden door runderen. Er wordt daarbij ook een toename van o.a. watervogels (ganzen, eenden en zwanen) en zangvogels verwacht.

De directe omgeving heeft hier problemen mee. Onder de directe burens zijn o.a. pluimveehouders (met grootouderdieren). Het is een bedrijf zonder vrije uitloop. Elke verandering die invloed kan hebben op de risicofactoren voor Vogelgriep, wordt namelijk gezien als een ernstige bedreiging voor hun bedrijfsvoering.

De (financiële) schade van een uitbraak van Vogelgriep op een bedrijf met grootouderdieren is natuurlijk vele malen groter dan bij andere pluimveebedrijven.

Maar ook de uitbraak van Vogelgriep het terrein van het Natuurontwikkelingsproject Swifterpark zelf of bij een nabijgelegen pluimveehouder (al dan niet met vrije uitloop) via de (water)vogels van Swifterpark, zou leiden tot een ruiming van de loodsen van de buurman (de pluimveehouder met grootouderdieren).

Om aan de bezwaren van de omwonenden tegemoet te komen, heeft de provincie Flevoland door ecologisch adviesbureau Altenburg & Wymenga (A & W) een rapport laten opstellen:

- ❑ Natuurontwikkeling en Vogelgriep. Risico inschatting Swifterbant. L. Bruinzeel, 2015. A&W-rapport 2185 (zie bijlage).

De auteur concludeert, dat er geen enkele sprake is van een verhoging van de risico's met betrekking tot Vogelgriep.

De adviseur van de omwonenden (drs. D. Zuidema, een ecooloog), kan zich niet vinden in de conclusies van het rapport. Zijn bezwaren staan in het document "1^e Reactie op AW" (zie bijlage). Daarbij heeft dhr. Zuidema gewezen op het feit dat in het onderzoek van A & W geen enkele melding wordt gemaakt van het onderzoek van Dr. Velkers et al. uit 2015:

- ❑ H5N8 in Nederland in 2014 (2015). Een nadere blik op de uitbraken. F. Velkers ¹, A. Elbers ², R. Bouwstra ² en, A. Stegeman ¹. Samenvatting van een studie in opdracht van het ministerie van EZ (zie bijlage).

Van het rapport van Dr. Velkers et al. is vanuit privacy-overwegingen echter alleen een samenvatting beschikbaar. Het ministerie van EZ stelt ook geen geanonimiseerde versie ter beschikking.

Maar, op basis van de samenvatting van de studie van Dr. Velkers en ook op basis van andere, aanvullende argumenten, is dhr. Zuidema van mening dat er door de komst van Swifterpark wel degelijk een groter risico ontstaat op het optreden van Vogelgriep.

Dhr. Bruinzeel van A & W heeft vervolgens op de opmerkingen van dhr. Zuidema gereageerd in het document "Reply op commentaar" (zie bijlage). Dhr. Bruinzeel heeft daarbij de studie van mw. Velkers in zijn reactie volledig terzijde geschoven, met de mededeling dat het rapport van Dr. Velkers niet openbaar en verifieerbaar is, en daarom niet bij het onderzoek betrokken kan worden.

Verder heeft dhr. Bruinzeel van A & W nog een kort memo opgesteld over de rol van ratten en muizen (zie bijlage).

Dhr. Zuidema, adviseur van de omwonenden, heeft vervolgens weer op de reply van dhr. Bruinzeel gereageerd (2^e Reactie op AW, zie bijlage). Dat document bevat in grote lijnen alle reacties (de 1^e reactie van dhr. Zuidema, de reply van dhr. Bruinzeel en de 2^e reactie van dhr. Zuidema).

¹ Departement Landbouwhuisdieren, Faculteit Diergeneeskunde, Utrecht.

² CVI Lelystad (thans het Wageningen Bioveterinary Research).

Dhr. Zuidema is nog steeds van mening, dat de studie van Dr. Velkers voldoende aanleiding geeft om te veronderstellen dat er wel meerdere risicofactoren voor Vogelgriep in het geding zijn en dat die risico's door de realisatie van Swifterpark kunnen toenemen.

Want de rapportage van Dr. Velkers toont juist aan dat niet alleen de directe besmetting door wilde watervogels van belang zijn, maar dat ook andere besmettingsroute van importantie kunnen zijn. Hierdoor is het risico op het optreden van Vogelgriep bij de naastgelegen pluimveehouder zeker niet kleiner geworden en vermoedelijk dus zelfs groter.

De provincie Flevoland heeft, vanwege de verschillende inzichten tussen het rapport van A & W en de adviseur van de omwonenden, een second opinion laten opstellen door CLM:

- ❑ Second opinion effecten diergezondheid Swifterpark (2016). F. van der Schans, CLM Onderzoek en Advies, in opdracht van de provincie Flevoland (zie bijlage).

In een eerste reactie op deze second opinion stelt dhr. Zuidema aan de provincie de vraag, of de 2^e reactie van dhr. Zuidema op het rapport van A & W ook in de second opinion van CLM is meegenomen.

De provincie stelt vervolgens per mail dat de 2^e set vragen van dhr. Zuidema en de beantwoording daarvan zijn betrokken bij de second opinion van CLM. De bevindingen in de second opinion moeten volgens de provincie Flevoland dan ook worden gezien als een antwoord op de door dhr. Zuidema gestelde vragen.

Dhr. Zuidema beoordeelt de second opinion van CLM echter als volstrekt ontoereikend. Enerzijds, omdat CLM informatie uit het rapport van Dr. Velkers lijkt te citeren, maar die "citaten" zijn echter zeer strijdig is met de informatie uit het rapport van Dr. Velkers zelf. Anderzijds, omdat – bijvoorbeeld bij het onderdeel Vogelgriep³ – er op geen enkele wijze wordt ingegaan op door dhr. Zuidema gestelde vragen. Het oordeel van dhr. Zuidema over de second opinion is ook als bijlage bijgevoegd.

De provincie Flevoland heeft zich in een eerder stadium al op het standpunt gesteld dat de samenvatting van het onderzoek van Dr. Velkers et al. (2015) geen enkele aanleiding geeft om de bevindingen uit het onderzoek van Altenburg & Wymenga ter discussie te stellen. Vermoedelijk zal de second opinion van CLM de provincie Flevoland alleen maar in die overtuiging sterken.

Dhr. Zuidema is het niet eens met deze conclusies en is van mening dat een "third opinion" van een diergeneeskundig specialist met ruime ervaring in de pluimveesector, tot een geheel andere conclusie zal komen.

Het is ook volstrekt logisch om een diergeneeskundig specialist met ruime ervaring in de pluimveesector te vragen om dit onderzoek uit te voeren. Het gaat namelijk met name om vragen met betrekking tot Vogelgriep. De adviseurs van A & W en CLM hebben vooral een ecologisch / landschappelijke achtergrond.

De omwonenden van Swifterpark hebben daarom besloten, opdracht te verstrekken voor een dergelijk onderzoek. De scope van het onderzoek is beschreven op de volgende pagina.

³ Met uitzondering van het onderdeel ratten en muizen. Maar ook op dit onderdeel van de second opinion heeft dhr. Zuidema kritiek.

Scope voor een third opinion

De third opinion dient de volgende documenten te beschouwen:

- Natuurontwikkeling en Vogelgriep. Risico inschatting Swifterbant. L. Bruinzeel, 2015. A&W-rapport 2185.
- Ratten en muizen Swifterpark, 2016. L. Bruinzeel. A & W memo project 2519.
- H5N8 in Nederland in 2014 (2015). Een nadere blik op de uitbraken. F. Velkers, A. Elbers, R. Bouwstra en, A. Stegeman. Samenvatting van een studie in opdracht van het ministerie van EZ.
- 1^e Reactie van D.R. Zuidema op A & W-rapport 2519.
- Reply op commentaar omwonenden. Opgesteld door A & W.
- 2^e Reactie van D.R. Zuidema op A & W-rapport 2519.
- Second opinion effecten diergezondheid Swifterpark (2016). F. van der Schans, CLM Onderzoek en Advies, in opdracht van de provincie Flevoland.
- Beoordeling van de second opinion door D.R. Zuidema.

De third opinion moet over de volgende punten een uitspraak doen:

- ☐ Of er bij de realisatie van het natuurgebied in Swifterbant wel of geen risicofactoren voor het optreden van vogelgriep in het geding zijn.
- ☐ En als er wel risicofactoren in het geding zijn:
 - of er door het natuurontwikkelingsproject risicofactoren zijn bijgekomen ten opzichte van de huidige situatie;
 - of één of meer van die risico's ook groter zijn geworden ten opzichte van de huidige situatie.
- ☐ In hoeverre de vragen en opmerkingen van dhr. Zuidema terecht zijn.
- ☐ In hoeverre de second opinion van CLM de wetenschappelijke toets der kritiek kan doorstaan.

Leven met vogelgriep

Arjan Stegeman

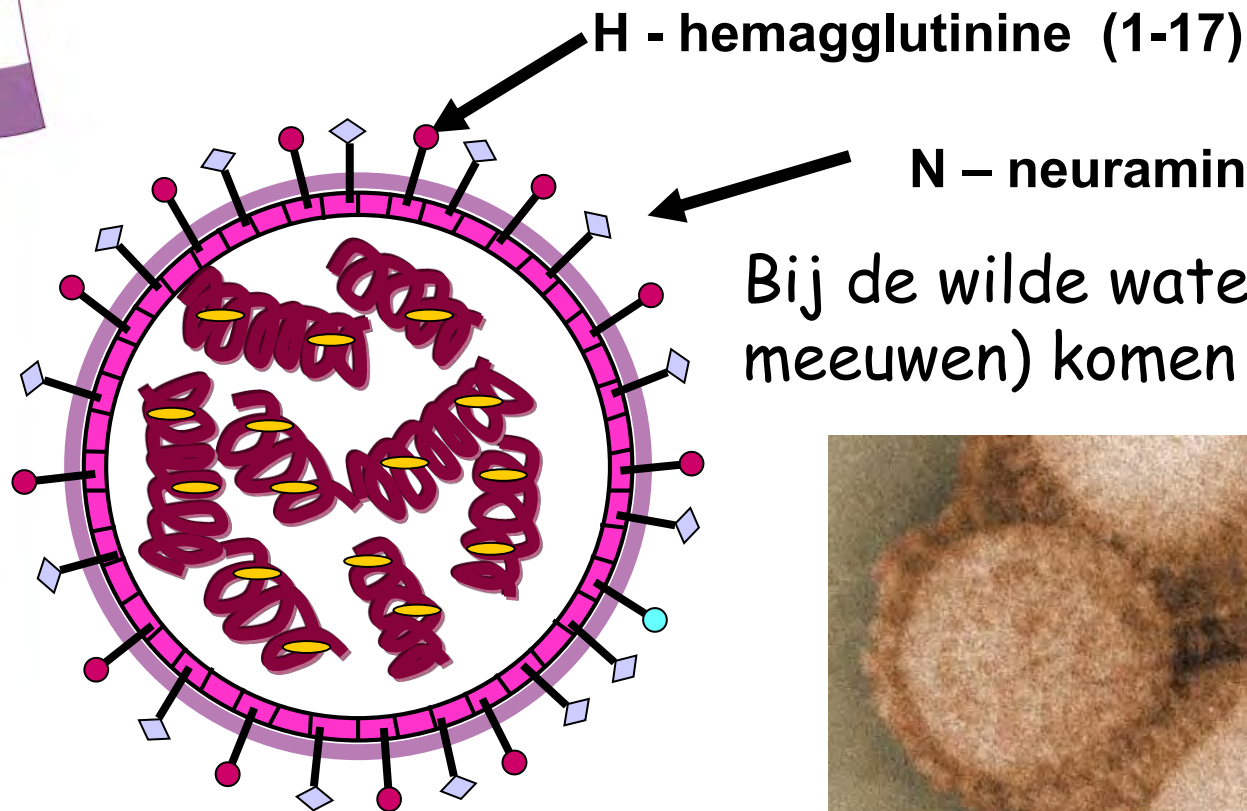
Gezondheidszorg Landbouwhuisdieren

j.a.stegemanuu.nl

Leven met vogelgriep

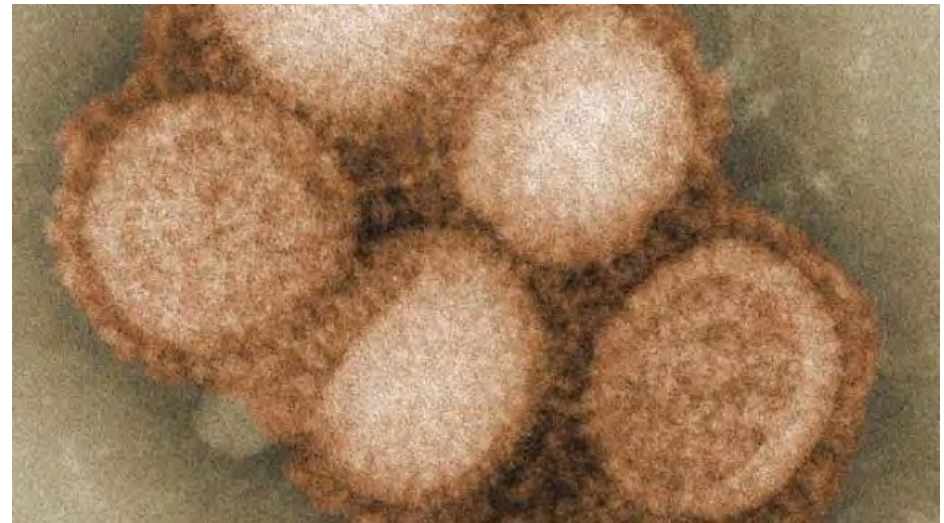
- **Achtergrond informatie**
 - Insleep en verspreiding milde variant vogelgriep
 - Insleep en verspreiding ernstige variant vogelgriep
 - Preventie en bestrijding
 - Toekomst perspectief

Vogelgriepvirus

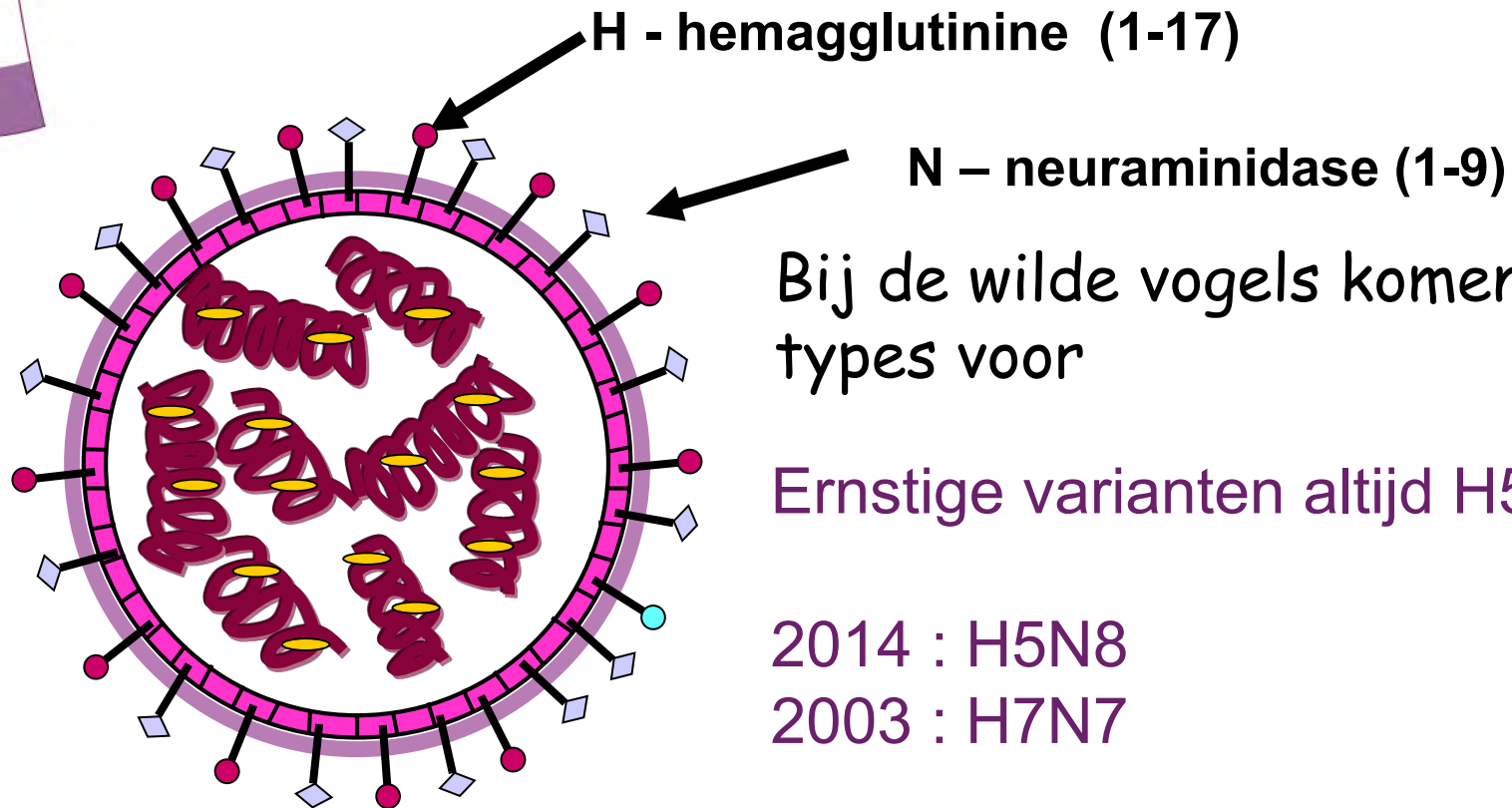
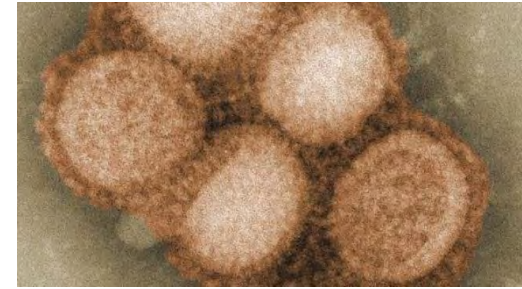

N – neuraminidase (1-9)

Bij de wilde watervogels (eenden, meeuwen) komen alle types voor

Vogelgriepvirus

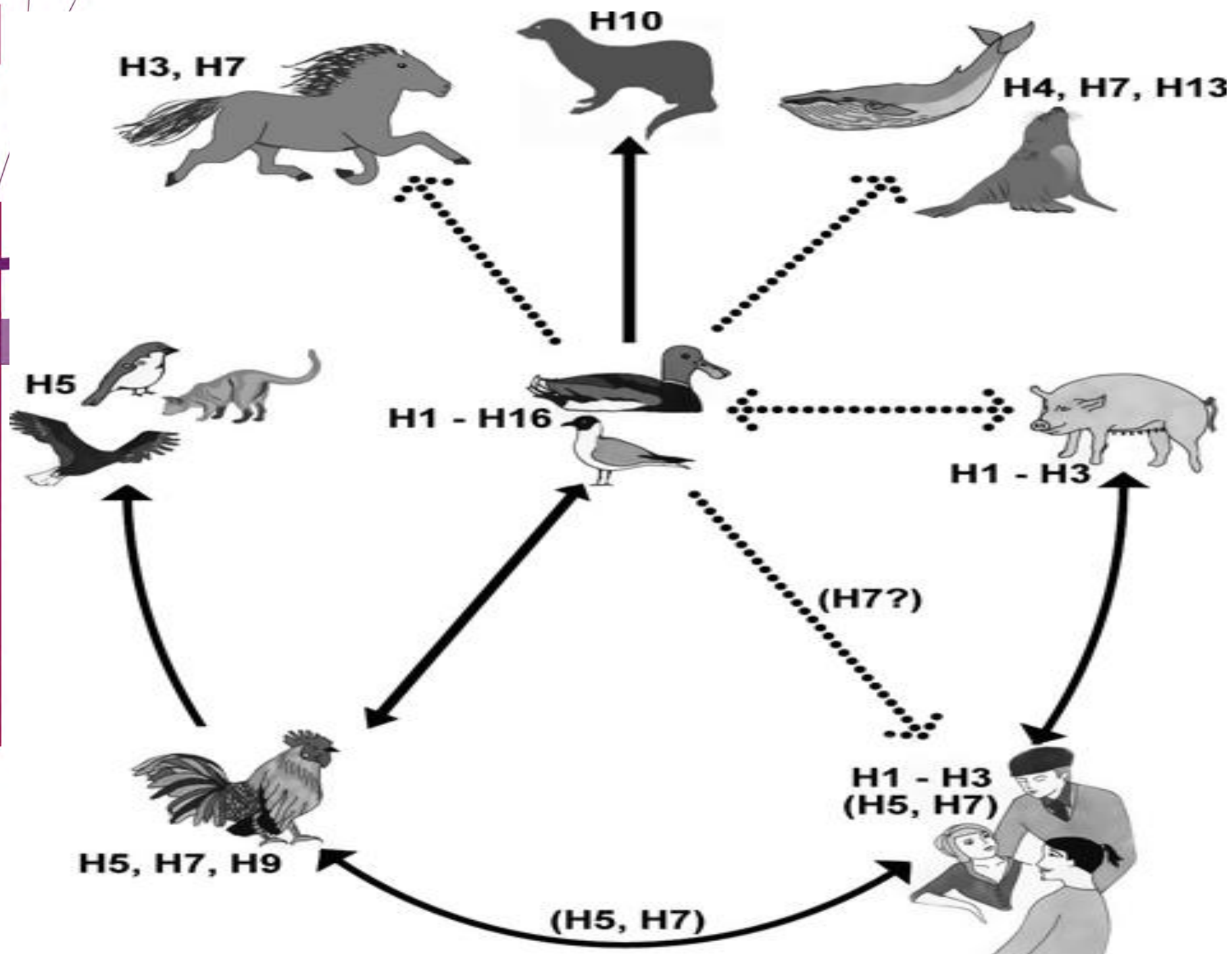

Bij de wilde vogels komen alle types voor

Ernstige varianten altijd H5 of H7

2014 : H5N8

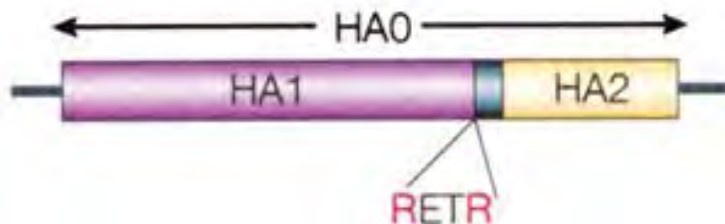
2003 : H7N7

Mild H5/H7 virus kan met klein aantal veranderingen overgaan in dodelijk virus

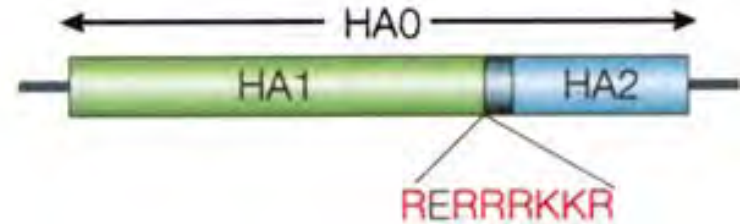
LPAI = mild

Proteases localized in respiratory and intestinal organs

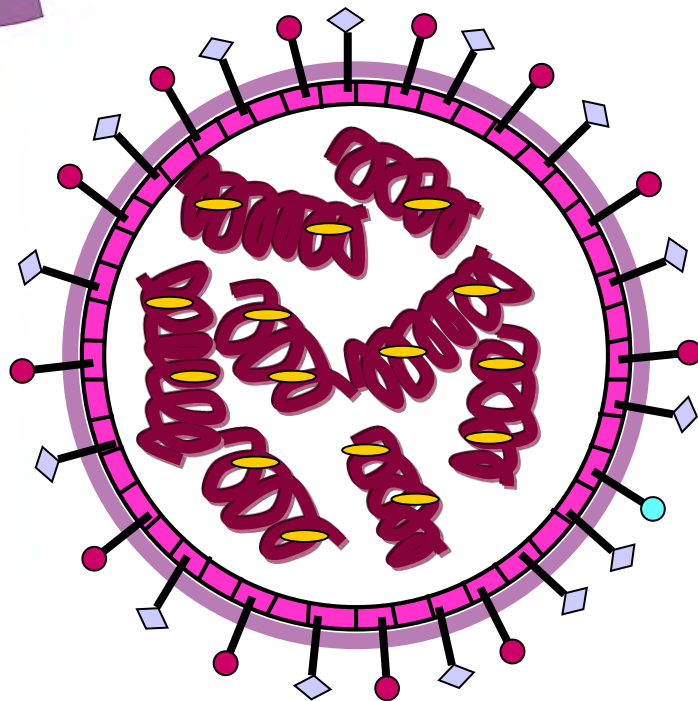
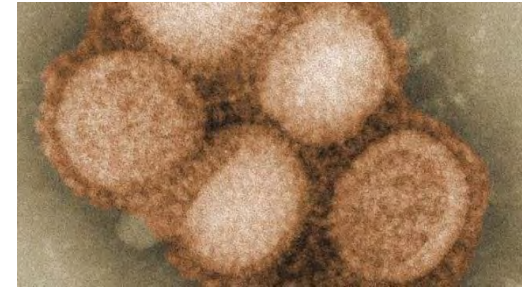

HPAI = dodelijk

Ubiquitous proteases

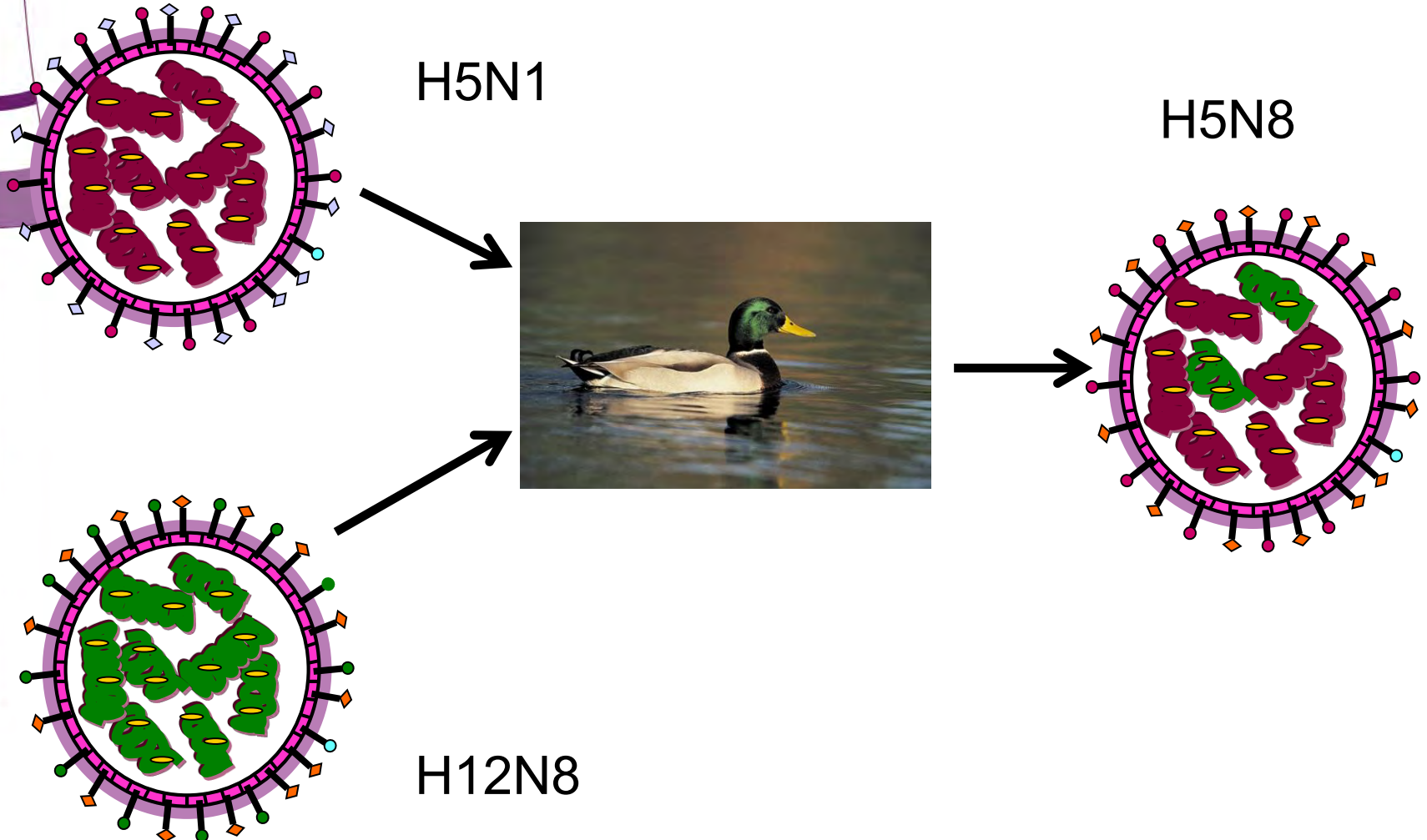
Vogelgriepvirus

Milde varianten van H5 en H7 zijn ook aangifteplichtig, NL overheid is verplicht tot actie als virus wordt aangetroffen

Snelheid van mutatie van milde naar ernstige variant is met huidige kennis niet in te schatten

Bij gelijktijdige infectie met verschillende vogelgriep virussen kunnen nieuwe virussen ontstaan

Leven met vogelgriep

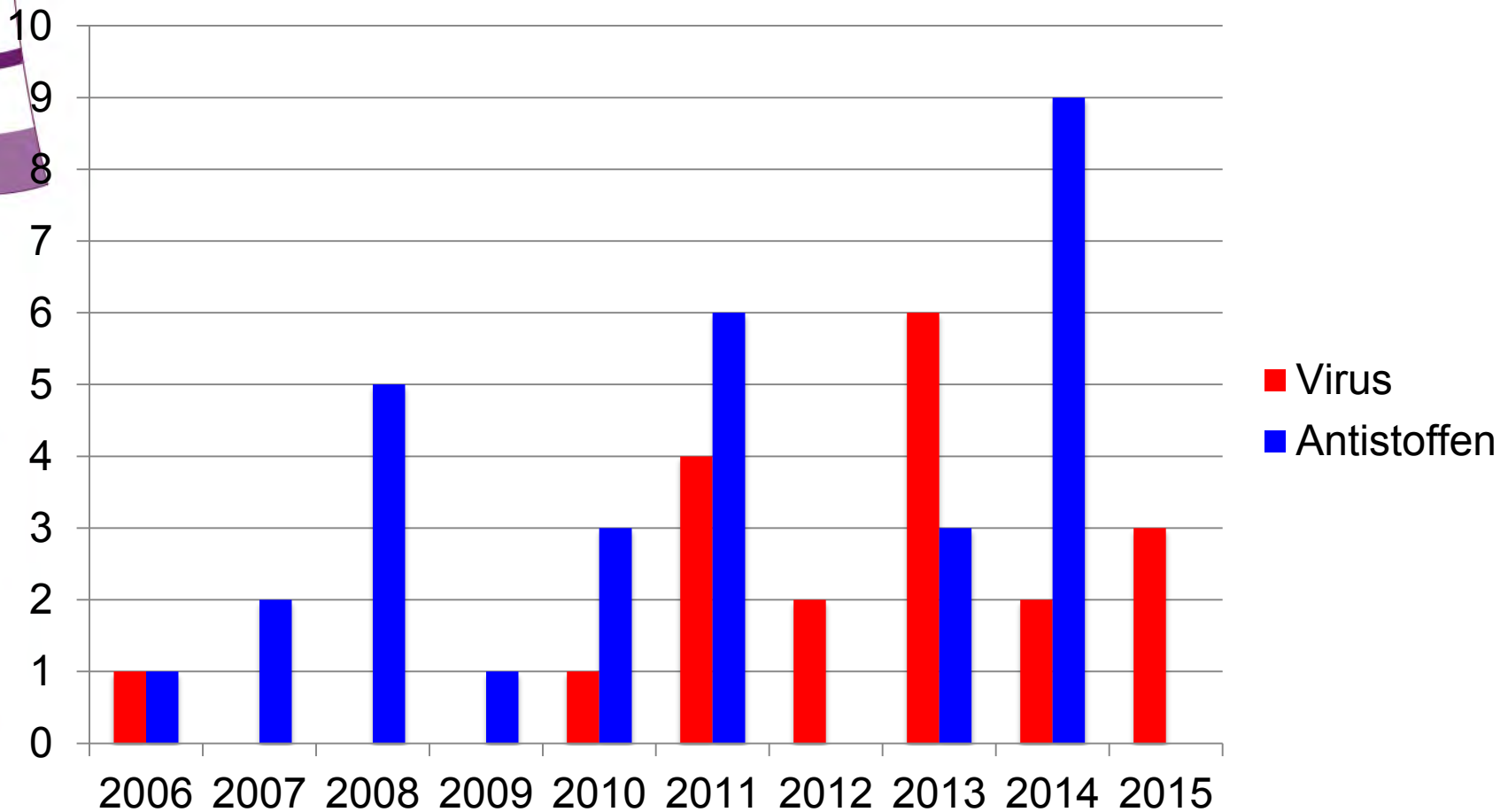
- Achtergrond informatie
- Insleep en verspreiding milde variant vogelgriep
- Insleep en verspreiding ernstige variant vogelgriep
- Preventie en bestrijding
- Toekomst perspectief

Milde vogelgriep

- Infectie luchtwegen en darm
- Besmetting via:
- Vogels/pluimvee
- Mest
- Water
- (Lucht)

Besmettingen milde H5 & H7 vogelgriep (data CVI Lelystad)

Relatieve risico op insleep van milde vogelgriep

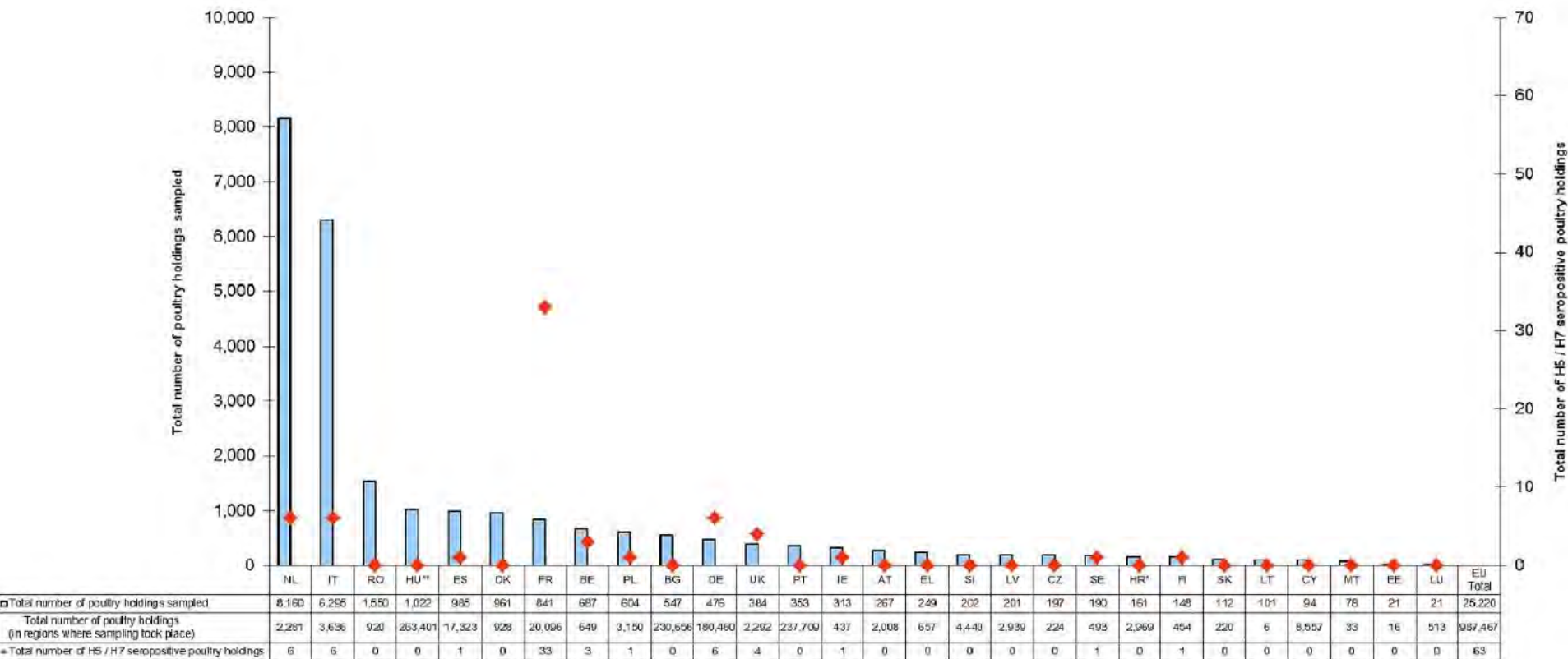
Type pluimvee	Relatief Risico	Betrouwbaarheids-interval
Leg binnen	1.0 (referentie)	
Leg uitloop/biologisch	7.7	5.9-10.1
Vleeskalkoenen	8.5	5.6-13.0
Slachteenden	12.1	6.9-21.0

Nauwelijks tot geen introducties vleeskuikenbedrijven

Leghennen met uitloop hebben 8 maal hogere kans op insleep van milde vorm van vogelgriep dan leghennen zonder uitloop

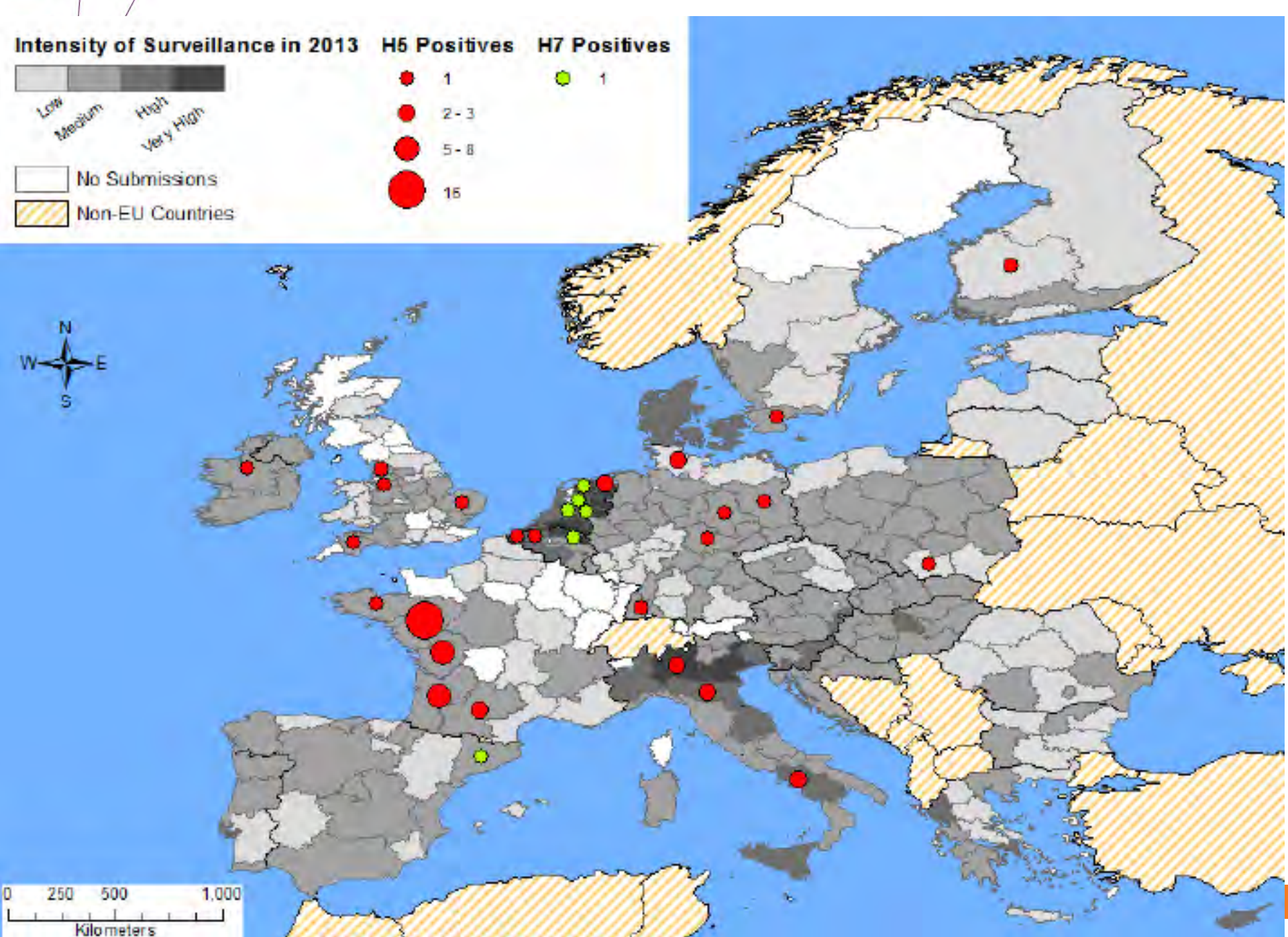

Totaal aantal bemonsteringen en het totaal aantal positief voor H5 en H7 per EU land in 2013

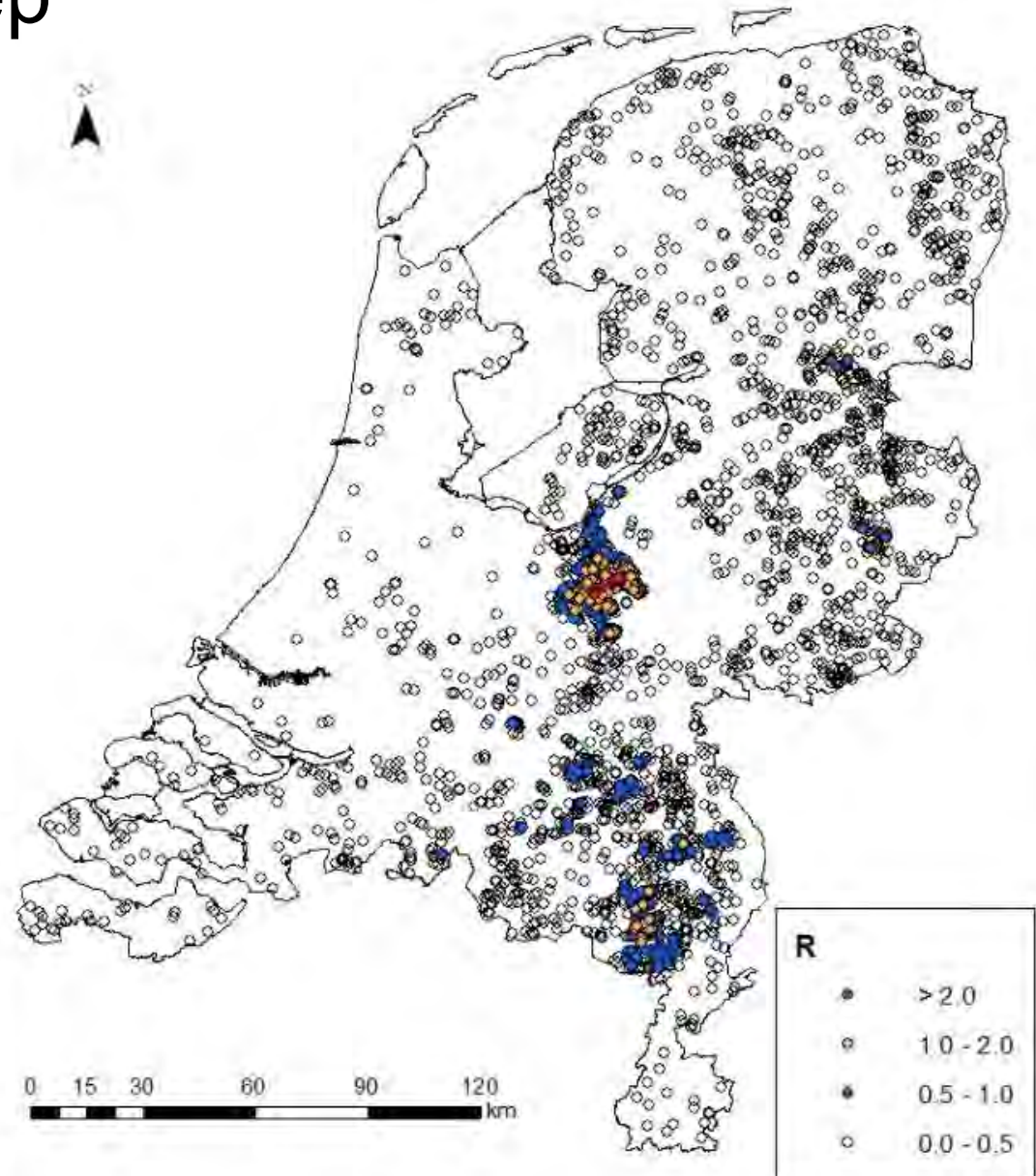
*HR joined the EU in July 2013 and submitted results for the survey for the first time.

**HU: For the total number of BYF holdings (in regions where sampling took place) only an estimate was available.

Risico voor verdere verspreiding van milde variant vogelgriep

Milde variant van vogelgriep kan zich van bedrijf naar bedrijf verspreiden in de gele en rode gebieden

Gonzales et al. 2012

Conclusies “Insleep en verspreiding milde variant vogelgriep”

- Milde varianten van vogelgriep komen volop voor bij wilde (water)vogels
- Insleep bij pluimvee in Nederland lijkt toegenomen in afgelopen jaren
- Uitloop is belangrijkste risicofactor
- Nederland heeft intensiefste bemonstering van Europa
- Risico op verdere verspreiding in de pluimveedichtste gebieden

Leven met vogelgriep

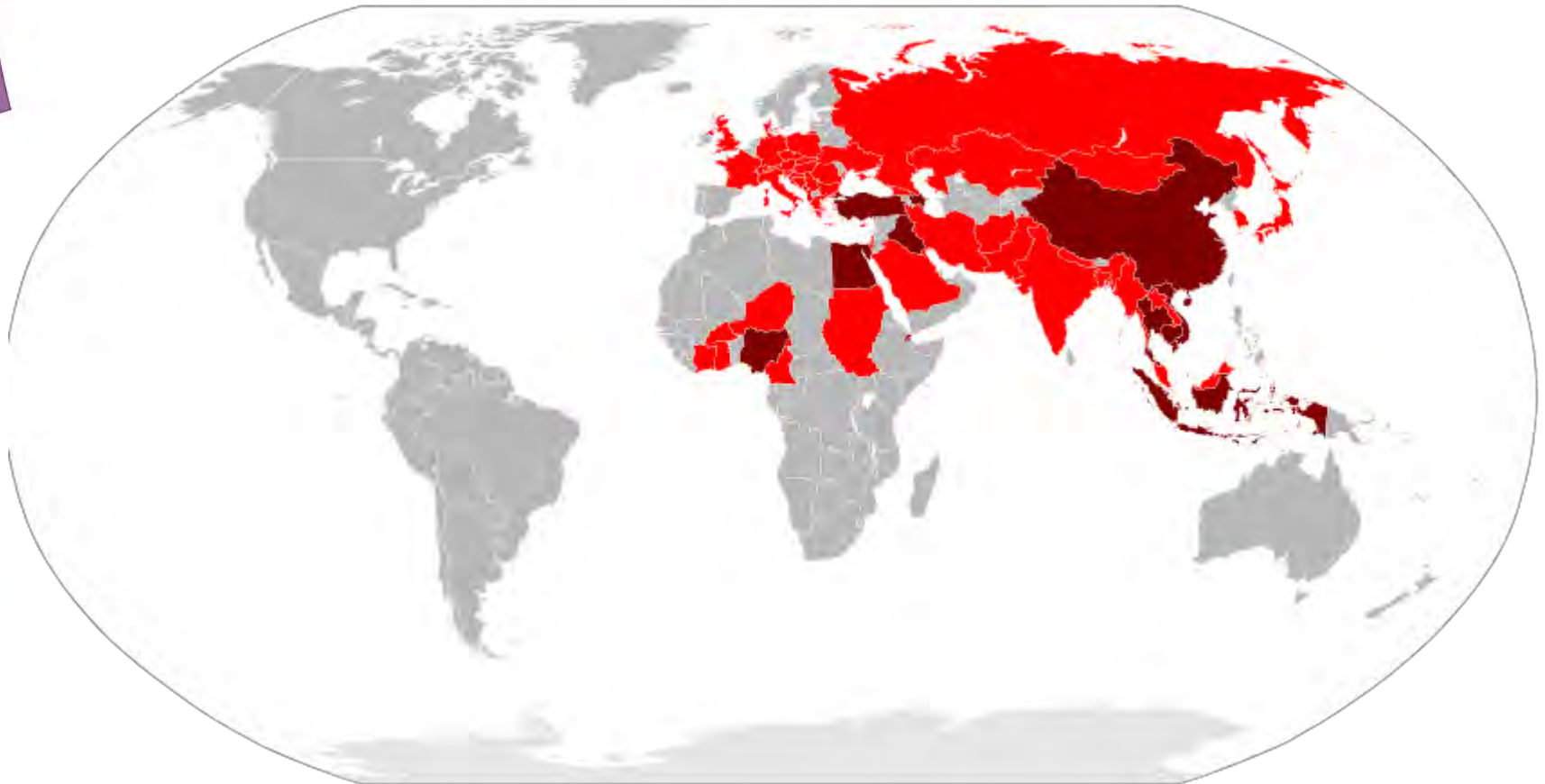
- Achtergrond informatie
- Insleep en verspreiding milde variant vogelgriep
- Insleep en verspreiding ernstige variant vogelgriep
- Preventie en bestrijding
- Toekomst perspectief

Insleep ernstige variant vogelgriep en wilde vogels

- Tot 2003 werd de ernstige variant niet gevonden bij wilde vogels, ontwikkelde zich in pluimvee uit milde variant
- Diverse wilde vogelsoorten (eendachtigen) raken besmet zonder verschijnselen te tonen
- Wilde vogels kunnen tot 1 miljard virussen per gram ontlasting uitscheiden (een kip heeft ongeveer 1000 virussen nodig voor besmetting)

Vogelgriep H5N1 is de eerste ernstige variant die zich via wilde vogels wijd heeft verspreid (2003-2006)

Wereldwijde verspreiding van ernstige vogelgriep variant H5N8 (2014-15)

UU ~ *Faculteit Diergeneeskunde*

Wilde vogels transporteren virus over de wereld

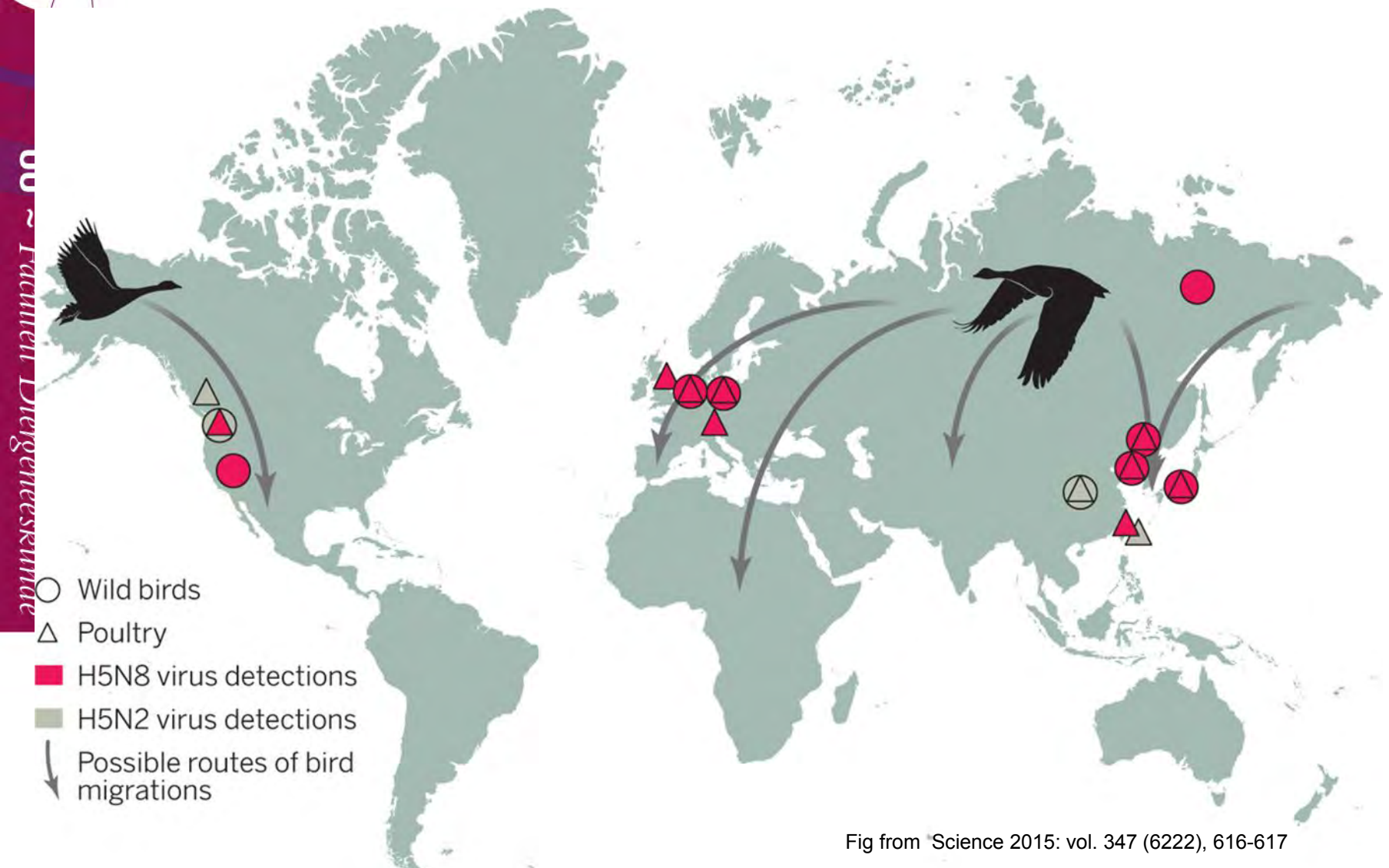

Fig from Science 2015: vol. 347 (6222), 616-617

3. Kamperveen: 11000 broiler breeders
21 November

4. Kamperveen: 2 x 14500 ducks
22 November

2. Ter Aar 41400 layers
19 November

1. Hekendorp: 123992 layers,
14 November

5. Zoeterwoude 28000 layers

H5N8 Vogelgriep aangetroffen in mest van smienten

Waarom geen uitloopbedrijven in H5N8 uitbraak ?

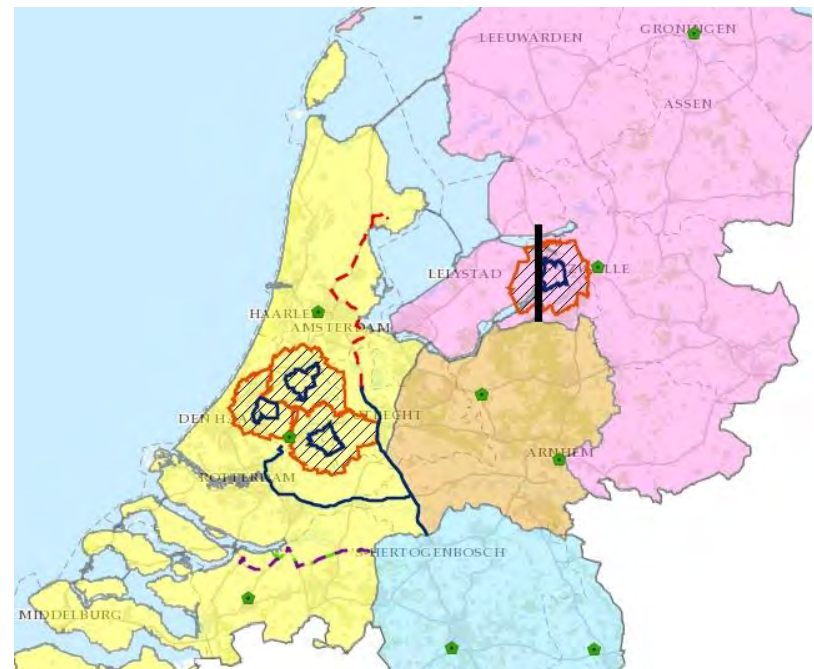
- In de 4 beschermings- en toezichtsgebieden zat maar 1 pluimveebedrijf met uitloop (statistisch toetsen geeft geen aanwijzing voor ander verschil in insleepkans tussen uitloop- en binnenbedrijven dan voor de milde variant)

Risico voor verdere verspreiding van ernstige variant vogelgriep

- In rode gebieden is de kans groot dat het virus niet onder controle is te brengen (vgl 2003)

Conclusies “Insleep en verspreiding ernstige variant vogelgriep”

- Wereldwijd vormen wilde (water)vogels nu ook een reservoir van ernstige varianten van vogelgriepvirus.
- Ten minste 4 landen in de wereld zijn permanent besmet met ernstige variant vogelgriep
- Mest van wilde vogels besmet met ernstige variant is tot 1000 keer besmettelijker dan die van vogels besmet met de milde variant
- Na insleep kans op oncontroleerbare verspreiding in de pluimveedichtste gebieden

Leven met vogelgriep

- Achtergrond informatie
- Insleep en verspreiding milde variant vogelgriep
- Insleep en verspreiding ernstige variant vogelgriep
- Preventie en bestrijding
- Toekomst perspectief

Bestrijdingsmaatregelen

- Ruimen besmette bedrijven (en gevaarlijke contacten bij ernstige variant)
- Vervoersverbod
- Bezoekersregeling
- Regionalisering

Ernstige variant

Preventie vogelgriep

- Ophokken
- Geen uitloopbedrijven in gebieden met veel watervogels
- Uitloop(bedrijf) onaantrekkelijk maken voor watervogels
- Bij preventie ernstige variant steekt de hygiene nauw !

Preventie ernstige vogelgriep : aparte kleding en schoeisel voor erf en elke stal !

Erf

Stal

Stal

**Openbare
ruimte**

(Rood, oranje
groen systeem
van FAO)

Preventie vogelgriep

- Ophokken
- Geen uitloopbedrijven in gebieden met veel watervogels
- Uitloop(bedrijf) onaantrekkelijk maken voor watervogels
- Bij preventie ernstige variant steekt de hygiene erg nauw !
- Pluimveedichtheid in concentratiegebieden omlaag om verspreiding van ernstige variant na insleep beheersbaar te houden

Leven met vogelgriep

- Achtergrond informatie
- Verspreiding en bestrijding milde variant vogelgriep
- Verspreiding en bestrijding ernstige variant vogelgriep
- Toekomst perspectief

Leven met vogelgriep

- Door reservoir in wilde watervogels zal milde vogelgriep op uitloopbedrijven blijven voorkomen
- Door aanpassing aan wilde vogels reële kans op terugkomen ernstige H5 variant (met de wintertrek)

Masterplan Vogelgriep

- Geïntegreerd onderzoekprogramma Vogelgriep met aandacht voor pluimvee en wilde vogels in plaats van allemaal losse kleine projecten.
- Meer begrip hoe het virus van wilde vogels naar pluimvee gaat om betere preventiemaatregelen in te zetten.
- Vaccinatie

A detailed oil painting of a farm scene. In the foreground, several chickens are depicted with intricate feather patterns in shades of grey, black, and white. One rooster on the left has a prominent red comb. The ground is a warm, reddish-brown earth. In the background, a wooden barn with a gabled roof is visible among green trees and bushes under a hazy, golden sky.

Met dank aan

Deskundigengroep Dierziekten

Annemarie Bouma

Ruth Bouwstra

Christianne Brusckke

Armin Elbers

Guus Koch

Fransisca Velkers

Postbus 55
8200 AB Lelystad

Telefoon
(0320)-265265

Fax
(0320)-265260

E-mail
provincie@Flevoland.nl

Website
www.flevoland.nl

De heer D.R. Zuidema
Spijkersteriet 24
9746 PJ Groningen

Verzenddatum
25 NOV. 2016
Onderwerp
Swifterpark

Bijlagen

Uw kenmerk

Ons kenmerk
1990816

Geachte heer Zuidema en omwonenden,

In reactie op uw mailbericht van 4 november 2016 waarin u namens een aantal omwonenden een reactie geeft op de uitgevoerde second opinion informeren wij u hierbij over het volgende.

Op 22 november 2016 hebben wij besloten in te stemmen met de realisatieovereenkomst voor het project 'Swifterpark' in het kader van het programma Nieuwe Natuur. Met het sluiten van de realisatieovereenkomst sluiten we een fase af. In de overeenkomst hebben wij de condities om tot realisatie te komen vastgelegd, alsmede het te volgen proces daarnaartoe. Onomkeerbare besluiten zijn daarbij nu niet aan de orde. De realisatie-overeenkomst moet in die zin worden beschouwd als een spoorboekje met go en no-go momenten.

In de realisatieovereenkomst is afgesproken dat de feitelijke realisatie van het project en daaraan gekoppelde beschikbaarstelling van gelden pas kan plaatsvinden nadat een bestemmingswijziging naar de bestemming 'natuur' onherroepelijk is vastgelegd. Verder verplichten initiatiefnemers zich met de ondertekening van de realisatieovereenkomst om het project conform de gemaakte afspraken uit te voeren.

U heeft namens een aantal omwonenden steeds blij gegeven van inhoudelijke zorgen over de mogelijke veterinaire risico's van de realisatie van het project Swifterpark voor de omliggende bedrijven. De provincie heeft deze mogelijke veterinaire risico's, in het bijzonder die van vogelgriep, tweemaal zorgvuldig laten onderzoeken door deskundige en onafhankelijke bureaus. Daarbij zijn ook de aanvullende vragen en kritiekpunten van u nadrukkelijk betrokken. De onderzoeken laten zien dat niet aannemelijk kan worden gemaakt dat de risico's op de insleep van en besmetting met dierziekten op omliggende veehouderijbedrijven door de komst van Swifterpark aantoonbaar hoger is dan in de situatie dat er sprake zou zijn van (voortgezet) agrarisch gebruik. Dat neemt echter niet weg dat enig risico niet is uit te sluiten. Volgens de uitgevoerde onderzoeken kan echter niet worden aangetoond dat een dergelijk risico verband zou kunnen houden met de komst van het Swifterpark. Daarvoor is de aantrekkende werking van het Swifterpark voor wilde watervogels te gering in verhouding tot de omliggende agrarische activiteiten, natuurgebieden en waterpartijen.

Wij hebben ook in uw laatste reactie op de second opinion geconstateerd dat u blijft aangegeven zich niet te kunnen vinden in de uitkomsten van de onderzoeken. Wij hebben daar kennis van

genomen en stellen vast dat er daarbij door u geen nieuwe punten naar voren zijn gebracht die in de uitgevoerde onderzoeken niet al zijn beantwoord en geconcludeerd.

Niettemin vinden wij dat recht moet worden gedaan aan een verdere zorgvuldige omgang van de bezwaren van omwonenden. Daartoe is de publiekrechtelijke procedure rond het bestemmingsplan de formele juridische weg. In die publiekrechtelijke procedure kunnen de bezwaren van de omwonenden desgewenst nader worden gewogen en kan ook een eventueel door u aangekondigde 'third opinion' daarbij worden betrokken. Binnen de bestemmingsplanprocedure die uitgevoerd wordt door het bevoegde gezag (in casu de gemeente Dronten) is daar ruimte voor.

Een afschrift van deze brief versturen wij tevens per email aan u, de heer Mangnus, de heer Wijtvliet en aan mevrouw en de heer Van Dalen.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

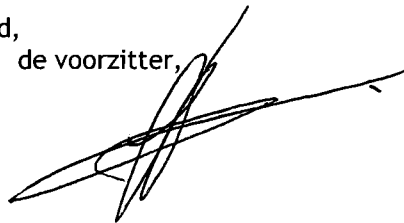
Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,
de secretaris,

de voorzitter,

mr. drs T. van der Wal

L. Verbeek